

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ABD İŞGALİ SONRASI İRAK'IN SİYASİ DURUMU VE
TÜRKMENLER**

**SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Hazırlayan
Ahmet ÇELİK**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Alihan LİMONCUOĞLU**

İSTANBUL-2019

TEZ TANITIM FORMU

- YAZAR ADI SOYADI** : Ahmet ÇELİK
- TEZİN DİLİ** : Türkçe
- TEZİN ADI** : ABD İşgali Sonrası Irak'ın Siyasi Durumu ve Türkmenler
- ENSTİTÜ** : İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ANABİLİM DALI** : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
- TEZİN TÜRÜ** : Yüksek Lisans
- TEZİN TARİHİ** : 24/092019
- SAYFA SAYISI** : 68
- TEZ DANIŞMANLARI** : Dr. Öğr. Üyesi Alihan LİMONCUOĞLU
- DİZİN TERİMLERİ** : ABD, AB, Siyasi İlişkiler, Ekonomik İlişkiler, Irak işgali Irak Türkmenleri.
- TÜRKÇE ÖZET** : Bu tez, ABD'nin Irak'ı işgalinin siyasi, sosyal ve Ekonomik Boyutunu kapsayan bir çalışmadır.
- DAĞITIM LİSTESİ** : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Ahmet ÇELİK

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ABD İŞGALİ SONRASI İRAK'IN SİYASİ DURUMU VE
TÜRKMENLER**

**SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Hazırlayan
Ahmet ÇELİK**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Alihan LİMONCUOĞLU**

İSTANBUL-2019

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Ahmet ÇELİK

.../...../ 2019

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ahmet ÇELİK'in "ABD İşgali Sonrası Irak'ın Siyasi Durumu ve Türkmenler"
adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler anabilim
dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Alihan LİMONCUOĞLU
(Danışman)

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Fatih Fuat TUNCER

Üye

Dr. Öğr. Üyesi İskender GÜMÜŞ

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 2019

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

11 Eylül saldırısından sonra ki döneme bakıldığında ABD yönetimi geniş Ortadoğu Projesini ileri sürerek bütün dikkatini bu bölgeye yoğunlaştırmıştır. George Bush, Ortadoğu'ya demokrasi getirme eğiliminde bulunurken diğer bir taraftan da bu projeye muhalefet olan hükümetleri zorla bu demokratikleşme projesine dahil etmeye çalışmıştır. Fakat ABD'nin asıl üzerinde durduğu konu Ortadoğu bölgesi demokratikleşmediği müddetçe batı düşmanlığı bu bölgede sona ermeyecek ve istikrar sağlanamayacaktı. Fakat unutulmamalıdır ki mevcut olan düzen içerisinde Ortadoğu'nun demokratikleşmesi olası değildi. Bundan dolayı da başvurulan yöntem rejimlerin zorla ortadan kaldırılmasıydı. Bu anlamda ABD'nin müttefiklerine dayattığı tek seçenek savaş seçeneğiydi.

ABD, Irak'a askeri işgalde bulunurken birçok neden öne sürmüştür. Bunlardan en önemlisi ise bölgede yer alan kitle imha silahları olmuştur. Fakat Irak'a bakıldığında böyle bir durum söz konusu değildi. Dikkat edilmesi gereken aslında bu askeri müdahalenin altında yatan gizli nedenlerdi. İşte gizli neden olarak karşımıza ulusların ekonomik çıkarları çıkmaktaydı. Bununda asıl nedeni Ortadoğu bölgesinin Jeopolitik konumu olmuştur. İşgal yapılırken ABD, BM'den ya da önemli uluslararası kuruluşlardan destek görmeye çalışmıştır. Fakat destek görmeyip aksine uluslararası kurumlar ve toplumlar tarafından çok eleştirilmiştir. Irak'a askeri müdahale de bulunulmasının nedeni ABD'nin ulusal çıkarlarıydı. Bu durumdan dolayı da başta Almanya ve Fransa bu gerçekleşecek olan savaşa karşı çıkmıştır. Bu iki ülke başta olmak üzere birçok ülkenin ABD ile aralarında çatışma başlamıştır. Bu iki ülkenin düşüncesine göre savaş olan bir ülke varsa başarısız devlet vardır. Yeni bir başarısız devletin ortaya çıkması istikrarsızlığın ve tehdidin ortaya çıkması demektir.

Bunlara ek olarak BM'ni prensiplerine bakacak olursak; uluslararası bir sistemde devletler güce ve güç kullanma tehdidine başvurmaktan kaçınmalıdırlar. BM anlaşması gereğince kuvvet kullanma yasağı söz konusudur. Eğer herhangi bir devlet uluslararası barışa ve güvenliğe zarar verirse BM Güvenlik Konseyi devreye girerek tehdit olan hükümeti tespit ederek önlemini alır. BM, belirli koşullarda ülkelere kuvvet kullanımını uygun görmüştür. Bu müdahale meşru müdafaa kapsamı içerisinde yer almaktadır. Fakat unutulmamalıdır ki Irak savaşının birinci ve en önemli nedeni ulusal çıkarların için içerisinde olmasıydı. Bundan dolayı hiçbir şekilde Irak savaşı konusunda ABD'nin meşru müdafaa hakkı yoktur. Irak savaşı uluslararası hukuk açısından eleştirilen bir savaştı. Irak savaşı liberal dünyanın güvenliği konusunda bir ikilik oluşturmuştur. ABD'nin askeri gücüne dayalı tek yancılık politikası vardı. Avrupa

ise uluslararası kurumlara ve hukuka dikkat çekerek çok taraflı politikaya sahipti. Soğuk savaş bittikten sonra ABD'nin tek yancılık düşüncesi büyük tepki görmüştür.

Anahtar Sözcükler: Türkiye, Ortadoğu, ABD, BM, Saddam Hüseyin, Irak,11 Eylül.

SUMMARY

Looking at the period after the September 11 attack, the US administration has focused on the Middle East Project and concentrated all of its attention in this region. While George Bush tended to bring democracy to the Middle East, on the other hand he tried to force the governments that were opposed to this project into the project of democratization. The main issue was that unless the Middle East region was democratized, the enmity of the West would not end and stability would not be achieved. But it should not be forgotten that it was not possible to democratize the Middle East in the existing order. Therefore, the thought applied is the force delimitation of regimes.

The United States has put forward several reasons in the military occupation of Iraq. The most important of these was the mass destruction weapons in the region. But this was not the case. The fact that it was important to not ethat this was these cretcause of the military intervention. This is the hidden cause of the nations of our own interests. The main reason was the Geopolitical position of the Middle East region. In the occupation, the United States has sought support from the UN or important international institutions. But it has not received support but has been criticized by international institutions and societies. The reason for the military intervention in Iraq is national interests. Because of this situation, Germany and France opposed this war. The conflict between the two countries, particularly the United States, has begun. In the opinion of these two countries, if there is a country with war, there is a failed state. The emergence of a new failed state means the emergence of instability and threat. If we look at the principles of the UN, states should avoid resorting to power and the threat of using force in an inter national system. The use of force is prohibited in accordance with the UN agreement. If any state harms international peace and security, the UN Security Council will take action to identify the threatening government. The UN considers the use of force in countries under certain conditions. This intervention is included in the scope of self-defense. But it should not be forgotten that the most important reason for the Iraq war in 2003 was that national interests were involved. Therefore, the US has no right of self-defense in the Iraq war. The 2003 Iraq war was the most criticized and punishable war in terms of internation allow. The Iraq war has created a duality in these curity of the liberal world. The US had a single policy based on military power. Europe had a multilateral policy by drawing attention to international institutions and law. After the end of the Cold War, the US's only idea of a supreme attitude was seen.

Keywords: Turkey, Middle East, USA, United Nations, Saddam Huseyin, 11 of September.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖZET.....	i
SUMMARY	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ	vi
ÖNSÖZ.....	vii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
ABD İŞGALİNDE Kİ İRAK'IN SİYASİ DURUMU VE TÜRKMENLER	3
1.1.ABD'nin Irak İşgali	3
1.2. Irak'ın Toplumsal Yapısı	7
1.3. Savaş Öncesi Irak'ın Uluslararası Statüsü	9
1.4. Körfez Savaşı Sonrası Irak'ta Yönetiminin Yeniden Tesisi	10
1.5.Irak'ı Özgürleştirme Yasası ve Muhalefetin Örgütlenmesi	12
1.6.Londra Konferansı Ve Selahaddin toplantısı	12
1.7.Koalisyon Geçici Yönetiminin (KGY) Oluşturulması	14
1.8. Irak Savaşı Öncesinde Ayrılık Sinyalleri.....	16
1.9. Irak Savaşı, Restleşme ve Çıkar Çatışması	18
1.10. Ayrılığın Geçici Karakteri.....	22
İKİNCİ BÖLÜM.....	28
2.1.Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı	28
2.2. Bush Doktrini	30
2.3. Irak Savaşı, Ekonomi ve Petrol	31
2.4. ABD'nin Uluslararası Hukuk ve İnsan Hakları İhlalleri	33
2.5. DAEŞ ile Mücadele	35
2.6. Şii Milislerin Faaliyetleri.....	38
ÜÇÜNCÜBÖLÜM	39
İRAK TÜRKMENLERİ VE TÜRKİYE'NİN İRAK SİYASETİNE ETKİSİ.....	39
3.1. Irakta Türkmen Varlığı	39
3.2. Irak Türkmenlerine Yapılan Katliamlar	45
3.3.Türkiye'nin Türkmen Politikası	48
3.4. Irak Türkmen'lerinin Siyasal Mücadelesi	50
3.5.Türkiye'nin Kürt Açılımı ve Kuzey Irak Açılımı	52
SONUÇ	57
KAYNAKÇA.....	59
ÖZGEÇMİŞ	-

KISALTMALAR LİSTESİ

A.G.E	:	ADI GEÇEN ESER
AB	:	AVRUPA BİRLİĞİ
ABD	:	AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ
AK PARTİ	:	ADALET VE KALKINMA PARTİSİ
İŞİD	:	SURİYE ŞAM İSLAM DEVLETİ
NATO	:	KUZEY ATLANTİK İTTİFAKI
s.	:	SAYFA
s.s.	:	SAYFALAR
BMGK	:	BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ

ÖNSÖZ

Ortadoğu bölgesi Dünya siyasetinde evrensel dinlerin çıkış yeri olmuştur. Ortadoğu sahip olmuş olduğu stratejik konum ve doğal kaynakları nedeniyle birçok güç mücadelesinin baş gösterdiği yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebepten dolayı da bölge önemini her daim korumuştur. Ortadoğu birinci dünya savaşından sonra Fransa ve İngiltere tarafından şekillendirilmiş olan bir bölgedir. Soğuk savaş döneminde ise doğu-batı blokları arasında yaşanan mücadelenin önemli sahalarındandır. Soğuk savaşın sonunda ise Sovyetler Birliği'nin yıkılması ve ABD'nin etkin bir güç olarak diğer bölgelerde olduğu gibi Orta Doğu bölgesinde de varlığını arttırması dikkatleri çekmektedir.

ABD, Ortadoğu'da varlığını ve etkisini güçlendirmiştir. 11 Eylül Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a saldırıları sonrası ABD Ortadoğu bölgesini yeniden şekillendirme kararı almıştır. Bu süreç Afganistan'ın işgali ile başlamıştır. Bu süreç 2003 yılına geldiğinde ABD'nin Irak'ı işgal etmesiyle devam etmiştir. ABD'nin Irak işgali sadece Saddam Hüseyin'in yönetiminden uzaklaştırılması olarak görülmemelidir. Aslında bakıldığında ABD'nin Irak işgali küresel etkileri de olan Ortadoğu bölgesini şekillendirme ve varlığını sağlamlaştırmasıyla ilgilidir. ABD başta Irak olmak üzere bütün Ortadoğu bölgesinde uyguladığı politikayı "Genişletilmiş Ortadoğu Projesi" adıyla bütün kamuoyuna yaymıştır.

ABD'nin Uluslararası camiayı dikkate dediğim dedik bir şekilde hareket etmesi ve temelsiz bir şekilde Irak'ı işgal etmesi ile dünya kamuoyunda büyük tepkileri üzerine çekmiştir. Ayrıca saldırı yapıldığında ABD'nin Irak'ın sahip olduğunu ileri sürdüğü kitle imha silahlarının varlığının da asılsız çıkması ABD'nin uluslararası kamuoyunda tepki çekmesine neden oldu. Bu olay ise bölgede çok büyük planlamaların başlangıcı olarak gösterilebilir. ABD'nin Irak'ı işgal etmesi bölgede ve dünyada çok büyük bir güvenlik sorunu olarak karşımıza çıkmıştır. ABD'nin Irak işgali 1991'deki Körfez savaşının devamı olarak görülebilir.

ABD'nin Irak topraklarını işgal etmesi bölgesel etkilerinin yanında küresel etkileri de beraberinde getirmektedir. Bu söz konusu savaş ayrıntılarıyla beraber ele alınarak akademik bir çerçevede sunulmuştur. Yapılan bu akademik çalışma içerisinde ABD'nin Irak'ı işgali sonrası yaşanan olaylar, Irak'ın toparlanma çabası, ABD işgalinde sivillerin durumu, DAES'in doğuşu ve onunla mücadele, DAES'in yenilgisi ve sonrasında Irak'ın toparlanma çabası, uluslararası örgütlerin Irak müdahalesine tepkisi, bölgedeki etnik grup ve farklı mezhepte olanların çatışması gibi birçok konu ele alınmıştır.

Yüksek Lisans eğitimim süresince değerli katkılarından dolayı İstanbul Gelişim Üniversitesi hocalarıma; deneyimlerini, yakın ilgisini ve desteklerini esirgemeyen tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Alihan LİMONCUOĞLU hocama saygılarımı; sabır ve desteği için eşime teşekkürlerimi sunuyorum.

Ahmet ÇELİK

GİRİŞ

Birinci Körfez Savaşı'ndan sonra ABD Ortadoğu da yer alan Irak'a büyük bir ambargo uyguladı. ABD'nin Irak ambargosu içerisinde temel ihtiyaçlar dışında hiçbir şeye izin vermiyordu. Bunun yanında sınırlı paneller dışında uçuşa yasak olmasından dolayı hiçbir yere giriş izni verilmiyordu. BM Güvenlik konseyi bu süre içerisinde Saddam Hüseyin'in başta kalmasına izin vermişti. Fakat BM tek bir şartı söz konusuydu. Bu şartta Irak'ın elindeki bütün kitle imha silahlarını ortadan kaldırıp yok etmesiydi. Fakat ABD, Saddam'ın kitle imha silahlarına sahip olduğunu ve üretmeye devam ettiğini sürekli gündemde tuttu. ABD bundan dolayı yeni plan ve projeler üretme konusunda harekete geçerek yollar izledi. Bush ise Irak yönetimini devralma çabası içerisindeydi. Zaten 11 Eylül saldırısından sonra ABD'de bulunan herkes savaş psikolojisine hazırlanmaya başlamıştı.

ABD, bütün dikkati 11 Eylül saldırısından sonra Ortadoğu bölgesine çevirmişti. ABD yönetimi Ortadoğu bölgesinde hakimiyetini kurmaya çalışırken diğer ülkeleri de zorla da olsa bu projeye dahil etmeye çalışmıştı. Irak'ın El Kaide gibi terör örgütleriyle hiçbir şekilde bağı olmamasına rağmen, ABD'nin hedefi olmuştu. ABD ne kadar tepki görürse görsün, bütün uluslararası camiaya karşı çıkarak Irak'a saldırdı. Bu durum karşısında uluslararası toplumdan büyük tepki ve eleştiriler gördü. Bu tepkiler karşısında ABD, Irak'ta bulunduğunu ileri sürdüğü kitle imha silahları tezini yenileyip durdu. Fakat bu tez boş bir nedendi. Çünkü Irak'ta kitle imha silahları yoktu. Bu durum sonucunda ABD'nin yapmış olduğu müdahale, hem BM statüsü ve prensiplerine uygun aykırıydı. Hem de meşru müdafaa durumu söz konusu değildi.

ABD, Ortadoğu'nun sahip olduğu stratejik konumu ve yeraltı kaynakları sebebi ile bölgeyi elinde tutma gayreti içindeydi. ABD liderliğinde ki koalisyon kuvvetleri Irak'ı bombalamaya başladı. Mart ayında başlayan saldırı Nisan ayının sonunda Saddam yönetimi devrilip, Irak'ta kontrolü sağlayıncaya kadar devam etti. Saddam yönetimi devrildikten sonra ise akılları kurcalayan sorun ülkenin yönetiminin ne olacağıydı.

ABD'nin Irak'a müdahalesi BMGK kararına göre onay verilerek yapılan bir müdahale değildi. Bunun en önemli nedeni Irak işgalinin uluslararası hukuk kurallarına aykırı olmasıydı. Irak savaşı bundan dolayı uluslararası arenada en çok konu olarak gündeme gelmiştir. Fakat ABD 'nin savunduğu düşünce ise müdahalenin legal olduğu görüşüydü. ABD askeri müdahale için önceki müdahalesinin nedenlerini öne sürerek haklı olduğu görüşünü ortaya koymaktaydı. Bütün bunlara ek olarak ABD, BM'nin onay vermemesine rağmen eski savaş gerekçelerini öne sürerek Irak'ı vurmuş ve uluslararası hukuka aykırı davranmıştır. İkiz kulelerle başlayan terör mücadelesi

Afganistan işgali sonrası yükselerek Irak'ın haksız yere işgaline ve milyonlarca sivil ve askerinin hayatını kaybetmesiyle sonlandı.

CIA raporlarını inceleyecek olursak bu raporlarda daha çok Saddam'ın terörle iş birliği içerisinde olduğu göze çarpmaktaydı. Fakat unutulmamalıdır ki yapılan bu savaş hem ABD'nin kendini savunmasıyla hem de BM Güvenlik Konseyi tarafından onay verilmiş bir kuvvet kullanımı değildi. Uluslararası Adalet Divanı'na göre bu acele alınmış bir karar olmasının yanı sıra bir savaş suçu olarak nitelendirilmiştir.

Bütün bu anlatılanlar göz önüne alındığında söz konusu akademik çalışmanın asıl konusu ABD'nin Irak müdahalesinden sonraki durumuydu. Asıl amaç ABD'nin Irak'a karşı yaptığı bu müdahalenin ne kadar meşru olup olmadığının tartışılmasıdır. Bu konuda özellikle uluslararası örgütler ve uluslararası hukuk baz alınarak akademik bir araştırma yapılmıştır. ABD'nin Irak'ı işgali öncesi ve sonrası durum ele alındıktan sonra Ortadoğu'da Arap, Türkmen ve Kürtlerin bu savaş sırasında ve sonrasında ki konumlarıyla beraber DAESH ile mücadele konusu ele alınarak söz konusu araştırmaya devam edilmiştir. Bu araştırma yapılırken baz alınan asıl yöntem kullanılan ise literatür taramasıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ABD İŞGALİNDE Kİ İRAK'IN SİYASİ DURUMU VE TÜRKMENLER

1.1.ABD'nin Irak İşgali

11 Eylül Dünya Ticaret Merkezine yapılan saldırıdan sonra ABD teröre karşı İngiltere ile birlikte bir mücadele başlatmıştır. Afganistan işgali ve ticaret merkezinin vurulması sonrası Irak'ın da suçlanması ABD'nin çok daha geniş bir savaş başlatacağının işaretiydi. Bu konu üzerinde Afganistan başta olmak üzere teröre destek verdiğini düşündüğü ülkelere askeri müdahalede bulunmuştur. Bu durumun ardından ise bütün okları Irak'a yönlendirmiştir. ABD'nin Irak'a karşı müdahalesinin ardında birçok neden yer almaktadır. Bu nedenlerden bazıları Irak'ın BM Silah Denetleme Kuruluna sorun çıkarmış olmasıyla birlikte, Irak Yönetiminin kitle imha silahlarına sahip olduğunu ileri sürmesidir. Bir diğer önemli neden ise ABD öncülüğünde yer alan ulus güçlerin Irak'a demokrasi getirme amacı olmuştur.

ABD Irak'ın dünya barışını tehdit ederek kitle imha silahları edindiğini iddia etmiştir. Bu konuda BM, Irak'a baskı yapma kararı almıştır. Bunun sonucunda ise Irak ülkesinde bulunan askeri tesislerin BM yetkililerinin kontrolünde denetlenmesini kabul etmiştir. Araştırma sonucunda ise BM yetkilileri tarafından kitle imha silahlarına rastlanmadığı raporu gelmiş ve ortam biraz yumuşamıştır. Fakat ABD bu kadarıyla yetinmeyip rapordan sonra Devlet başkanı Saddam Hüseyin'in ailesiyle birlikte ülkesini terk etmesini istemiş, bu istek gerçekleşmediği takdirde askeri müdahale yapılacağı ilan edilmiştir.

ABD'ye destek olabilmek adına bazı ülkelerinde içerisinde bulunduğu bir Avrupa Komisyonu kurulmuştur. Bu komisyonda İngiltere, İspanya, Çek Cumhuriyeti, Portekiz, Danimarka, İtalya ve Macaristan bulunuyordu. ABD dile getirmiş olduğu askeri müdahalede ısrarcıydı. Bu müdahaleyi de Türkiye topraklarından geçerek yapmak istiyordu. Fakat TBMM, ABD'nin bu isteğini reddetmişti.

ABD'nin Irak'a müdahale etmek istemesinin altında birçok neden yer almaktadır. Fakat bu nedenlerin en önemlisi ve Irak'ın doğal kaynaklar bakımından zengin bir konuma sahip olmasıdır. ABD öne birçok neden sürse de asıl neden petroldü. Buna istinaden batılı devletler Irak'taki iletişimi sürdürmek için çaba sarf etmiştir. Fakat bu noktada iki ülke arasında çözülmeyen sorunlar baş göstermeye başlamıştır.

ABD'nin günümüze kadar gelmiş olan Ortadoğu Politikası ön plana çıkmıştır. Bu Ortadoğu politikası;

- Doğal kaynakları ve zenginlikleriyle bölge içinden ve dışından herhangi ABD karşıtı bir devletin kontrolüne girmesi,
- Bölge petrolünün kontrol altına alınması,
- İsrail'in varlığının ve güvenliğinin korunmasıdır.¹

Yukarıda bahsedilen bu 3 madde uğruna uluslararası hukuka aykırı bir şekilde uluslararası camiaya karşı gelerek ABD Irak'a savaş açmış ve haksız bir işgal başlatmıştır.

ABD'nin Irak'a yapmış olduğu müdahale 21. Yüzyılın en önemli ilk uluslararası politika sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle ikinci dünya savaşından sonra Birleşmiş Milletler gibi önemli uluslararası bir örgütün kurulmasıyla birlikte caydırıcılık gibi faktörlerin ortaya çıkmasıyla bu tür işgal olguları daha az görülmüştü. Fakat soğuk savaş döneminin sona ermesiyle birlikte ABD'nin tek ve süper güç olarak ortaya çıkmasıyla ABD büyük bir hegemonyaya sahip olmuştur. Bu hegemonik güç sayesinde ise Irak'ı tıpkı Afganistan gibi askeri, siyasi, ekonomik ve hatta bunların yanında idari olarak kontrol altına almaya çalışıyordu.

ABD bu planını Afganistan üzerinde uygularken daha sonra Irak üzerinde uygulamaya başlamıştı. Amerikan güçleri Bağdat'a ulaşıp Irak savunması tamamen çöktüğünde ve Irak askerleri mevzilerini terk edip çekildiğinde El Anbar ve Musul'da olduğu gibi devlete ait bütün kurumlar yağmalandı.²

ABD hem Afganistan da hem de Irak'ta ulus devlet yaratmak için projeler ortaya koyarak harekete başladı. ABD'nin Irak'a yaptığı müdahaleye bakıldığında Irak'ın modernleştirilmesi için beraberinde bir süreci de getirmiş oldu. Fakat bu planları gerçekleştirmek için ABD'nin kullanmış olduğu metot emperyalist bir politikaydı. Emperyalist güç kullanarak nitelendirilmesinin asıl nedeni Irak gibi bir ülkenin askeri yollarla işgal edilerek Irak'ta yönetimin değiştirilmesidir. Bunun yanında aynı zamanda ABD'nin kendine özgü politikalarını, yönetim biçimlerini ve idari anlayışını kuvvet kullanarak bu ülkede uygulamaya çalışması da bize emperyalist bir hareketin uygulandığını göstermektedir.

ABD, bu işgal süreci içerisinde en büyük önemi Kürtlere vermiştir. Fakat Sünni ve Türkmenleri saf dışı bırakmış olsa da bu işgalde ABD'nin sağ kolu Şiilerdi. Ülkede yaşayan Sünnileri ve Türkmenleri saf dışı bırakmıştır. Bu durumda önemli bir hâkimiyetin Kürtler üzerinde sağlandığını bizlere göstermektedir. Irak'ın sahip olduğu askeri, siyasi, ekonomik ve idari güç ABD'nin kontrolü altına geçmiştir. Irak yönetiminin dış politikası ABD'nin denetimi altına girmiştir. Diğer bir gelişme ise Irak'ta ortaya çıkan demokratikleşmenin ABD destekli olmasıdır. Fakat akıllara takılan en

¹ Mehmet Şahin ve Mesut Taştekin, "II. Körfez Savaşı" Platin Baskı, Ankara, 2006, s.1-4.

² Ahmet Emin Dağ, "Irak Raporu 2015", İHH, s.8.

önemli durum ABD, demokratikleşme adı altında emperyalizmi mi hedefliyordu yoksa emperyalizm adı altında demokratikleşmeyi sağlamaya mı çalışıyordu.

ABD'nin Irak'a karşı müdahalesinde Irak'ın hiçbir şekilde ABD'ye yönelik fiili yapılmış bir saldırısı söz konusu değildi. Bu sebepten dolayı da ABD'nin yaptığı müdahalenin nedenleri ve sonuçları düşünüldüğünde önleyici meşru müdafaa konusunda Irak bölgesine askeri saldırılarda bulunması ve fiilen işgal etmesi uluslararası hukuka aykırı bir durumdur. Uluslararası arenada ve uluslararası örgütler tarafından büyük çapta eleştirilmesine bu sebeptendir. BM anlaşmasında yer alan eşitlik ilkesine göre bu müdahale değerlendirildiğinde bir devletin kendi özel istekleri sebebiyle ve başka bir ülkeye saldırması BM'in ilkesine aykırı bir davranış olmaktadır. Uluslararası hukuk bakış açısı ile bakıldığında ABD'nin öne sürmüş olduğu sebepler doğrultusunda bir ülkeye askeri müdahalenin başlatılması yanlış bir davranış olması yanında doğrudan haksız bir işgal olarak öne çıkmaktadır. Uluslararası hukuk bu bağlamda silahlı kuvvet kullanımına izin vermemektedir. Bu askeri müdahale uluslararası arenada barış ve güvenliği tehdit eden bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Birinci Körfez Savaşından sonra ABD Ortadoğu bölgesinde yer alan Irak'a büyük bir ambargo uyguladı. ABD söz konusu ülkede ambargo içerisinde temel ihtiyaçlar dışında hiçbir şekilde, hiçbir şeye izin vermiyordu. Bunun yanında sınırlı paneller dışında uçuşa yasak olmasından dolayı hiçbir yere giriş izni verilmiyordu. BM Güvenlik Konseyi bu söz konusu süre içerisinde Saddam'ın yönetimde kalmasına izin vermişti. Fakat tek bir şartı söz konusuydu. Bu şartta elindeki bütün kitle imha silahlarını yok etmesiydi. Fakat ABD, Saddam'ın kitle imha silahlarına sahip olduğunu ve ürettiğini hiç gündemde düşürmemişti. Hep bu durumu göz önünde bulundurmaya devam etmişti.

ABD bundan dolayı yeni plan ve projeler üretme konusunda harekete geçerek yollar izledi. Bush ise Irak yönetimini devralma çabası içerisindeydi. Zaten 11 Eylül saldırısından sonra ABD vatandaşları savaş psikolojisine ciddi anlamda hazırlanmaya başlamıştı. ABD savaş istiyordu ve bunu bütün dünyaya ilan etmişti. ABD, bütün dikkatlerini 11 Eylül saldırısından sonra Ortadoğu bölgesine çevirmişti. ABD yönetimi Ortadoğu bölgesinde hâkimiyetini sağlamlaştırmaya çalışırken diğer yönetimleri de zorla da olsa bu projesine dâhil etmeye çalışmıştır. Irak, 11 Eylül saldırıları sonrası ABD'nin hedefi olmuştu. Uluslararası toplumda ve örgütlerde ne kadar tepki görürse görsün herkesi karşısına almak pahasına ABD, Irak'a saldırdı. Bu durum sonucunda ABD uluslararası toplumdan büyük tepki ve eleştiriler gördü. Bu saldırının nedeni olarak ABD, Irak'ta bulunduğunu düşündüğü kitle imha silahlarını öne sürdü. Fakat bu söz konusu durum içi boş bir nedendi. Çünkü Irak'ta kitle imha silahları bulunmamaktaydı.

Bu durum sonucunda ABD'nin yapmış olduğu müdahale hem BM statüsü ve prensiplerine uygun değildi hem de bu durumda devletlerin meşru müdafaa hakkı söz konusu bile değildi. ABD'ne saldıran Irak değildi. Üstelik saldırganlarda Irak vatandaşı değildi.

ABD, Ortadoğu'nun sahip olduğu stratejik konumu ve yeraltı zenginlikleri sebebiyle bölgeye müdahalede kararlıydı. ABD liderliğinde koalisyon kuvvetleri Irak'ı işgale başladı. Mart ayında başlayan saldırı Nisan ayı sonunda Saddam Hüseyin yönetiminin devrilmesiyle son buldu. ABD Irak'ta kontrolü sağlayarak bombardımanı sonlandırdı. Saddam yönetimi devrildikten sonra ise akıllarda ortaya çıkan soru Irak'taki yeni yönetimin tesisi nasıl olacaktı.

ABD'nin Irak'a müdahalesi BMGK kararına göre onay verilerek yapılan bir müdahale değildi. Bunun da en önemli nedeni yapılan savaşın uluslararası hukuk kurallarına aykırı bulunmasıydı. İkinci körfez savaşı bundan dolayı uluslararası arenada en çok tartışılan ve eleştirilen konu olarak gündeme gelmiştir. Fakat ABD'nin savunduğu düşünce ise müdahalenin legal olduğuydu. ABD askeri müdahale için eski savaşın nedenlerini öne sürerek haklı olduğu görüşünü ortaya koymaktaydı. Bütün bunlara ek olarak ABD, BM'nin onay vermemesine rağmen eski savaş gerekçelerini öne sürerek Irak'ı vurmuş ve uluslararası hukuka aykırı davranarak Irak'ı işgal etmiştir. İkiz kulelerle başlayan terör mücadelesi yükselerek Iraktaki birçok askerin hayatını kaybetmesiyle sonlandı.

CIA raporlarını incelemek olursak bu raporlarda daha çok Saddam'ın terörle iş birliği içerisinde olduğu göze çarpıyordu. Fakat unutulmamalıdır ki yapılan bu işgalin hiçbir somut gerekçesi yoktu. ABD'nin kendini savunması veya BM Güvenlik Konseyi tarafından onay verilmiş bir kuvvet kullanımı değildi. Uluslararası Adalet divanına göre bu acele alınmış bir karar olmasının yanı sıra bir savaş suçu olarak nitelendirilmiştir. ABD önderliğindeki koalisyon kuvvetleri Irak'a karşı hava saldırısı başlatmıştır. Bu işgal girişiminden iki gün sonra ise ABD müttefikleri ile kara harekâtına başvurarak işgali resmen başlatmıştı. ABD Kuvvetleri Irak'ın başkenti Bağdat'ı işgal etti. Irak Kuvvetleri ve koalisyon güçleri arasında savaş uzun uzadıya sokak aralarında devam etti. Fakat ABD Şii gruplarla anlaşarak ülkeyi Iraklıların eliyle işgali seçti. Bu savaş George W. Bush'un zaferiyle kesin olarak son bulmuştu. Savaşın son bulmasıyla birlikte Saddam Hüseyin ve milliyetçi Baas Rejimi devrilmiştir. ABD, Irak'ı işgal ettikten sonra ülkeye geçici valiler atayarak ülkedeki yönetimi ele geçirmiştir. Geçici Irak Yönetim Komisyonu adı altında bir komisyon kurulmuştur. Bu söz konusu komisyon BM tarafından tanınmıştır.

Dünyanın en önemli küresel gücü olan ABD başta olmak üzere, daha sonra İngiltere Irak'ı ele geçirerek aslında dünyanın en zengin petrol kaynaklarına sahip

ülkesini ele geçirmişlerdir. Bunun sonucu olarak da başta ABD daha sonra İngiltere Ortadoğu'da önemli bir güç kazanmıştır. Fakat bütün bu olayların bir sonucu olarak da Irak'ta siyasi istikrarsızlık ortaya çıkmıştır. Çünkü işgal sonrası Irak bölgesinde siyasi gruplar arasında istikrarsızlık ve anlaşmazlık başlamış ve bir uzlaşma sağlanamamıştır. Iraklılar birbirini katletmek için 1400 yıllık Şii – Sünni kan davalarını sebep gösterirken batılı güçler onların ülkesini sömürmenin telaşına düşmüşlerdi. Bundan dolayı ise çöken devlet sistemi Irak bölgesinde yeniden inşa edilememiştir.

Bu siyasi istikrarsızlık ülkede otorite eksikliğine neden olmuş ve buna bağlı olarak kontrol edilemeyen terör grupları Irak'ta artarak şiddet olayları kat kat artmış ülke yaşanmaz hale gelmişti. Bu olayın sonucunda ise bu bölgeye komşu olan veya olmayan tüm bölgelerde güvenlik sorunu ortaya çıkmıştır.

1.2. Irak'ın Toplumsal Yapısı

Irak bölgesi çok çeşitli etnik ve mezhep gruplarının yer aldığı ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Irak ülkesinin kuruluşundan günümüze kadar ülkenin siyaset dinamiğinde yer alan çeşitli etnik ve mezhep gruplar ve karşımıza çıkmaktadır. 1920'li yıllarda bakıldığında ülkenin kuruluş süreci itibari ile Şii çoğunluk ve Sünni bir azınlık grupları yer almaktaydı. Bahsedilen bu söz konusu grupların ortaya çıkmasından dolayı milliyetçi hareketler baş göstermiştir. Tarihe bakıldığında bu milliyetçi isyanların en önemlisini Kürt isyanları olarak görüyoruz. Bu bahsi geçen toplumsal farklılıklar siyasallaşmıştır. Bunlar ile birlikte etnik ve mezhepsel kırılmalar meydana gelerek siyasi çatışmalar baş göstermiştir. Irak'ta Amerikan işgali sonrasında politikacılar arasında ortaya çıkan, daha sonra İran müdahaleleri sonucunda tabana yayılan mezhep gerilimi, Arap Baharı ve iç savaş sürecinde Suriye'de yaşananlarla birleşince, farklı ideolojik gruplar için uygun bir zemin oluşmuştur. ³

Örneğin; İngiltere'nin Irak'ı vesayet yönetimine almasından sonra yeni kurulan iktidar yapısına direnen ve bu nedenle dışlanan Şii Araplar Irak siyasetinde Irak milliyetçilerine, Komünistlerden İslamcılara kadar muhalif grupların temel tabanını oluşturmuştur.⁴ Ülkede yer alan Kürt grupları ülkenin kuruluşundan itibaren farklı tutumlar sergilemişlerdir. Kürt milliyetçi ideolojisi 19.Yüzyılda yayılmaya başlayarak 20.Yüzyıla gelindiğinde Kürt milliyetçi gruplar farklı evrelerden geçmiştir.

20. Yüzyılda Kürt grupları bağımsızlıkçı ve ayrılıkçı bir tutumla karşımıza çıkmıştır. Bu durumdan dolayı da Kürt milliyetçi grupları Irak politikasının üzerine düşen bir gölge durumunda karşımıza çıkmaktadır. Fakat unutulmamalıdır ki bir

³Dağ, *a.g.e.*, s.21

⁴ Serhat Erkmen, "*Irak'ta İşgal Sonrası Siyasal Yaşam ve 2010 Parlamento Seçimleri*", cilt 2, Temmuz 2010, s.109-142.

ülkenin siyasi durumunu anlamak için ülkenin içerisinde yer alan dinsel ve mezhepsel farklılıklara bakmakta gerekir.

Genel olarak Ortadoğu bölgesine bakıldığında aşiretçilik yaygın bir olay olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat Irak'ta toplumsal yapının siyaset üzerindeki etkisini öğrenebilmek için Ortadoğu bölgesinde yaygın olan aşiretçilik olgusuna bakılması gerekmektedir. Bu söz konusu olan olgu ülkenin siyaseti açısından büyük önem teşkil etmektedir.

Irak kuruluşundan itibaren karmaşık bir etnik yapıya sahiptir. Etnik bir çeşitlilik arz eden Irak, ağırlıklı olarak Araplardan oluşmaktadır. Bölge de ayrıca Kürt, Türkmen, Asuri ve diğer etnik gruplarda bulunmaktadır. %97'si Müslüman(%60.65'i Şii, %32.37'si Sünni) olan ülkenin geri kalanını Hristiyanlar ve diğer dinlere mensup olan bireyler oluşturmaktadır. Irak diğer Arap ülkeleri ile karşılaştırıldığında geniş bir kentli orta sınıfa ve göreceli bir kalifiye işgücüne sahiptir.⁵

Ülkede yer alan bu çeşitli ve karmaşık olan etnik gruplarının çoğu göç ederek ülke topraklarına yerleşmiş birçoğu ise yüzyıllardır ülkede yaşayan topluluklardan oluşmuştur. Fakat unutulmamalıdır ki bu ülkenin topraklarında yerleşmiş olan topluluklar dilsel ve dinsel olarak değişiklikler geçirmişlerdir. Fakat dikkat edilmesi gereken nokta aynı kökenden gelmiş olan topluluklar olabilir lakin birbirlerinden dinsel ve dilsel olarak farklılıkları olmuştur. Bu durumu yaşayan etnik gruplar farklı yerlere dağılmışlardır. Irak ülkesinde yaşayan çeşitli etnik gruplarından en önemlilere bakacak olursak Araplar, Türkmenler, Kürtler, Farslar ve süryanilerbu ülkede ki en kalabalık halklardır.

Ülkede birkaç kez darbeler meydana gelmiştir. Fakat son darbe öncesinde nüfus sayımı yapılmıştır. Nüfus sayımının yapılma nedeni siyasi amaç olmamasından dolayı ülkede yapılan son güvenilir nüfus sayımı olarak karşımıza çıkmıştır. Bundan dolayı ülkede bu tarihten itibaren hiçbir nüfus sayımı yapılmamıştır.

Bütünü kapsayan son sayım Irak – İran Savaşının sonuna doğru yapılmıştır. Fakat bazen bölgesel nüfus sayımları da yapılmış. Bu söz konusu sayım sadece Kuzey Irak'ı kapsamamaktadır. Bu bahsi geçen sayımların yapılmasının sebebi Araplaştırma politikası olmuştur. Araplaştırma politikasının etkisinde bu sayımların yapılmasından dolayı da tam olarak sayılar ve oranlar net olarak gözler önüne konulmamıştır.

Ülkenin büyük bir çoğunluğu Araplardan oluşmaktadır. Araplardan sonra ülkede yer alan ikinci büyük topluluk ise Kürtlerden oluşmaktadır. Ülkedeki üçüncü etnik çoğunluğu oluşturan topluluk ise Türkmenlerdir. Fakat dikkat edilmesi gereken

⁵ İHH İnsani ve Sosyal Araştırma Merkezi, "*Irak Raporu*".

asıl nokta bu saydığımız üçlü büyük topluluğun sadece nüfusun çoğunluğunu kapsamasının yanı sıra siyasi çoğunluğu da kapsamakta oluşudur. Genel olarak seçimlere bakıldığında Kürtler ve Araplar Yezidilerin oylarını alabilmek için etkili bir şekilde çaba sarf etmişlerdir.

Ülkenin ana hatlarıyla yukarıda tanımlanan etnik yapısı 1920'den bu yana gerek siyasi muhalefetin oluşmasında gerekse Bağdat'taki merkezi yönetimin ve hükümetlerin iktidarını ülke geneline yayma çabasında önemli rol oynamıştır.⁶

1.3. Savaş Öncesi Irak'ın Uluslararası Statüsü

ABD ve müttefiklerinin Irak'a saldırısı ve silahlı müdahalesi aslında körfez savaşından itibaren başlayan Irak meselesinin yeni bir dönemi ya da devamı olarak baş göstermiştir. Irak bölgesi Saddam'ın devrilmesi ve müttefiklerin bölgeye işgali ile uluslararası statüsünde değişimler olmuştur. Fakat bu bahsedilen hükümet sistemi uluslararası hukukta yer alan hükümet sisteminden farklıdır.

Yapılan savaşın ardından iktisat ve ticaret alanında da yapılan kısıtlamalar uluslararası statüde kaldırılmıştır. Yapılan savaştan sonra gerek siyasi gerek ekonomi alanında bazı değişiklikler ile yeni Irak ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Ayrıca, Irak'ın savaş öncesi statüsünü oluşturan kararlar 1990 sonrası iki süper devletten birisinin dağılmasıyla ortaya çıkan ve tek bir süper gücün "Yeni Dünya Düzeni" adı altında ki kendi hegemonik siyasetini nasıl dayatmaya çalıştığını, bunun için uluslararası hukuk kurallarını ve uluslararası örgütleri nasıl kullandığını veya manipüle ettiğini gösteren bir örnek olması bakımından da günümüzde aynı uluslararası şartların, aşağı yukarı devam ettiğinden ve aynı süper gücün bu kez "Büyük Ortadoğu Projesi" adıyla "yeni" bir uluslararası planı yine Ortadoğu da Irak üzerinden uygulamaya çalıştığının da dikkate alınması önemlidir.⁷

Irak'ın uluslararası alandaki statüsü savaş öncesinde yapılmış ve yaşanmış olan "Körfez Bunalımı" sonucunda belirlenmiştir. Irak devletinin statüsünün ortaya çıkmasında ve belirlenmesinde ki en önemli etken BM Güvenlik Konseyidir. Daha önceden savaş öncesi yaşanan bunalımlarda alınan kararlar iki tür tepkiyi legalize etmiştir. Bunlardan birisi Güvenlik ve barışı sağlamakta görevli olan Güvenlik Konseyi, diğer bir tarafta da Kuveyt ve Kuveyt'e bağlı hareket eden müttefik devletleri kendi kararlarına ve anlayışlarına göre kararlarda bulunmuştur. Savaşın başladığı zamandan bu yana bu durum bir değişikliğe uğramamıştır.

⁶ Serhat Erkmen, "*Irak'ta İşgal Sonrası Siyasal Yaşam ve 2010 Parlamento Seçimleri*", cilt 2, sayı3, Temmuz 2010.

⁷ Mehmet Şahin ve Mesut Taştekin, "*II. Körfez Savaşı*" Platin Baskı, Ankara, 2006, s.1-4.

Irak bölgesine müdahale aslına bakıldığında GK vermiş olduğu bir karar değildi. Başta ABD ve müttefikleri olmak üzere bu müdahaleye karar vermişlerdir.

1.4. Körfez Savaşı Sonrası Irak'ta Yönetiminin Yeniden Tesisi

Ortadoğu bölgesi dünya siyasetinde evrensel dinlerin çıkış yeri olmuştur. Ortadoğu bölgesi sahip olmuş olduğu stratejik konum ve doğal kaynakları nedeniyle birçok güç mücadelesinin baş gösterdiği yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebepten dolayı da bölge önemini her daim korumuştur.

Ortadoğu bölgesi Birinci Dünya Savaşından sonra Fransa ve İngiltere tarafından şekillendirilmiş olan bir bölgedir. Soğuk savaşı döneminde ise doğu-batı bloklarının arasında yaşanan politikaların karşı karşıya gelmiş olduğu ve her daim mücadele ve çatışmaların öne çıktığı bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Soğuk savaşın sonunda ise Sovyetler Birliği'nin yıkılması ve ABD'nin etkin bir güç olarak diğer bölgelerde olduğu gibi Ortadoğu bölgesinde öne çıkması dikkatleri çekmektedir.

ABD, Ortadoğu'da varlığını ve etkinliğini güçlendirmiştir. 11 Eylül Dünya ticaret merkezi ve Pentagon'a saldırı yapılmıştı. Bu saldırılardan sonra ABD Ortadoğu bölgesini yeniden şekillendirme kararı almıştı. Bu süreç Afganistan'ın işgali ile başlamıştır. Bu süreç ABD'nin Irak'ı işgal etmesiyle devam etmiştir. ABD'nin Irak işgali sadece Saddam Hüseyin'in yönetiminden uzaklaştırılmış olarak görülmemelidir. Aslında bakıldığında ABD'nin Irak işgali küresel etkileri de olacak olan Ortadoğu bölgesini şekillendirme ve hâkimiyet kurma ile ilgilidir. ABD söz konusu Irak başta olmak üzere bütün Ortadoğu bölgesinde sürdürmüş olduğu bu politikayı "genişletilmiş Ortadoğu projesi" adıyla bütün kamuoyuna yaymıştır.

ABD'nin hiçbir devlet politikalarını dikkate almayarak başta bölgesel ve uluslararası örgütlerinde kararlarını hiçe sayarak kendi aklına göre hareket etmesi ve bu kararlarının sonucunda da Irak'ı işgal etmesi ile dünya kamuoyunda büyük tepkileri üzerine çekmiştir. Ayrıca saldırı yapıldığında ABD'nin Irak'ın sahip olmuş olduğu kitle imha silahlarını bahane etmişti. Fakat söz konusu gerekçelerinin asılsız çıkması da yine ABD'nin uluslararası kamuoyunda tepki görmesine neden oldu. Bu olay ise bölgede çok büyük bir yapılanmanın başlangıcı olduğunun göstergesi olmuştur.

ABD'nin 2003 yılında Irak'ı işgal etmesi bölgede ve dünyada büyük güvenlik sorunu olarak karşımıza çıkmıştır. ABD'nin Irak'a karşı yaptığı 1991'deki müdahale Birinci Körfez savaşı olarak adlandırılmış olmasından dolayı ABD'nin Irak'a karşı yaptığı müdahale Birinci Körfez savaşının devamı niteliğinde olduğundan dolayı 2. Körfez savaşı olarak adlandırılmıştır. ABD'nin Irak'a müdahale etmesi bölgesel etkilerinin yanında küresel etkileri de beraberinde getirmektedir. ABD'de yönetim 11 Eylül saldırısından sonra bütün dikkatini geniş olarak büyük ölçüde Ortadoğu

bölgesine yönlendirmiştir. George W. Bush dönemindeki yönetimin projesine göz atıldığında; bir taraftan ABD'nin Ortadoğu bölgesine demokrasi getirmeye çalıştığını görüyorsak da diğer taraftan bu düşüncenin aksine ABD politikalarına karşı çıkan ve karşısında duran devletleri zorla da olsa demokratikleştirmek istemesi dikkat çekmiştir.

Ortadoğu'da istenilen demokratik hareketler gerçekleşmediği takdirde Ortadoğu'da barış ve istikrarın oluşturulması zor olacaktır. Ortadoğu bölgesinin mevcut olan yapılarına bakıldığında ABD'nin bu düşüncesinin olamayacağı ortadadır. Zaten ABD'nin böyle bir planı da asla olmamıştır. Çünkü bu işgal sürecinde Ortadoğu'nun demokratik olması mümkün değildir. Bundan dolayı da bölgede yer alan mevcut rejim ve politikaların devrilmesi gerekmektedir. Bu konuda ABD'nin müdahalesini meşrulaştırmak için birçok durum öne sürülmüştür. Bunların en başında Irak bölgesinin kitle imha silahları geliştirmesiydi. Bu durumu bahane ederek BM ile silahların kontrolü hususunda iş birliği yapılmıştır. Diğer bir durum ise El Kaide ve benzeri terörist örgütlerinin Irak tarafından desteklendiği iddiası olmuştur. Bu nedenler ile birlikte ABD'nin müdafaasını meşrulaştırmaya çalışmışlardır. Mart ayında başlatılan saldırıda Nisan ayı sonuna kadar Saddam yönetimi devrilmiş ve bütün Irak kontrol altına alınmıştır. Savaş sonrasında Koalisyon Güçleri yönetim konusunda Irak bölgesinde bir mücadeleye düşmüştür. Fakat yeni bir hükümet oluşturma konusunda birçok güçlükler yaşanmıştır. Irak'ta yönetimin yeniden tesisi sürecinde koalisyon güçlerinin karşılaştığı diğer sorunda Irak halkının ve siyasi grupların etnik, mezhepsel ve ideolojik çizgilerle bölünmüş olmasıdır.⁸

Saddam yönetimi doğrultusunda hiçbir mezhep Şii, Sünni veya Kürt toplulukları olsun kendi aralarında ortak bir yönetim belirleyememiş, vatandaşlık konusunu tanımlayamamış ve ortaklaşa bir anayasa hazırlayamamıştır. Bu konuların hiçbirinde topluluklar arasında bir uzlaşma olmamıştır. Bu söz konusu topluluklar ABD konusunda bile ortak bir karara varamamışlardır. Bazı topluluklar ABD'nin Irak'a yapacağı müdahale konusunda destek verirken, bazı topluluklar bu desteği vermemişlerdir. Irak bölgesinde bu konu üzerine ortak bir yönetimin kurulmasını zorlaştıran bu söz konusu mezhepsel bağlarla ayrı bulunan toplulukların kendi aralarında ortak bir noktada uzlaşamaması olmuştur.

Bütün bu sorunlar sonucunda Saddam Yönetimi devrilmiş ve yönetim tekrar Iraklılara geçmiştir. Bu bir geçiş sürecidir.

11 Eylül saldırısı gerçekleştikten sonra ABD'nin politikası Ortadoğu üzerinde değişimi gerçekleşmiş gibi görünse de aslında temelde aynı politikada kalmıştır.

⁸ Bayram Sinkaya, "*II. Körfez Savaşı Sonrası Irak'ta Yönetimin Yeniden Tesisi*", s.382.

1990'lı yıllara bakıldığında ABD'nin yönetimi Ortadoğu bölgesinde daha çok demokratik güçlere, demokratikleşmeye önem vermiştir. Fakat görünen o ki 11 Eylül'e kadar söz konusu politika sınırlı kalmıştır. ABD bu yolda gerekirse tek başına Ortadoğu bölgesine tek taraflı askeri güç kullanma yoluna gitmemiştir.

ABD, Irak bölgesini demokratikleştirme yoluna gitmeyi çok arzulamış, bu bağlamda doğrudan askeri bir müdahale kullanmamış, bunun tam tersine uluslararası hukukta sözü geçen bazı yaptırımlara ve örgütlenmelere yer verilmiştir. Irak'ın işgali ABD için ilk bakışta bir 'rejim değişikliği' idi, ancak sonrasında gelişen olaylar nedeniyle her bakımdan masraflı bir işgal ve zorlu bir devlet inşası sürecine dönüştü.⁹

ABD Irak'a müdahale sonrası bir yıl içinde savaş tamamen bitmiştir. Bundan sonra Irak bölgesinde yeni bir aşamaya geçilmiştir. Bu aşama yönetimin yeniden inşa edilmesi olacaktır. İlk olarak yeni bir otoritenin bölgede kurulması gerekmektedir. Bu söz konusu otorite yürütücü ve yönetimin sorumlusu olacaktır ikinci aşama ise uluslararası hukuku ilgilendirmekteydi.

Uluslararası hukukta ön planda olan ve birinci hedef meşrulaştırmaktır. Bundan kastedilen düşünce ise müdahale sonrası yapılan Irak işgalini meşrulaştırmaktır. Bu istenilen durum için baştan BM'nin konuya dâhil edilmesi gerekmektedir. Buna istinaden koalisyona üye olmayan devletlerde ilgi çekmektedir. Diğer bir amaç bu üye olmayan devletlerin Irak bölgesini yeniden oluşturmaya destek vermelerini sağlamaktır.

1.5. Irak'ı Özgürleştirme Yasası ve Muhalefetin Örgütlenmesi

ABD, Birinci Körfez Savaşından sonra kurulmuş olan Irak Ulusal Kongresini (IUK) desteklemiştir. Bu oluşum içerisinde Şii, Sünni ve Kürt gruplarını içine almıştır. 1996 yılında Kürdistan demokratik partisi (KDP) ve Kürdistan yurtsever birliği (KYB) arasında şiddetli çatışmalar çıkması ve Saddam Hüseyin'e bağlı kuvvetlerin Kuzey Irak'a girmesinden sonra Irak Ulusal Kongresi dağılmaya yüz tutmuştur.¹⁰

Irak muhalefetinin örgütlenmesinde önemli bir diğer adımda "Irak'ı özgürleştirme" yasası olmuştur. 20 Mart'ta ABD öncülüğündeki koalisyon güçleri "Irak'ı kitle imha silahlarından arındırmak, Saddam Hüseyin'in teröre verdiği desteği kesmek ve Irak halkını özgürleştirmek" gerekçeleriyle saldırıya geçti.¹¹

1.6. Londra Konferansı Ve Selahaddin toplantısı

⁹ Gökhan Çetinkaya, "İşgalin 6. Yılında Irak", s.19.

¹⁰ Çetinkaya, a.g.e., s.383.

¹¹ Mustafa Aydın, Nihat Ali Özcan ve Neslihan Kaptanoğlu, "Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak'ın Geleceği ve Türkiye".

Savaş sonrası Londra konferansı toplanmıştır. Buna istinaden Londra konferansının asıl toplanma amacı örgütler arasındaki anlaşmazlık ve rekabet olmuştur. Bir devlet kurulmak istenmişse de bu devletin şekli şemalı hakkında anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Çünkü Şiiler ve Kürtler arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Çünkü Şiiler Müslümanlığı temel alırken Kürtler federalizm için ısrar ediyordu. IUK lideri sürgünde Irak hükümeti kurmak için ısrarlıydı. Fakat bu fikre hem Şiiler hem de Kürtler karşı çıkmıştır. Konferansın sonunda izleme komitesi oluşturulmuştur. Bu söz konusu komite planlanan kişi sayısından daha fazla kişi içermekteydi.

Daha öncede bahsedilmiş olan konferansta kurulmuş izleme komitesi ilk olarak 2003 yılında Selahaddin şehrinde gerçekleştirilmiştir. Bu söz konusu şehir Kuzey Irak bölgesinde bulunmaktadır. Fakat burada da hiçbir uzlaşma sağlanmamış halen daha devam eden çekişmeler ve anlaşmazlıklar sürmektedir.

Toplantıya katılmayan ve dikkatleri çeken iki tane başlıca örgüt bulunmaktadır. Bunlardan birisi Irak Ulusal Uyumunu diğeri ise Anayasal Monarşi hareketidir. Toplantıya katılmış olan örgütler ise Irak'ta ABD yönetimine karşı çıkmıştır. Ahmet Çelebi şöyle dedi, "Savaştan sonra Irak'ta Iraklıların hâkimiyeti kesilmemelidir. Zira egemenliğin yokluğu daha büyük felaketlere yol açacaktır."¹²

Muhalif örgütlerin Irak'ta ABD yönetimini istememesinden dolayı ABD bu durumdan rahatsız olmuş ve buna istinaden ABD temsilcisi muhalif örgütlerden bu şekilde bildirim yayınlamalarını, durmalarını gerektiğini beyan etti. Saddam hükümeti devrilmiş ve Bush belli bir süre ABD asıllı bir generalin yönetimi ele alacağını dile getirmiştir. Amerikan yönetimi Irak'ta güvenli bir yönetim kurma peşinde olduğunu ve bunu da belirsiz bir süre ülkeyi askeri işgal altında tutarak gerçekleştirebileceklerini dile getirdi.

Bütün bu gelişen durumlara rağmen koalisyon güçleri istikrarsız ve kararsızdı. Bu durum açıkça görülmekteydi. ABD Irak bölgesinde sivil yönetim planlıyordu fakat en büyük destekçi ve ortağı olan İngiltere ise bu süreç içerisinde BM'ni dahil etmek istiyordu. Fakat bu hususta yani BM'nin dâhil edilip edilmeyeceği hususunda iki ayrı düşünce ortaya çıkmış ve bölüşülmüştür.

Sonuç olarak ise ilk önce ABD'nin Irak'a fiili işgaline karar verilmiştir. İkinci aşama olarak ise ABD'nin yönetim ve kontrolünde Irak bölgesinde yönetim tesis edilecektir. Ve bu süreçler BM nezdinde yapılarak meşrulaştırılacaktır.

¹² Bayram Sinkaya, "II. Körfez Savaşı Sonrası Irak'ta Yönetimin Yeniden Tesisi", s.384

1.7.Koalisyon Geçici Yönetiminin (KGY) Oluşturulması

Emekli General Garner Irak savaşı sonrası Irak bölgesinde sivil yönetici olmuştur. Irak bölgesinde 2003 yılında Yeniden İnşa ve İnsani Yardım Bürosuna (YİİYB) başkan olarak görevlendirilmiştir. Bu söz konusu görevin içeriği sivil hükümetin takip edilmesiydi. Bu süre zarfında Bağdat'ta bir ofis açmış, polis gücü oluşturmaya çalışmış ve Irak'a yönelik ambargonun kaldırılması ile petrol sanayinin canlandırılması için çalışmalarda bulunmuştur¹³.

Buna istinaden YİİYB örgütü belli bir süre varlık gösterememiştir. Bunun nedeni ülkede hukuk ve düzeni sağlayamamasıdır. Bu olay sonucunda yönetimin başına Bremen geçmiştir. YİİYB örgütü bundan sonra Koalisyon Geçici Yönetimi olmuştur. ABD ve İngiltere başta olmak üzere ülkede yerel bir hükümet kuruluncaya kadar yönetme hakkı verilmiştir.

Daha önce bahsedilmiş ve kurulmuş olan KGY yani Koalisyon Geçici Yönetimi bütün düşünce ve hedeflerini gerçekleştirmek adına yönetimde bulunan üç kol diye adlandırdığımız yasama, yürütme ve yargı kollarını kendisinde toplamıştır. Bu kararı da 2003'te toplanmış olan BM Güvenlik Konseyi ile birlikte 1483 sayılı karar ile meşrulaştırmıştır. Bu kararın içeriğinden kısaca söz edecek olursak; BM Güvenlik Konseyi bu karar ile Irak bölgesine karşı yapılan ve uygulanan yaptırımları kaldırarak ülkenin kontrolünü başta ABD ve İngiltere'ye bırakmıştır. Bu söz konusu karar ile birlikte BM ve Irak Geçici Yönetimi belli bir süre dâhilinde iş birliği içerisinde olacaktır.

1483 sayılı karar "tüm ilgilileri, özel olarak 1949 Cenevre Sözleşmesi ve 1907 Lahey Sözleşmeleri dâhil olmak üzere ulus hukuk çerçevesinde yükümlülükleri tam olarak yerine getirmeye çağırarak, işgal güçlerinin yönetimini bahsi geçen sözleşmeler çerçevesinde sınırlamıştır.¹⁴

Irak bölgesinde 13 Temmuz günü ABD liderliğinde yer alan koalisyon tam olarak 25 üyeden meydana gelmiştir. Geçici Koalisyon Yönetimi Başkanı Paul Bremer Irak Geçici Hükümet Konseyi'nin kurulduğunu açıkladı.¹⁵

13 Temmuz 2003 yılında birçok grupları da içinde barındıran özellikle de bu grupların içerisinde dâhil olan BM'nin ve KGY'nin yoğun ve uzun tartışmaları sonucu Irak Yönetim Konseyi şekillenerek kurulmuştur. Geçici Bakanların atanması ve genel bütçenin kabulü gibi siyasi görevleri de Koalisyon Makamının denetimi altında yerine getirmesi öngörülen bu Konsey'in kurulması, Irak'ta yeni egemen siyasi yapının oluşturulması sürecindeki ilk adımdır.¹⁶

¹³ MEM, Cilt 33, Sayı.4, Nisan 2003, S.26

¹⁴ Tayyar Arı, "Irak, İran ve ABD Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya", İst. Alfa Yayınları, 2004.

¹⁵ Dağ, a.g.e., s.9.

¹⁶ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "No:118;17 Temmuz 2003, 13 Temmuz 2003 Tarihinde Kurulan Irak Yönetim Konseyi Hakkında".

Irak Yönetim Konseyi iktidarlığı süresi boyunca bu iktidarlığını Iraklı organ ile paylaşmıştır. Irak Yönetim Konseyinin temel kökenini etnik kökenler (Türkmenler, Arap ve Kürtler), mezhep grupları (Şiiler, Sünniler) ve dini kimlik içeren gruplar (Müslüman ve Hıristiyanlar) etkilemiştir.

Irak Yönetim Konseyinin oluşturulmasının ardından 30 Temmuz'da beş Şii (Ahmet Çelebi, Muhsin Kerim, İbrahim Caferi, Ayad Allar, Bahr el-Ulum), iki Sünni (Muhsin Abdulhamid, Adnan Paçacı), iki de Kürt (Celal Talabani ve Mesut Barzani), temsilciden oluşan bir başkanlık konseyi kurulmuştur.¹⁷

Konsey gruplardaki dağılıma orantılı olarak 25 üye içeren kabilelerden oluşturulmuştur. Fakat 14 Ağustos'ta BMGK Irak Yönetim Konseyini tanımıştır. BM'ye göre Yönetim Konseyini tanımalarının asıl nedeni Irak hükümetinin oluşturulması fakat bu hükümetin egemenliğinin uluslararası arenada tanınmış olmasıydı. Türkiye'nin düşüncesi ise yeni Irak anayasasını hazırlayacak Kurul'un da oluşturulacağı bu siyasi süreçte, Irak'ın bütün kesimlerinin oran ve ağırlıklarına uygun olarak üzerlerine düşen rolleri oynayabilmeleri öncelikli beklentimizdir diye belirtti.¹⁸

BMGK Ekim 2003 yılında ABD'nin işgalde destek aramasına cevap vererek oy birliği ile alınmış bir karardan bahsetmiştir. Bu söz konusu karar ile birlikte ABD yönetimi, Irak bölgesinde BM destekli ve çok uluslu bir hegemonya oluşturmuş oldu.

Bu söz konusu karar 1511 sayılı karar olmuştur. 1511 sayılı kararın 13.Maddesi "BM, Irak yardımcı misyonu, Irak Yönetim Konseyinin ve Irak Geçici Yönetiminin diğer kurumlarının ve önemli insani ve ekonomik altyapıların güvenliğine katkıda bulunmak da dâhil, Irak'ta güvenlik ve istikrarın sağlanması için gerekli tüm önlemleri alması amacı ile bir bileşik komutanlık altında çok uluslu bir gücü yetkilendirir."¹⁹

ABD, Irak'a müdahale etmek istemiştir. Fakat bu söz konusu müdahale sürecinde karşısına iki temel soru ve sorun çıkmıştır. Bunlardan birincisi ABD Irak'ı nasıl yönetecekti? Diğer bir sorun ise ABD, Irak bölgesinden nasıl çıkacaktı?

ABD Irak bölgesine karşı askeri müdahalede bulunacaktı. Fakat askeri müdahalenin ağırlığını artırdıkça hükümet meşruluğunu kaybedecek ve karşısına yeni bir sorundan meşruiyet sorunu ortaya çıkacaktı. Bu sorun doğrultusunda ülkede iç savaş çıkma ihtimali artmaktaydı. Baas rejimi siyasal ve popüler olarak düşüşüyle birlikte hem Şii hem de Sünni tarafından yükselişe geçmiştir. Bu durum sonucunda Koalisyon Yönetimi için yeni alarm vermektedir.

¹⁷Arı, "a.g.e.", 2004.

¹⁸Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "No:118;17 Temmuz 2003, 13 Temmuz 2003 Tarihinde Kurulan Irak Yönetim Konseyi Hakkında".

¹⁹Sinkaya, a.g.e., s.384

Yukarıda bahsedilmiş olan önemli iki sorun için Anayasa hazırlanmaya girilmiştir. Ancak etkin Şii din adamı Ayetullah Seyyid Hüseyin Ali Sistani “KGY anayasa taslağı hazırlayacak bir heyetin üyelerini belirleme yetkisine sahip değildir ” diyerek muhalefetini açıkça ortaya koymuştur. Geçici Anayasa’nın hazırlanması ve parlamento seçimleri hazırlıklarını yürütmekle görevli Geçici Ulusal Meclis seçimleri 30 Mart 2004’te tamamlandı.²⁰

1.8. Irak Savaşı Öncesinde Ayrılık Sinyalleri

Irak savaşı ABD-Almanya arasındaki ilişkinin gidişatını etkileyen bir olay olarak karşımıza çıkmıştır. Fakat unutulmamalıdır ki bu aradaki gerginliğin artmasının sebebi aslında sadece ABD’nin Irak’a karşı yapmış olduğu müdahale olmamıştır. Irak müdahalesi sadece bu süreç içerisindeki gerginliği tetikleyen bir olay olmuştur. Soğuk savaşın sona ermesiyle yapay bir ayrılık meydana gelmiştir. Bu söz konusu soğuk savaştan sonra yapay ayrılık meydana gelmiştir. Bu soğuk savaştan sonra ise arka plandaki sebepler ortaya çıkmaya başlamıştır.

Teriff adında ki yazar liberal dünyada yer alan ikilik ayrımının aslında soğuk savaş döneminin sona erdiği zamanlarda meydana gelmiş olduğu kanaatini aramaktadır. Bu ayrılığın zamanını belirlerken de aslında bu düşünce ayrımının üç meseleden kaynaklandığını ve bu zamanında oluşan durumda bugünkü ayrılığı ortaya çıkardığını vurgulamaktadır. Bu söz konusu sebepleri belirlerken de önemli olarak vurguladığı noktalar Avrupa’nın ortak savunmada üstlenmiş olduğu rolü, ABD’nin Avrupa’daki rolü ve tabi ki son olarak ise NATO’nun üstlenmiş olduğu alan dışı rol olmuştur.

NATO bölge dışında askeri görev üstlenmektedir. Bu durumda yazara göre bu ileri gelen bir tartışma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. ABD, Avrupa üyeler ittifakını Avrupa dışı hareketler de kullanmıştır. Bu duruma karşı uluslararası arenada birçok tepki gösterilmiştir. Bütün bunları yaparken de BM ‘den destek almaya çalışmıştır. Soğuk savaştan sonra NATO içindeki coğrafi sınırlarda değişiklikler olmuştur. Eğer Avrupa’nın barışını ve güvenliğini tehdit edecek bir durum söz konusu olursa NATO bu duruma müdahale etmekle yükümlü olacaktır. Bu durum NATO’nun Bosna’ya karşı yaptığı müdahale ile kendisini göstermiştir. Bu müdahale konusu 11 Eylül olayı ile zirveye ulaşarak uluslararası camiada büyük ses uyandırmıştır.

Avrupa’nın ortak savunmadaki rolüne değinilecek olursa ABD’nin göz önüne sürerek arttırdığı rahatsızlıklar karşımıza çıkmaktadır. Bu rahatsızlıkların nedeni ise Avrupa ordularının yetersizliği ve NATO’da yükün paylaşımı ile ilgili konular karşımıza çıkmaktadır. Savaş bittikten sonra Sovyet tehdidi de ortadan kalktığına göre ABD’nin

²⁰ Dağ, **a.g.e.**, s.9.

bazı adımlar atması kolaylaşmıştı. ABD'nin NATO'nun Kosova müdahalesi sırasında operasyonu (üstelik elle tutulur bir katma değer sağlamayan) 19 üye ülkenin hiçbir zaman tam olarak örtüşmeyen politik gözetimi altında yürütmenin yarattığı sınırlılıklarından ve onları kapsamaya çalışırken operasyonun etkinliğinin azalmasından çıkarttığı dersler, onu nihai olarak "koalisyon misyonu değil, misyon koalisyonu belirler" anlayışına götürmüştür.²¹

Buna bağlı olarak en son temel düşünce olan Avrupa savunması esnasında ABD'nin sahip olmuş olduğu role dikkat ettiğimizde NATO'nun elinde sahip olmuş olduğu siyasi ve askeri üstünlük vardı. Fakat bunlar Avrupa'nın ABD'ye olan bakış açısı ile birlikte korku-nefret ve bağlılık durumlarını ortaya çıkartmıştı. Soğuk savaş sonrası döneme baktığımızda aslında liberal dünyada ki ikiliğin nasıl oluştuğunu görmekteyiz. Gerek kullanılan temalar gerekse de güvenlik anlayışları, beceri ve kapasiteleri de bunu oluşturmaktadır. Irak savaşı tamda bu temalara örnek olarak şekillenerek ortaya çıkmıştır. Irak savaşından sonra ABD tek yancılığına ilişkin birçok tepki ve eleştiriler artış göstermiştir. Fakat unutulmamalıdır ki bu eğilim 90'lı yıllardan başlayarak varlığını göstermiştir.

Amerika tek yancılığının aslında 90'ların başında artış gösterdiği gözler önündedir. Örneğin Amerika'nın Bosna'daki durumuna bakacak olursak hep kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiğini ve bu davranışını Irak işgali esnasında da resmen gözler önüne serdiği gözükmektedir.

ABD'nin Aralık 2001'de Anti-Balistik Füze Antlaşması'ndan çekilmesi; Bush'un Ocak 2002'deki "şer eksenli" açıklaması ve Mart 2002'de basına sızan nükleer durum değerlendirme raporunun da gösterdiği üzere ABD'nin İran, Irak, Kuzey Kore, Suriye ve Libya'yı uluslararası terörizmle ilişkilendirerek hedef tahtasına yerleştiriyor oluşu; serbest ticarete bağlılığını ısrarla vurgulamasına rağmen Avrupa ve Asya'dan ithal edilen çeliğe %30 gibi yüksek bir oranda gümrük vergisi uygulaması; ulusal Güvenlik Stratejisiyle deklare edilen önleyici savaş doktrini; Irak'ta rejim değişikliği çağrıları; savunma bütçesindeki muazzam artış; daha onaylamadığı Deniz Sözleşme Yasa'nın yargı sınırlarına karışmak; halen 160'dan fazla ülkenin katıldığı Kyoto Protokolü'nü ölü kabul ettiğini açıklamak; hoşlanmadığı ülkeler ile iş yapan yabancı şirketlere ağır cezalar uygulamak vb. rahatsız edici hareketleri gibi tek yanlı retorik ve eylemlerin giderek hakim olması ABD'ye yönelik tepkileri arttırmıştır.²²

Bush döneminin ilk aylarında bu tek yancılık hareketleri yükselmeye başlamıştır. ABD, çoğu zaman müttefiklerin onayını almamıştır.

²¹İlkim Özdikmenli ve Şevket Ovalı, "*Irak Savaşı Sonrasında Liberal Dünyanın Yapay İkiliği*", Cilt 5, Sayı 19, s.89-118.

²²Özdikmenli ve Ovalı, *a.g.e.*, s.89-118.

1.9. Irak Savaşı, Restleşme ve Çıkar Çatışması

Amerikan'ın tek yancılık politikalarına tepkiler henüz Irak Savaşı'ı başlamadan artmaya başladı. Bu konuda ABD, uluslararası arenada da artan tepkilerle karşı karşıya kaldı.

Şüphe yok ki Irak Savaşı sonrasında bölge için önemli krizler bölgeye etkisi altına aldı. Fakat unutulmamalıdır ki işgal sonrasında yaşanan krizlerde ülkelerin çıkar farklılıkları devreye girerek birçok ülke arasında ciddi mücadeleler baş göstermiştir. 11Eylül saldırıları sonucunda ABD'nin günümüze kadar geçerliliğini koruyan politikaları değişmiş ve Başkan Bush'un 'Ya bizimlesiniz ya teröristlerle' şeklindeki söylemi ile dünyayı adeta Soğuk Savaş dönemi gibi iki kutuplu bir şekle sokmuştur.²³ Soğuk savaş dönemi sonrasında ve yaşanan 90'lı yıllardaki birinci körfez savaşında ortaya çıkan hegemonya ile baş edilebildi. Fakat hegemonya düşüncesin altında yer alan çıkarlar ile liberal hayatın faydalarını birbiri ile örtüştürmeye çalışmışlardı. Bu söz konusu yapılmak istenen düşünce Irak savaşı ile gözler önüne serilmek istendi. Fakat bu girişimler Irak savaşı yapılırken herhangi bir etki göstermemişti. Bunun sebebi de Avrupa'nın kendi içerisinde yer alan çıkarları ile liberal dünyanın öngörülerini birbiri ile çelişiyordu. Bu durumda ülkelerin büyük bir tartışma içerisinde yer almalarına neden olmuştur.

Hayati çıkar denildiği takdirde anlaşılması gereken durumlar olarak bir ülke tehdit edildiği takdirde riskli operasyonlara girmiş olan ülkenin ve bu durum söz konusu olduğunda ise karşısına çıkan olağan fiili bir tehdit karşısında çok ciddi maddi kaynaklarına yer vererek mücadele edeceği ve bu durum söz konusu olduğunda ise toplumun çok büyük bir bölümünün o ülkeye destek verebileceği çıkarlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çıkarların içeriğinde aslında ülke topraklarını ve halkını korumak yatmaktadır. Bundan dolayı bu söz konusu birincil çıkarları yani yaşamsal nedenlerimizi gerçekleştirebilmemiz için ikincil unsurlara ihtiyaç duyulmaktadır.

İkincil unsurlar adı altında yer alan ihtiyaçlar ilk öncelikle yaşadığımız bölgenin güvenliği, dünya ticareti ve ekonomisi için önemli olan bölgelerin güvenliği ve son olarak ise ulaşım ve ticaret yollarının ulaşılabilirliğini sağlamak olmuştur. Bu bahsedilmiş olan ikincil unsurlar hem ulusal hem de uluslararası arenada önemli ve etkili yere sahip olmasından dolayı tam bu noktada ülkeler arasındaki çıkar çatışmaları devreye girmiştir.

Almanya ve Fransa başta olmak üzere ülkeler tamda bahsedilen birincil ve ikincil unsurlara istinaden ABD'nin tek yanlı olarak kararlar aldığına tepki göstermiştir.

²³TUİC Akademi, "Geçmişten Günümüze ABD'nin Ortadoğu Politikası", 5 Ağustos 2010.

Fakat dikkat edilmelidir ki aslında bu tepkilerinin altında yatan neden farklıdır. Bu neden ise ülkelerin tehdit algılamaları ve AB'nin bu söz konusu olaydan dolayı tehdit altına girmesidir. Burada ana nedenlerden en önemlisi gerçekten dikkat edildiğinde AB'nin iç bütünlüğünün zedelenmesidir. Çünkü unutulmamalıdır ki uluslararası politikada bir kilit roledir.

ABD bakıldığında Soğuk Savaş döneminden sonra Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasıyla birlikte yeni düşman arayışına girmiştir. Fakat yeni ortaya çıkmış olan ve gündeme gelen yeni tehditler göz ardı edip hafife alınarak uzlaşma sağlanabilecek tehditler değildi. Bununda nedeni ortaya çıkan tehditlerin varlığının tartışılır olmasıydı. Fakat şüphesizdir ki bu varlığının tartışıldığı tehditlerin ihtiyaç unsurlarını gerçekleştirmek zorunda olunması nedeniyle ortadan kaldırılması gerekiyordu. Bu söz konusu tehditleri ABD'nin yanında AB'nin algılamasıyla birlikte birbirleriyle örtüşmektedir.

Soğuk savaş dönemine bakıldığında algılanan tehditler görünür tehditler olurken bu algılanan ve varlığından şüphelenilen tehditler hiçbir zaman yalnızca askeri tehdit değildi. Bu tehditlerle baş etmek yalnızca askeri yöntemlerle mümkün değildi. ABD bu tehditleri varoluşsal bir tehdit olarak algılarken diğer yandan Avrupa yeni olan siyasi ve terör tehdidine yabancı olmamıştır. Bu yüzden Avrupa askeri olmayan yöntemlere değinerek bu tehditlerle baş etme yollarını aramaktadır.

Avrupa'nın terör algısı ABD'ne nazaran farklı olduğundan Avrupa bu konuda terörün ve çözümlerinin toplumsal kökenlerine değinerek problemleri çözüme kavuşturmayı hedeflemektedir. Brezinski bazı düşünce ve vurgularıyla farklılık yaratmaya çalışmaktadır. Ona göre Avrupalı aslında terörizmi bir bakımdan siyasi bir açılım olarak görmekte ve bu düşünceyle birlikte aslında terör kavramının siyasi baskı tarafından körüklendiği düşüncesi yer almaktadır. Aslında ona göre terör kavramının oluşmasının önemli bir nedeni siyasi baskının ülkelerde temel olarak yer almasıdır.

Başta Almanya ve Fransa terörün Orta doğudan kaynaklı olmasından dolayı Ortadoğu'da ortaya çıkan sorunların barışçıl çözümler olmadan çözülemeyeceğini ve terör tehdidinin ortadan kalkmayacağını savunmuştur. Bu düşünceden dolayı da eğer Irak'a askeri bir müdahale gerçekleşirse bu müdahalenin terörü arttıracığı düşüncesi akıllara gelmiştir. Başta Almanya olmak üzere Fransa Eğer Irak'a askeri müdahale gerçekleşirse bu durumun bölgesel istikrarsızlığa dönüşerek terör tehdidini artacağına ve de batı karşıtı tepkilerin daha fazla körükleneceği ve artacağı düşüncesine vurgu yapmaktadır.

Avrupa'nın savunduğu düşünceyi inceleyecek olursak bu düşünce çok taraflılığa dayalı uluslararası bir düzen olacaktır. Bu düşüncenin de uluslararası camia için gerekli ve zorunlu olduğu görüşünü savunmaktadır. Irak savaşı ABD'ye karşı olan

tepkileri arttırarak bir krize dönüşmesini sağlamıştır. Bu artan krizin altında yatan asıl sebep ise soğuk savaş sonrasında liberal dünyanın beklentilerinin ortaya çıkmasıdır. Fakat ABD'nin bu beklentilere ciddi anlamda karşı çıkması ve istenilen davranışları sergilememiş olması yatmaktadır. ABD'nin karşı çıktığı ve liberal dünyanın beklediği şey aslında kolektif bir düzen anlayışının olmasıydı.

ABD, çok taraflı kurumları önemsiz hale getirmektedir. Bu bahsedilen kurumlar içerisinde AB, BM ve NATO gibi önemli kuruluşlar yer almaktadır. Bu sebepten dolayı ABD çok taraflı kurumlar ve uluslararası camiadan büyük tepkiler toplamıştır. NATO'daki birçok Avrupalı hükümet endişe içerisine girmiştir. Bununda sebebine bakıldığında ABD'nin tek yanlı davranmak istemesidir. Bunu da ancak NATO gibi askeri güvenceyi sağlayan bir kurumu zayıflatmakla yapabildi. Tüm Avrupa aslında bakıldığında askeri ittifak konusunda ciddi anlamda endişeli bir geleceğe sahip olmuştur. Bununda en önemli nedeni ilk olarak Rusya'nın bölgedeki rolü olmuştur. Çünkü Rusya nükleer silahlara sahip olan bir ülke konumundadır. Ayrıca diğer bir önemli neden ise NATO'nun Avrupa savunmasında ki hiç hafife alınamayacak gücü olmuştur. Bu söz konusu önemli konulardan dolayı da başta Doğu ve Orta Avrupa devletleri olmak üzere bütün Avrupa'yı endişeye düşürmüştür.

Avrupalı NATO'nun desteğinden ve caydırıcılık gücünden yoksun kalacağını düşünerek panik ve korku içerisine girmiştir. Bunun da nedeni içerisinde bulunduğu etnik ve dini çatışmaların önüne geçememesiydi. Ortaya çıkan sonuç ise bu düşüncenin hem krize yol açtığı hem de çözümü olacağıdır.

Avrupa için diğer taraftan bakıldığında aslında daha fazla Avrupa'yı tedirginlik içine sokacak ve tehdit olarak algılayabileceği durum ise ABD'nin çok taraflı olarak kurumları yok saymış olmasıdır. Fransa ABD'ni Avrupa ülkelerinden çekilmesi söz konusu olmasından korkmaktadır. Bununda asıl nedeni soğuk savaş sonrasındaki dönemde uluslararası camiada önemli bir aktör olarak rol almak istemesidir. Fakat bu hedefine ulaşırken de ABD'nin tek yancılık politikası ile de baş etmek zorunda olduğu unutulmamalıdır. Bu yüzden ABD ile uzlaşma yoluna gitmiş ve ABD'yi hizaya sokmak için çaba sarf etmek zorunda kalmıştır. Dikkatleri çeken bir önemli noktada Almanya olmuştur.

Daha öncelardan iki blok olan Almanya birleşip tek olduktan sonra ABD'nin desteğini de alarak hem doğu hem de orta Avrupa ile ilişkilerini geliştirmeye başlamıştır. Bu sebepten dolayıdır ki ileriki süreçlerde AB'nin en büyük aktörü ve küresel gücü haline gelmiştir. Fransa güç yitirmekten çok korkarak güç arayışına girmiştir. Almanya'nın Irak savaşı konusundaki tutumu yüzünden Almaya ve ABD ters düşmüş ve gerilim artış göstermişti. Fransa bu gerilimden yararlanarak Almanya ile ittifak kurma yollarını aramıştır. ABD işgali ile gerçekleşen Irak krizinden yararlanmaya çalışan Fransa için

kaçırılmaz bir fırsat olarak gündeme gelmiştir. Fakat dikkat edilmesi ve önem arz eden nokta Irak Savaşına bakıp ayrıntısıyla incelendiğinde George Bush'un açılış konuşmasında dile getirmiş olduğu sözler ve altındaki stratejiydi. 2002 Eylül'ünde W.George Bush'un Genel Kurulda yaptığı açılış konuşmasında Irak'ın uluslararası toplum için bir tehdit arz ettiğini ileri sürmesi savaşın olacağıın en sıcak bir kanıtıdır. Sadece bir hafta sonra yaptığı açıklamada ise Amerikan ulusal güvenlik stratejisini Amerikan çıkarlarına yönelebilecek tehditlere karşı tek taraflı " Önleyici Müdahale" üzerine kurduklarını beyan etmiştir.²⁴

2003 Irak savaşı unutulmamalıdır ki başlı başına ülkelerin çıkarlarını içeren bir savaş olmuştur. Fransa'nın da Irak savaşına karşı tepki vererek karşı çıkmasının sebebi Irak'ta yer alan ekonomik çıkarlarıydı.

1994'te Fransız petrol şirketi Total FinaElf Irak hükümetiyle iki önemli petrol sahasında Irak'a uygulanan ekonomik yaptırımlar kaldırıldığı takdirde hayata geçecek milyar dolarlık yatırım anlaşmaları imzalamıştır.²⁵

Bütün bu sebeplerden dolayı 1990'lı yıllar boyunca Fransa, BM'de yaptırımların hafifletilmesi için büyük bir çaba göstermektedir. 1996 yılına gelindiğinde BM temel Irak'ın temel ihtiyaçlarının sağlanması karşılığında petrol satabilme imkânını da sunmuştur. Bu dönemden sonra Irak ve Fransa arasındaki ticari ilişkiler hızla artarak büyük bir gelişim göstermiştir.

Savaş öncesi duruma bakıldığında Irak'ın ticari ilişkilerini yürüttüğü en büyük aktör olarak karşımıza Fransa çıkmaktadır. Bundan dolayı Fransa Irak'ta çıkacak olan savaşı istememektedir. Çünkü eğer Irak'ta savaş olursa petrol fiyatları artacak ve Fransa'nın ekonomisi durma noktasına gelecekti. Keza Irak savaşı başladığı yıl Fransa ekonomisi büyük bir gerileme ve duraklama yaşamıştır. Fransa'nın yanında Almanya'nın da ekonomisi büyük zarar gördü. Bunlar bize ABD'nin bir bakıma avrupayı terbiye savaşı da denilebilir. Irak'a yapılan savaşın altındaki çıkar nedenini gözler önünde açıkça ortaya konulmuştur.

Fransa çözüm yolları arama yoluna gitti. ABD ile petrol konusunda çıkarını koruma amacıyla ABD'nin petrolü tekeline alabileceği konusunu göz ardı etmeye çalışarak anlaşma yoluna gitmek istese bile bunu başaramamış ve ABD ile birlikte uzlaşmamıştır. Fransa'nın bu görüşü düşünmesindeki en önemli sebep ise Irak ile daha önceden ABD'nin Irak'ı işgal etmeden önce petrol alması ve ekonomik çıkarını

²⁴TUİC Akademi, "Geçmişten Günümüze ABD'nin Ortadoğu Politikası", 5 Ağustos 2010.

²⁵Özdikmenli ve Ovalı, *a.g.e.*, s.89-118.

tatmin etmiş olması yatmaktaydı. Bu durum oluşurken ise içte ve dışta yer alan kamuoyunun etkisi büyüktür.

Bütün bunların yanında sadece İslam ülkeleriyle kalmayıp bütün Avrupa'da ki kamuoyu da savaşa karşı büyük tepki göstermiştir. Bütün bu tepkiler sonucunda da ABD'nin tek taraflı yancılığına uluslararası camiada eleştiri almıştır. Irak savaşının terörizme karşı yapılan savaşları desteklemediğini ve desteklemediği gibi güçlendirmede de ortaya çıkan sonuçlar arasında yer almaktadır. Bütün bunların aksine Irak savaşı terörizmi daha çok beslemiştir. Avrupa'da sonuç olarak genel düşünce ABD'nin askeri gücünün ortayı daha güvenli hale getirmediği düşüncesidir.

Ülkelerde meydana gelmiş olan bu tek yancılık düşüncesi kendi çıkarlarını düşünme gerekçesinden dolayı özellikle de bu düşüncenin ABD'den kaynaklı olması sebebiyle meydana gelmesi dünyada ülkeler arasında kutuplaşmayı da beraberinde getirmiştir. ABD'nin bu tek yancılık düşüncesi ve kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederek diğer ülkeleri karşısına alması ve uluslararası arenada da tepki görmesi bu düşüncenin temel taşının oluşmasına zemin hazırlamıştır. ABD her şeye ve herkese rağmen Irak politikasından taviz vermemeyi seçmiştir.

Soğuk savaş sonrasında yer alan çok kutuplu sisteme Almanya ve Fansa geri dönmek istemiyorlardı. Bu ülkelerin asıl nedeni ise farklılaşan güvenlik algıları ile birlikte ABD ile ilişkilerini yeniden yapılandırmayı, ulusal çıkarlarını gerçekleştirmeyi ve uluslararası arenada önemli ve güçlü bir aktör olarak çıkmayı hedeflemiştir.

1.10. Ayrılığın Geçici Karakteri

Avrupa devletleri ve Amerika arasındaki sorunların ortaya çıkması Irak krizi ile baş göstermiştir. Bu sorunların kaynağının aslında kültür ve zihniyet farklılığından ortaya çıktığı açıkça görülmektedir. Bütün bunlara ek olarak askeri güç kullanımına değinilecek olursa ABD ve AB arasında büyük farklılıklar olduğu da aşikâr bir noktadır. AB'nin güç kullanım politikası yumuşak olurken ABD'nin güç kullanım politikası sert olmaktadır. Bundan dolayıdır ki bu iki ayrı kutup noktası arasında iş birliği konusunda büyük çatışmalar yaşanmıştır.

ABD Avrupa ile bazı konularda çatışsa bile İngiltere çoğu zaman ABD ile hareket etmektedir. Avrupa güvenlik konusunda ABD'ne muhtaç kaldığı müddetçe birçok olayda direktse bile sonuç itibariyle ABD'nin istediği çizgiye gelmek durumunda kalmaktadır.

Kuzey Atlantik İttifakına değinilecek olursa eğer bu söz konusu ittifakı meydana çıkartabilecek olan neden ne salt bir Doğu bloğunun askerî açıdan tehdit olarak karşımıza çıkması nede NATO gibi salt bir askeri örgüttür.

Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 5.Maddesi gereğince NATO, bir saldırı veya saldırı tehdidine karşı üyelerini savunmaya ve bu amaçla, bir üyesine yapılacak saldırının tüm üyelerine yapılmış varsayılacağı ilkesine dayanan bir örgüttür.²⁶NATO'nun geçmişten günümüze kadar siyasi işlevi daha ağır basmaktadır. Fakat ABD çıkarları zedelendiğinde siyaset bir kenara bırakılmaktadır.

Avrupa her anlamda ABD'ne muhtaç durumdadır. Bu durumu bilen ABD AB ülkelerini kendi çatışmalarına sürüklemektedir. AB savunması sebebiyle ABD karşısında eli kolu bağılyken bu bağımlılık AB ülkelerini ABD askerine dönüştürmüş durumdadır.

Örgüt, askeri ve ekonomik standardizasyon ve uluslararası düzenin sağlanması, liberal dünyaya yönelik iç ve dış tehditlerin ortadan kaldırılması, büyük güçler arasındaki ilişkilerin ve hiyerarşinin düzenlenmesi, Avrupalı üyelerin birbirleriyle ilişkilerindeki güvensizlik ve rekabetin kontrol edilmesi gibi birçok misyonu yerine getirmiştir ve bu sürecektir.²⁷

NATO, 1990'lı yıllarda tehditler, misyonu, stratejiler konusunda yeni arayışlara girmiştir. Bu söz konusu süreç aktörler arasında artan gerginlik ve çatışmalara neden olmuştur. Fakat bir diğer önemli nokta ise; Avrupa'da, ABD'nin tek süper güç konumunu dengeleme politikasına doğru bir gidişatın nasıl olması ve bu çerçevede AB ile ABD arasında oluşabilecek bir rekabet zemini ister istemez NATO'nun Avrupa'daki operasyonel varlığını olumsuz yönde etkilemektedir.²⁸

AB açısından ilk öncelikle bakmak gerekirse eğer birlik şu zamanda özellikle de Irak mücadelesi içinde ve sonrasında ABD ile baş edebilmek için önemli bir kilit nokta görevindedir. Bütün AB'ye üye ülkelerin sahip olduğu ekonominin kapasitesi ABD ekonomisine denk gelmektedir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken diğer nokta bu üye ülkelerin nüfusu ABD'nin nüfusundan fazladır. İhracat payına bakıldığında ise üye ülkelerin dünya ihracat payı ABD'nin payına oranla fazladır. Bu süre zarfı içerisinde dolara karşı bir darbe olmuştur.

AB'nin IMF ve Dünya ticaret örgütü üzerinde ki etkisi önemli ve ABD'nin etkisine eşittir. Fakat burada AB'nin güç durumu ile ABD'nin güç durumuna değinilecek olursak AB, yumuşak güce sahip ve bu yumuşak gücü en iyi ve etkili şekilde

²⁶Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (<http://www.mfa.gov.tr/nato-tarihce.tr.mfa>) , "Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü".

²⁷Özdikmenli ve Ovalı, *a.g.e.*,s.89-118.

²⁸Levent Ersin Orallı, "Güvenlik Politikaları Bağlamında AB-ABD İlişkileri ve Irak Savaşı", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 9 / 3 (2007). 225 – 248.

kullanmaktadır. ABD ise gücünü sert güç olarak kullanmaktadır. Yumuşak güç tarihsel ve kültürel nedenlerden dolayı ön planda olmuştur ve yaygın olarak kullanılmıştır. AB'nin askeri olarak da potansiyeli fazla olduğu gözler önündedir. Fakat AB'nin bu kadar avantajı varken bir o kadar da ABD karşısında zor durumda kalabilmesine neden olacak dezavantajları vardır.

Askeri açıdan incelendiğinde ise AB, ABD'ye askeri açıdan tarihte bağımlı olmuştur ve bugünde bu bağımlılığı devam etmektedir. ABD'nin var olan ve yadsınamaz gücü asla yok sayılamaz ve göz ardı edilemezdi. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası amaçlarının çok gerisinde kalmıştı. Bu söz konusu komşu ülkelerde yeni oluşan ve bölgelerdeki ekonomik ve siyasi ortamı tehdit eden yeni olguların ortaya çıkmasıyla birlikte ABD'nin koruyuculuğundan vazgeçilemeyeceği bir kez daha anlaşılmıştır.

En önemli noktada AB'nin rekabet gücü ile ilgili vurgu olmuştur. AB kuruluş itibari ile üye ülkeler ile bir bütünlük ve birliktelik içerisinde hareket etmektedir. AB'nin anlayışı budur. Fakat AB'nin bütünleşme ve genişleme süreci içerisinde bazı konularda zafiyet söz konusu olmuştur. Bu konular başta ortak güvenlik, ABD ile AB arasında ki ilişkiler, meşruluk ve dış politika oluşturma... Vb. gibi konular yer almaktadır. Irak krizinde de görüldüğü gibi ABD'nin AB içerisinde sahip olduğu güçlü bir etki olmasından dolayıdır ki ülkeler arasında AB'nin küresel bir odak olamayacağı görüşü ortaya konmuştur.

ABD anarşinin var olmuş olduğu bir dünya düzeninde güçlü ve etkili bir güç olmaktan ziyade daha çok dünya düzenin üreticisi ve düzenleyicisi görevinde olarak karşımıza çıkmaktadır. Savaş olduktan sonra geçen onca zamana rağmen hala dünyanın ikinci ve üçüncü ekonomisine sahip olan Japonya ve Almanya'da ABD askerleri hala durmaktadır. Bu nokta asla göz ardı edilemeyecek bir noktadır.

Teoriye gelecek olursak eğer tek kutuplu hegemonik sistemi savunan hükümetler vardı. Bu düşüncenin de savunulmasının sebebi bu teoriye göre bu sisteme bağlı durumda olan aktörler arasında barışın daha iyi savunulacağı görüşü olmuştur. Irak savaşı konusunda sert tartışmalar hala devam ederken bu konu ekonomik alanda iş birliği konusunda bize önemli bilgiler ve ipuçları vermektedir. Örneğin Dünya Ticaret Örgütü toplantılarında serbest ticaret, açık pazarlar ve gümrük indirimleri ilkeleri temelinde pazarlıklar sürerken, Ortak Tarım Politikası, ABD'nin çelik gümrükleri, genetiği değiştirilmiş tarım ürünleri üzerinde AB'nin kısıtlamaları gibi konularda ciddi anlaşmazlıklar yaşamalarına rağmen AB ve ABD, gelişmekte olan

lkeler karşısında gelişmiş dünyanın çıkarlarını korumada tek blok olarak hareket etmişlerdir.²⁹

ABD pazarı ve ekonomisi tüm ihracatçıları için önemli ve etkili kaynak olmasından dolayı dünya ekonomisini sürdürmek için büyük önem teşkil etmektedir. Quinlan dış ticaret tek başına olduğunda aldatıcı bir durum söz konusu olmaktadır. Doğrudan dış yatırımların ekonomiye entegrasyonun da daha etkili olduğunu savunmaktadır.

Bu ereve de bakıldığında Hollanda'daki ABD yatırımları Meksika'dakinin 2, in'dekinin 10 katıdır durumuna gelmiştir. Bugün ABD ile dünyanın geri kalanı arasındaki ilişki düşünüldüğünde ve değerlendirme yapıldığında iki taraf arasında siyasi ve kültürel bir yabancılaşmanın olduğu gözler önüne serilmektedir. Özellikle Irak 2003 savaşında ulusal çıkarlar ön plana çıkmıştır. Bu söz konusu ulusal çıkarlardan dolayı da diğer ülkeler ve ABD arasında gerginlik artarak çatışmalar başlamıştır. 2. Dünya savaşı sonrasında ortaya çıkmış olan ABD'nin hegemonyası bir imparatorluk olarak adlandırılmaz. ABD güçlü bir devlet fakat dikkat edilmesi gereken odak nokta karışıklığı önleyecek çıkarları savunacak güçlü bir devlet oluşu idi. Fakat olaylar incelendiğinde aslında dikkat edilecek diğer önemli noktalar ABD'nin çıkarları doğrultusunda hiçbir Şekilde başka devletlerin çıkarlarını düşünmeden uluslararası arenada tepki görmesine rağmen hareket etmesi olmuştur. Fakat unutulmaması gereken husus ABD'nin dünyada oluşan ya da oluşması muhtemel olan tehditlerin önlenmesi önündeki yadsınamaz gücü olacaktır.

Soğuk savaş bittikten sonra uluslararası sistemde ve uluslararası arenada dönüşümler gerçekleşmiştir. Bu süreç içerisinde var olan dünya düzenini liberal ortamı muhafaza etmek daha çok zorlaşmıştır. Eski liberal hegemonik düzen ABD'nin tek kutuplu sisteme geçmesi ve soğuk savaş döneminden sonra Sovyetlerin ortadan kalkması ile birlikte tek hegemonik güç olarak doğması kolektif güvenlik sistemini tehlikeye sokarak birçok tehdit olgularının ortaya çıkmasına ışık tutmuştur. Tek kutupluluk sisteme devam edildikçe bu durum her zaman ABD'nin lehine gerçekleşecek bir durum olarak karşımıza çıkacaktır.

Bir de olayı bölgesel gler açısından ele alacak olursak çok taraflı gücün yanı sıra hegemonyanın gücünü azaltmak yerine daha da konsolide edebileceğini görmekteyiz. Ortaya çıkan uluslararası kurumlar hegemonyanın gücünü bağlamasının yanı sıra diğer devletleri kontrol altına alma ve yönlendirme konusunda da yarar sağladığını görmekteyiz. Brzezinski bunu Şöyle rnelemektedir: NATO, Avrupa'nın en üretken ve etkili devletlerini ortaya çıkartarak çıkan devletleri

²⁹zdikmenli ve Ovalı, **a.g.e.**, s.89-118.

Amerika'ya bağlamaktadır. Bu düşüncenin arkasında yatan ana düşünce ise ABD gibi bir hükümeti Avrupa içi ilişkilerde temel katılımcı yapmak istemektedir.

Japonya ile yapılan ikili askeri ve siyasi ilişkiler de Japonya'yı ABD'ye bağlayıp muhtaç kılmaktadır. Fakat unutulmamalıdır ki buradaki asıl nokta Asya ekonomisinin ABD'ye bağlanması durumu olmuştur. ABD'nin jeo-stratejik amaçları doğrultusunda Avrupa, ABD için büyük önem taşımaktadır. Bundan dolayı da Avrupa, ABD için kritik öneme sahiptir. AB, Avrupa'yı ve özellikle Rusya'yı ABD başta olmak üzere ABD'nin liderliğinde uluslararası düzene entegre etmekte kilit nokta olmuştur. AB bu konuda hem ekonomik hem de kültürel çekim yaratma konusunda anahtar rolü üstlenmiş ve zemini hazırlamakla kendisini yükümlü görmüştür.

Dünyanın en büyük teknoloji üreticisi olan ABD, bu üretim için dış kaynağa bağımlıydı ve bunu da dünyanın ikinci büyük petrol rezervlerine sahip olan Irak'tan sağlamak, bu devleti kontrolü altında tutmak istiyordu.³⁰ ABD'nin gücü ne kadar sağlam olursa olsun, ne kadar önünde durulamayacak bir güç olarak düşünülürse de ABD'nin ekonomisini durgunlaştırmaya çalışacak yada onun karşısında olacak yadsınamaz tehditlerinde ortaya çıkabileceği düşüncesi uluslararası ekonomi politikası alanında öne atılan bir görüş olarak karşımıza çıkmaktadır. Gün gelir ABD'nin sarsılmaz hegemonik gücü ekonomik alanda yeni hegemonyalar ve yeni ortaya çıkacak olan tehditler aracılığı ile sarsılabilmektedir. Bu gerçeği bilen ABD herkesten önce davranarak varlığını bir yüzyıl daha sağlamlaştırdı.

20. yüzyılda ortaya çıkan hegemonyanın baş göstermesi ulusal devletlere serbest hareket alanı yaratmaya neden olmuştur. Fakat görülmelidir ki ulusal devletlerin ulusal ekonomi üzerindeki etkileri giderek kaybolmaya başlamıştır. Bu durum söz konusu olduğunda ise yeni bir hegemonik güce ulusal devletler ihtiyaç duymuştur. Irak krizinin bu konuda incelenmesiyle birlikte ortaya çıkan sonuç bu krizin sürekli ve radikal olarak meydana okumaya hiçbir zaman dönüşmediğidir.

Fransa ve Almanya baştan beri hiçbir şekilde savaşı onaylamamışlardır. Bunun da nedeni bir savaşın başarısız olması demek yeni bir başarısız devletin ortaya çıkması demektir ki bu durumda bu gelişen olaylar hiçbir ülkenin çıkarına uygun olmayacaktır. Böylece yaşanan anlaşmazlık ve çatışmaların ortadan kalkması için iki taraflı bir çaba söz konusu olmuştur.

Sonuç olarak genel bir bakış açısıyla özetleyecek olursak soğuk savaş sona edikten sonra Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasıyla birlikte hegemonik gücü ele geçiren ABD tek yanlı politikaları benimsemiştir. Bu söz konusu tek yanlı politikaların sonucunda çatışma ve gerginlik artarak boy göstermiştir. Soğuk savaşın bitmesiyle

³⁰TUİK Akademi, "2003 ABD-Irak Ve Nedenleri", 30 Ocak 2011.

birlikte iki kutuplu dünyanın son bulmasıyla uluslararası bir çok değişim ve yenilenme meydana gelmiştir. Burada dikkat edilen noktanın ABD için AB'nin gerekli ve etkili olduğu ortadadır. Fakat güç kullanımı karşısında değerlendirecek olursak ABD sert bir güç kullanırken ve en etkili güç olma yolunda ilerlerken AB yumuşak güç kullanımına giderek düzen ve bütünleşme sağlamaya çalışmıştır.

Irak krizi ve savaşına bakacak olursak belirtildiği ve görüldüğü üzere ulusların kendi çıkarları ön plandadır. Bazı ülkelerin Başta Fransa ve Almanya'nın savaşa karşı çıkmasıyla bu iki ülke ve ABD arasında çatışma ve gerilim yükselmiştir. Çünkü dikkat edilmesi gereken nokta ulusal çıkarlardı. Savunulan düşünce başarısız bir savaşın yeni başarısız bir devleti ortaya çıkaracağını düşünmüşlerdir. Böylece ulusların arasında çatışmalar ve tehditler ortaya çıkarak artacaktır.

Nitekim liberal uluslararası kuramın nihai olarak hegemon siyasetine karşıt olmayışı, ABD'nin askeri, ekonomik ve politik liderliğinin liberal dünyanın bir bütün olarak önünü açacağına farkında olunması, Avrupa entegrasyonunun zaafı ve sınırlılıkları, ABD'nin mutlak tek yanlı politikalarının getirdiği maliyetler açısından sürdürülemez oluşu gibi faktörler, Irak krizi esnasında karşıt gibi gözükken tarafların yeniden küresel işbirliği/iş bölümü ekseninde bir araya gelmelerini mümkün kılmaktadır.³¹

Irak savaşı ile birlikte ortaya çıkan ve büyük tartışılır konulardan biri olan konu liberal dünyada ki çatlaklıklar olmuştur. Bu konuda bazı öngörüler ortaya çıkarak bu öngörülerin keskin ve kalıcı olduğu görüşü vardır. Fakat bu öngörülerin kurumsal anlamda yalnız kalması çokta uzun sürmemiştir. Fransa ve Almanya'da iktidar değişikliğinin meydana gelmesi ile birlikte her iki ülkenin ABD ile ilişkileri farklı bir şekilde sürmeye devam etmiştir. Liberal dünyada ki bu ikilik yapay ve geçici bir karaktere bürünmüştür. Bütün bunlarla birlikte NATO'nun ılımlı tutum sergilemesi ile birlikte Fransa'nın ABD tek yancılığına karşı sert tutumu değişim göstermiştir.

³¹Özdikmenli ve Ovalı, **a.g.e.**, s.89-118.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUK VE IRAK

2.1.Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı

Güç kullanma yasağı uluslararası toplumun ve uluslararası hukukun evrensel ilkesi haline gelmiştir. Daha öncelerde sözlü hukuk kurallarımız içerisinde yer alan örf ve âdet kurallarımız uluslararası arenada kabul görmüş olsa da güç kullanma yasağının BM anlaşmasında yer almasından dolayı uluslararası hukuk için etkin bir öneme sahiptir.

Uluslararası hukuk çerçevesinde bu söz konusu işgal olayı değerlendirilerek yapılan bildirimde göre bakıldığında bildiride: “Uluslararası hukuk çerçevesinde Irak’a karşı askeri güç kullanımının meşruiyeti yok olmakla birlikte hukuka uygun bir şekilde Irak’a karşı askeri operasyon yapılabilmesi için Güvenlik Konseyi’nin açık bir onayı gerekmekte ve bu henüz sağlanmamış olmakla birlikte Güvenlik Konseyi’nin gerekli yetkilendirmesi olmaksızın Irak’a karşı askeri bir eylemde bulunmak uluslararası hukuk düzeninin ciddi şekilde altını oyacaktır.” denilmektedir.³²

Birinci Dünya Savaşı’nın sonuna kadar uluslararası hukukta savaşları sınırlayan veya düzene oturtmaya çalışan bir hukuksal derleme, düzenleme yoktur. Bu sebepten dolayı Birinci Dünya Savaşı ulusal hukuk içinde bir dönüm noktası olarak karşımıza çıkmıştır. Bu söz konusu dönüm noktasından sonra BM’den önce Milletler Cemiyeti kurularak devletler topluluğunu tehdit eden veya barışı korumak için savaşları engellemeye çalışan bir topluluk oluşturulmuştur.

İkinci Dünya Savaşı ile beraber ise Millet Cemiyeti topluluğu içerisinde birtakım hatalar göz önüne alınarak BM topluluğu oluşturulmuştur. BM topluluğunun asıl amacı ve hedefi İkinci Dünya Savaşı gibi yaşanmış olan bir savaşın bir daha yaşanmaması için çabalamak ve ulusal barış ve güvenliği sağlamaktır. Bütün bu esaslar BM’nin nezdinde kuvvet kullanılmadan olacaktır. Bu sebeple BM gerek Avrupa da gerekse de başka bir coğrafyada farklı savaş veya göç hareketlerini tetikleyebilecek çatışmaları engellemek için çaba sarf etmiştir.

BM’nin 2.Maddesinin, 4.Fıkrası; ulus sisteminde devletlerin güç kullanımını konusunda oldukça önemli olan maddeye göre; “Tüm üyeler ulus ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı,

³² Mehmet Akif Okur, “*Uluslararası Hukuk ve Irak Savaşı’nın Meşruiyeti*” KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, Cilt X, Sayı 2, Güz 2008, ss. 9-27.

gerekse BM'nin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar.³³

Fakat bu söz konusu kuvvet kullanma yasağına istinaden kuvvet kullanımı gerçekleşebilir. Fakat bu durumu belirleyecek olan merci BMGK' dir. Çünkü BMGK'nin ana görevi barış ve güvenliği sağlamaktır.

Yukarıda bahsedilmiş olan birtakım durumlar düşünüldüğünde görülebileceği gibi bir eylemin meşru müdafaa sayılabilmesi için bazı şartları yerine getirmek zorundadır. Bu şartlardan bazılarını göz önünde bulunduracak olursak eğer ilk önce silahlı bir saldırı olması gerekmektedir. İkinci şart ise alınan tedbirlerin GK'ne bildirilmesi ve konseyin gerekli tedbiri alması ile birlikte geçen zamanla meşru müdafaa hakkının sınırlandırılmasıdır.

Son olarak ise aslında şart değil fakat göz önünde bulundurulması gereken bir husus olduğundan meşru müdafaa hakkının tabii hak olarak sunulmasının istenmesidir.

Meşru müdafaya genel olarak bakıldığında temelinde iki önemli kaynak barındırmaktadır. Bunlardan birisi örf ve âdet kuralları olurken diğeri ise BM sisteminin oluşturduğu hukuksal çerçevedir. Bu söz konusu iki temel kaynağa ek olarak ise meşru müdafaa kavramı temelinde aslında iki tane de temel ilkeye yer vermektedir. Meşru müdafaanın kökünü oluşturacak olan bu temel iki ilke öncelikle gereklilik daha sonrada orantılılık olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gereklilik, saldırının durdurulması için kuvvet kullanımı dışında başvurulabilecek başka bir yolun kalmaması anlamına gelirken Orantılılık ise, kullanılacak araçların meşru müdafaayı gerekli kılan ihlalle orantılı ve onu bertaraf etmeye yetecek kadar olmasıdır.³⁴

Önleyici meşru müdafaa kavramı yeni oluşmuş bir terim ya da Bush yönetimi tarafından ortaya atılan bir düşünce değildir. Bu söz konusu kavram daha eski yıllarda kendi kendine ortaya açılmış sözlü olan örf ve âdet kuralları içinde yer alan bir haktır.

Fakat bu önleyici meşru müdafaa kavramı yaşanmış olan bir olaydan yani Caroline olayından ortaya çıkarak anılmaktadır. Caroline olayına göre ABD Dışişleri Bakanı Webster bir tanım yapmıştır. Bu tanıma göre; "ani, karşı konulmaz, başka bir araç seçimine ve düşünmeye imkân bırakmayan bir meşru müdafaa zaruretinin olduğunun" kanıtlanması ve "meşru müdafaa zarureti ile haklı görülebilecek bir eylem, bu zaruret ile sınırlı olmalı ve kesinlikle bu kapsam dâhilinde kalmalıdır."³⁵

³³ Merve Aksoy, " **Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı Bağlamında Bush Doktrini ve ABD'NİN Irak'ı İşgali** ", IHHİnsaniveSosyal Araştırmalar Merkezi, İstanbul, Ocak 2016.

³⁴Okur, a.g.e.,ss. 9-27.

³⁵Aksoy, a.g.e.,2016.

Yukarıda verilmiş olan bu tanım göz önüne alındığında önleyici meşru müdafaa kavramına hukuki/yasal bir meşru müdafaa hakkı gereklilik, orantılılık ve aciliyetkriterlerine uygun olmak zorundadır.

Başka bir tanımlamaya göre ise bu tanımlama diğerlerine göre kıyaslandığında dar bir tanımdır. Bu tanımın savunduğu ise önleyici meşru müdafaa için silahlı bir saldırı olması gerekmektedir. Bu tanımın sonucunda ortaya çıkan düşünce ise kendisine saldırı olmadığı zaman bir devletin asla kuvvet kullanma yetkisine sahip olmayacağıdır.

Önleyici kuvvet kullanımı denildiğinde aslında var olan bir tehditten ziyade potansiyeli var olan tehdit içeren olaylara ve riskli oluşan durumlara karşı kuvvet kullanımını vurgulayarak ifade etmektedir. Fakat uluslararası hukukta yer alan hiçbir meşruluğa sahip bulunmamaktadır. Önleyici kuvvet kullanımı denilen kavramın aslında devletlerin saldırgan bir eylemden hareket etmesi anlamına geldiği bilinmektedir. Fakat bir saldırı olmadan önce bu saldırının nasıl, ne şekilde gelişeceği bilinmediği için yapılacak olan bir meşru müdafaa hareketinin aciliyeti orantılılık ve gereklilik olan durumlarını tespit etmek zor ve imkânsızdır.

Sonuç olarak BM anlaşmasından önce ortaya çıkan örf ve âdet kurallarımız içerisinde önleyici meşru müdafaa kavramı yer alıyordu. Bu hakla birlikte Ulus Adalet Divanı tarafından karşımıza Korfu Boğazı Davası (1949) ve Nikaragua Davası (1986) çıkmaktadır.

2.2. Bush Doktrini

Soğuk savaş döneminde tek süper güç olan ABD, iyicil hegemonya olarak kavramsallaştıran bir politika öne sürmüştür. Bu yıllarda çevreleme ve caydırıcılık politikası benimsenmiştir. Başkan Clinton'ın dış politika yaklaşımını benimseyen Başkan George W.Bush, Clinton yönetimi gibi, uluslararası güvenliğe ve barışa ve aynı zamanda ABD'nin güvenliğine tehdidin, Amerikan karşıtı totaliter rejimlerden (İran, Irak, Afganistan, Kuzey Kore gibi) geldiğini kabul ediyordu.³⁶

Bu düşünce baz alındığında savunulan asıl görüş eğer bir ülke otoriter yönetim altında yaşarsa ve nefretten beslenirse en korunaklı ve güvenli olan bölgelerde bile asla tam olarak güven ve güvenlik oluşamayacağı kanaati yatmaktadır. 11 Eylül saldırısı ile birlikte yerini önleyici kuvvet kullanımına bırakmıştır. Bu durum sonucundan anlaşılıyor ki 11 Eylül saldırısından sonra ABD dış politikasında kökten bir değişiklik gerçekleştirerek demokrasi ve güvenlik konularını birbirine yakın ve

³⁶ Ertan Efeğil, "Bush Doktrini ve Dünya Güvenliğine Etkiler", s.109.

ilişkili hale getirmiştir. Bu durum doğrultusunda ABD'nin tek kutuplu pozisyonu değişikliğe uğramıştır.

ABD hegemonyasını yani üstünlüğünü sürdürmesi gerekmektedir. Fakat bu durum için ekonomik ve askeri gücünü diğer baş aktörlerden üstün tutmak durumundadır. Bundan dolayı da maliyet daha da artmaktadır. Diğer önemli neden ise hegemonik paradoks, ekonomik, teknolojik ve örgütsel yeteneklerin diğer devletlere yayılmasıyla sonuçlanırsa ve bu durum hegemonun diğerleri üzerinde olan karşılaştırmalı avantajını kaybetmesine yol açar.³⁷

Sonuç olarak ABD'nin hegemonik gücü sekteye uğramıştır. Sistem içerisinde devamlılığını ortaya koyabilmesi için iç ve dış politikasında bazı düzenlemelerin yapılmasına ihtiyacı vardır. Bundan dolayı başka bir dış politika benimsenmiş ve uygulanmıştır.

ABD Irak savaşı öncesi Ulusal Güvenlik Stratejisi ilan etmiştir. Bu söz konusu stratejiye göre dünyanın yeniden şekillendirilmesi ve sistemdeki güvenliği sağlamak için tek modelin kaldığını öne sürmektedir. Fakat bu model özgürlük, demokrasi ve serbest girişim olarak tanımlanmıştır. Bush'un bu stratejide aslında yapmak istediği şey batı şeklinde dindarlığı yaymak istemesidir. Bush'a göre bu söz konusu stratejinin amacı dünyayı daha güvenli yapmanın yanı sıra daha iyi yaparak özgürlükleri sağlamaktır. Bunun içinde adil barışçıl bir ortam yaratmak olmuştur. Bush, dış politikada "önleyici savaş" kavramını ortaya koyarak tanımlamıştır. Bush'a göre herhangi bir terör saldırısı olduğunda tehdidin önüne geçerek terör eylemcilerinden önce davranmaktır.

BM Anlaşmasında daha önce de var olan önleyici meşru müdafaa kavramını Başkan Bush tarafından vukuu muhtemel kavramını temel alarak yorumlayıp dış politikada uygulaması, düzeni garanti altına almaktan ziyade kaosa giden yolu körüklemektedir. Bu kavramın ve dış politikanın aynası ABD'nin Irak'ı işgali olmuştur.

2.3. Irak Savaşı, Ekonomi ve Petrol

Irak başta olmak üzere Ortadoğu'daki birçok ülke gibi doğal kaynaklar açısından çok zengin bir yerdir. Bundan dolayıdır ki Ortadoğu'daki ülkeler bağımsızlıklarını aldıktan sonra batı ülkelerinin dikkatini çekmiştir. Batılı ülkeler özellikle de Irak üzerinde etkilerini sürdürmeye devam etmiştir. Bu konuda da bazı sorunlar baş göstermiştir.

³⁷ Merve Aksoy, "Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı Bağlamında Bush Doktrini ve ABD'NİN Irak'ı İşgali", IHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, İstanbul, Ocak 2016.

ABD ve Irak arasındaki ortaya çıkan Irak Savaşını incelemeyen önce baş göstermiş olan sorunların incelenmesi gerekmektedir. Bu sorunlarda iki boyutta ele alınmaktadır. Sorunların ortaya çıkmasının temel boyutları; Irak, Osmanlı döneminde Basra'nın bir parçası olduğundan ve Basra'da Irak'ın önemli üç vilayetinden birisi olduğu için Kuveyt bölgesi üzerinde her zaman bir hak talep etmiştir. Ayrıca ABD, Irak'ın İran'a karşı başlattığı savaşı silah yardımı ile desteklemiştir. Bunun yanı sıra ABD, Irak'a kitle imha silahları üretmesi konusunda katkıda bulunmuştur.

Bu durumun sonucu olarak da Irak silahlanmaya, ülke kaynaklarını daha fazla harcamıştır. Çünkü Irak'ın askeri gücü ve güveni bu söz konusu durum sonucunda artmıştır ve sonuç olarak soğuk savaş döneminde hegemonya ya sahip olan ABD'ye karşı Irak büyük bir mücadele ve meydan okuma başlatmıştır.

ABD, dünyanın en büyük teknoloji üreticisidir. Fakat bu üretim dış kaynak bağlantılıydı. Irak ise dünyanın 2.büyük petrol rezervlerine sahip olan bir ülkedir. ABD, bu söz konusu üretim için dış kaynak bulmak zorundaydı. Bunu da Irak'tan sağlama peşindeydi. Bu yüzden Irak'ı devlet kontrolü altında tutmak istiyordu.

ABD geçen zaman içerisinde Irak ülkesinin sahip olduğu askeri güç ve kitle imha silahlarından dolayı düşman benimsemiştir. Bağdat yönetiminin savaş sırasında ekonomisi bozulmuştur. Bundan dolayı da ekonomisi tekrar düzeltmek adına başka ülkelerin zengin yeraltı kaynaklarına göz dikmiştir. ABD bütün bu gelişmeleri, Ortadoğu'daki çıkarlarına (petrol, İsrailin güvenliği) tehlike oluşturduğunu düşünürken bir yandan da Irak'a karşı yapmayı planladığı müdahale karşısında uluslararası camiadan destek sağlamak açısından olumlu değerlendiriyordu.³⁸

ABD'nin Irak'a karşı yaptığı askeri müdahale uluslararası camiada destek görmemiştir. Irak ise ABD'ni haksız çıkartmak amacı ile BM kararlarıyla uyumlu çalışıyordu. Fakat bütün bunlara rağmen ABD'nin savunduğu düşünce ise şuydu; kendisine ve uluslararası camiada barışa tehdit olabileceğine inandığı bir ülke olduğunda BM'den destek almadan da saldırıda bulunulmasının meşru olduğunu dile getirmişti. Irak elindeki bütün kitle imha silahlarından kurtularak yok etmiştir.

ABD'nin Irak'a açmış olduğu savaşı haklı kılmak amacıyla söylediği ve iddia etmiş olduğu düşünce aslında Irak bölgesine insan hakları, demokrasi ve barış götürmek amacı ile savaş açtığını iddia etmesidir.

Aslında ABD'nin şu ana kadar sürdürmüş olduğu Ortadoğu politikasının 3 hedefi gerçekleştirmeye çalıştığı görülmektedir. Bu hedeflerden ilki Ortadoğu bölgesinin, doğal kaynakları ve zenginlikleriyle bölge içinden veya dışından herhangi ABD karşıtı bir devletin kontrolüne girmesinin önlenmesi, ikinci olarak ise bölge

³⁸ Şafak Özşimşir, "Irak Savaşı, Ekonomi ve Petrol", TUIÇAkademi, Uludağ Üniversitesi, 30 Ocak 2011.

petrolünün kontrol altına alınması ve son olarak da İsrail'in varlığının ve güvenliğinin korunmasıdır.³⁹

Sonuç olarak yukarıda anlatılan amaçlar doğrultusunda uluslararası hukuka ve uluslararası ortama aykırı olmasına karşın bütün bunları göz ardı ederek ABD, Irak'a savaş açmıştır.

2.4. ABD'nin Uluslararası Hukuk ve İnsan Hakları İhlalleri

ABD'nin Irak'a yapmış olduğu işgal bir yandan uluslararası hukukun kurallarını ihlal ederken diğer yandan II. Dünya savaşından sonra kurulmuş olan BM'nin kurallarını önemli bir derecede ihlal ederek sahnede yerini almıştır. Buna istinaden BM'nin maddelerine baktığımızda iki istisna dışında kuvvet kullanımına izin verilmemektedir. Bunlardan birincisi "meşru müdafaa" hakkıdır. Diğerisi ise eğer uluslararası barış ve gerginliği zedeleyecek bir durum meydana gelirse BM Güvenlik Konseyi son çare olarak belirli kuralları da göz önünde bulundurarak müdahale etme hakkına sahiptir. Bütün bunlara istinaden ABD'nin Irak'a doğrudan bir müdahalede bulunması göz önüne alınırsa bu konuda ABD'nin meşru müdafaa hakkının da olmadığı açıkça ortaya konulmuştur. Buna ek olarak ABD'nin ilk saldırıyı düzenlemesi ve buna istinaden Irak'ın bu saldırıya karşılık vermesi meşru müdafaa kapsamına girmekte ve uluslararası hukuk açısından herhangi bir sorun teşkil etmemektedir. Bu durumda ABD'nin Irak'a yapmış olduğu müdahale incelendiğinde ABD kendi gerçeklerini gerçekleştirmek adına Irak'a saldırmış ve bu saldırıyı gerçekleştirirken de hiçbir şekilde uluslararası toplumdaki bir rıza almamıştır. Bundan dolayı ABD'nin yapmış olduğu saldırı hiç meşru değildir. ABD, BM'nin kuvvet kullanma yasalarını çiğnemiş ve hiçbir şekilde BM'nin ilkelerine uygun bir müdahale gerçekleştirmemiştir.

Bütün bunlara ek olarak bir gerçekte vardır ki, o da Irak'ın elindeki nükleer silahlardır. Fakat uluslararası hukukta hiçbir şekilde nükleer silahların kullanımına aykırılık ya da yasaklama gibi bir yasa olmamasının yanı sıra, bu söz konusu silahların kullanımına izin veren bir yasa da bulunmamaktadır. Bundan dolayı Ulusal Adalet Divanı bu konuyu "yasa boşluğu" olarak değerlendirmiştir. Eğer bu söz konusu nükleer silahların kullanılması hukuki açıdan yasak olsa bu sefer başta ABD olmak üzere çoğu batılı ülkenin bu konudan dolayı yargılanması ve cezalandırılması gerekirdi. Bu açıklamaya göre düşünüldüğünde sadece bu silahlara sahip olunması bile bir ülkenin silahlı saldırı gerçekleştireceği anlamına gelmez.

³⁹ Şafak Öz şimşir, "Irak Savaşı, Ekonomi ve Petrol", TUIÇAkademi, Uludağ Üniversitesi, 30 Ocak 2011.

ABD, 11 Eylül terör saldırısından dolayı uluslararası ortamda oluşan güvensiz ortamdan yararlanarak teröre karşı savaş başlattığını ilan etmiştir. ABD, yapacağı müdahalelerin Cenevre sözleşmesine uygun olmayacağını dile getirmiştir. Fakat bahsi geçen Cenevre sözleşmesi uluslararası hukukta insan hakları üzerine kurulmuş olan bir sözleşmedir. Bu söz konusu sözleşmenin asıl hedefi uluslararası olan ya da olmayan bütün durumlarda silahlı güçler ve örgütlerin belirli kurallara uymasını belirlemektedir.

Cenevre sözleşmesi uluslararası insancıl hukukun temel kaynağıdır. Fakat unutulmamalıdır ki; herhangi bir silahlı çatışma çıkarsa bu söz konusu çatışmanın insancıl hukuk kurallarına uygun olup olmamasının BM’de kuvvet kullanımına uygun olup olmaması ile hiçbir ilgisi yoktur. Yani bu söz konusu iki temel kural aslında birbirinden bağımsızdır. Bir savaş tamamen hukuk dışında hukuki kuralları ihlal ederek başlayabilir. Fakat savaşta her iki tarafta kurallara uymak zorundadır. Uluslararası hukukta karşımıza kuvvet kullanımı ile ilgili iki tane farklı kavram çıkmaktadır. Bunlar “Jus ad Bellum” ve “Jus in bello” dur. Jus ad Bellum, uluslararası hukukta kuvvet kullanım hakkıdır. Jus in bello ise kuvvete başvurulduğunda uyulması gereken çatışma kuralıdır. Bakıldığında bu iki temel kural arasında belirli ayrımlar yapılmaktadır.

Bütün bu söz konusu açıklamalara bakıldığında bir sonuca varılacak olursak, savaş hukuku incelenirken ilk öncelikle hukuka uygun bir kuvvet kullanımı söz konusu olup olmadığına bakılmalıdır.

ABD’nin Irak’ı işgal etmesinde BM Güvenlik Konseyinin hiçbir kararı yoktur. Fakat buna rağmen uluslararası toplumda bu gerçekleşen saldırı büyük tepkiye neden olmuştur. Bu söz konusu zaman zarfı içerisinde ABD’nin yanında, yani müttefikleri olan başta Tony Blair hükümeti ve İngiltere olmuştur. ABD’nin Irak’a yapmış olduğu saldırı üzerine uluslararası toplumda dünya çapında birçok rapor yazılmıştır. Fakat en kapsamlı ve en etkili olan rapor Bündenak John Chilcot tarafından yazılmıştır. Londra’da bu söz konusu rapor “Chilcot Raporu” olarak yayımlanmıştır.

Rapor genel olarak 12 ciltten oluşturulmuş ve bu rapor iki temel soruya odaklanmıştır. İlk rapora bakıldığında odaklanılan ilk soru Irak’ın işgali gerekli miydi? Ya da Irak’a müdahale hakkı bir müdahaleden ibaret miydi? Diğer akla gelen soru ise İngiltere bu işgal için gerçekten hazırlık mıydı? Bu söz konusu rapor incelendiğinde aslında ele alınmış birçok önemli konu başlıkları yer alması dikkatleri çekmiştir.

Rapordaki şu altı husus ön plana çıkmaktadır: (1) Londra’nın Irak politikası kusurlu istihbarata dayalıydı ve savaş kararı alınmadan önce bu istihbarat sorgulanmadı; (2) Irak ve Saddam Hüseyin, o dönemde ciddi bir tehdit teşkil etmiyordu; (3) Ülkenin kitle imha silahlarının risk teşkil ettiği yönündeki hükmün sağlam bir zemini yoktu; (4)

“Irak’ta askeri harekâta katılmanın yasal temeli var” argümanının içeriği zayıftı; (5) Blair, işgalden önce Bush’a “ne olursa olsun seninleyim!” şeklinde bir mektup göndererek Washington’a gereğinden fazla destek verdi; (6) İşgal başlamadan önce, hükümet yetkilileri, İngiliz petrol devi BP’den Irak’taki petrol konusunda bilgi almıştır.⁴⁰

John Chilcot dönemin İngiltere başkanı olan Tony Blair’e karşı askeri harekâtın son seçenek olmadığını söylemiştir. Çünkü genel olarak değerlendirmeye alındığında Irak’ta hiçbir kitle imha silahının izine rastlanmamıştır. Buna istinaden Saddam Hüseyin rejimiyle El Kaide arasında da doğrudan ilişki tespit edilemeyip ispatlanamamıştır. İngiltere’nin barışçıl tüm seçenekler tüketilmeden işgale katılmayı seçtiği ifade edilen raporda, üzerinde durulan diğer önemli nokta ise, Irak’ın işgali sonrasında yapılacaklara yönelik planlamanın ve hazırlıklarında yetersiz olduğudur.⁴¹

İşgal sonrasında Irak’ta neler olabileceği konusunda Blair göz ardı etmiştir. Söz konusu gerçekleşen müdahalenin Irak üzerinde nasıl bir sonuç oluşturabileceğini dikkate almadan hareket etmiş olduğu da raporda yer alan ve dikkatleri çeken diğer önemli bir konudur.

Chilcot Raporu’nu diğer raporlardan ayıran en önemli nokta parlamentonun kararı sonrasında İngiltere’nin Irak işgaline katılmasının son 50 yılda dış politikada yer alan en önemli, tartışmalı kararlardan biri olarak yerini almıştır. Bu söz konusu raporun en önemli özelliği suçlu gördüğü ve bulduğu hükümetlerinin yetkilerini ismen belirtmiş olmasıdır.

Söz konusu Irak savaşı hakkında bir soruşturma raporu hazırlanmış ve bu söz konusu raporda dikkatleri çeken en önemli noktanın istihbarat alanında yapılan hatalar olması dikkatleri çekmiştir. Fakat bu söz konusu soruşturma raporunda hiçbir hükümet yetkilisi doğrudan suçlanmamıştır. Raporda yer alan ve dikkatleri çeken diğer bir önemli vurgu ise İngiliz hükümetine karşı dava açılıp açılmayacağı konusu olmuştur. Soruşturma sonunda ortaya çıkan sonuç İngiliz yetkililerin Irak işgali sebebiyle yargılanma meselesidir. Bu söz konusu mesele İngiltere’nin sadece iç hukukunu ilgilendiren bir konu olmamıştır. Irak’a yapılan işgal uluslararası bir nitelik taşımaktadır. Bundan dolayı da Irak’a yapılan bu işgal uluslararası ceza yargılaması kapsamına girmektedir.

2.5. DAEŞ ile Mücadele

DAEŞ terör örgütünün temel kökenine baktığımızda aslında daha Afganistan’da ilk olarak karşımıza çıkmış olduğunu görmekteyiz. AhmedFadilNezzal

⁴⁰ Uluslararası Politika Akademisi, “*Chilcot Raporu*”, 9 Temmuz 2016.

⁴¹ Merve Aksoy Ercümen, “*Uluslararası hukukta Irak işgali ve Batıyı Yargılamak*”, 29 Ekim 2016.

El-Haleylah isimli Ebu Musab Ez Zerkavi veya Ebu Musab kod adları ile de bilinen Ürdün asıllı bir asker tarafından 2000 yılında kurulan Tevhid ve Cihat Örgütü (TCÖ) günümüzdeki DAESH terör örgütünün dedesi konumundadır.⁴²

DAESH, 2014 yılında Sünni aşiretlerinin ayaklanmasıyla birlikte etki alanını artırmıştır. Buna istinaden ise 2015 yılına bakıldığında Irak Siyasetini şekillendirmeye çalışmıştır. 10 Haziran 2014 tarihinde Musul'un Irak güvenlik güçlerinden çıkarak DAESH'in kontrolüne geçmesi, bunun yanında Anbar vilayetinde de ele geçirilen çok sayıda şehir, Irak iç politikasını önemli ölçüde etkilemiş ve Suriye-Irak sınırını ortadan kalkmasına sebep olmuştur.⁴³ Bu söz konusu durumdan dolayı 2015 yılında DAESH'le mücadele güvenlik alanında başlıca temel konu olarak karşımıza çıkmıştır. Mücadelenin gidişatını değiştiren olay ise Irak ordusunun kontrolünden uzaklaşmış olan bölgeleri geri alma düşüncesi olmuştur.

Son yıllara bakıldığında Irak güvenlik kuvvetlerinin DAESH ile mücadele konusunda kazanımlar sağlamıştır. DAESH, Irak'ta sahip olduğu birçok toprakları Peşmerge güçlerinin, Irak ordusunun ve bu orduya bağlı olan Şii milislerin çabalarıyla kaybetmiştir. Irak güçlerinin en önemli başarısı Tikrit'i örgütün elinden almak olmuştur. Mart ayı boyunca karadan ve havadan tam iki koldan birlikte Tikrit bölgesine binlerce asker ile birlikte operasyon başlatılmıştı. Operasyon boyunca tüm bu çabalar zorlu da olsa süreç sonucunda Tikrit geri alınarak operasyon başarı ile tamamlanmıştır.

Tikrit operasyonu bu zamana kadar Irak güvenlik güçlerinin DAESH militanlarına yönelik gerçekleştirmiş olduğu en geniş kapsamlı operasyon olmuştur. DAESH karşısında büyük başarı elde edilmiştir. Bu başarı Bağdat yönetimi için hem stratejik hem de psikolojik olarak önemli bir başarı olduğunu ortaya koymuştur. Tikrit'in alınması DAESH ile mücadelede büyük bir önem ve etkiye sahiptir. Tikrit'in coğrafi konumu incelendiğinde aslında Bağdat'a uzaklığı sebebiyle operasyonun önemi göze çarpmaktadır. Buna istinaden onu Musul bölgesine bağlayan bir ikmal hattı da yer almaktadır.

Bu söz konusu coğrafi konumundan dolayı Tikrit'in zaferinden sonra Musul'a gerçekleştirilecek operasyonda Bağdat'ın eli güçlenecektir. ABD Savunma Bakanı Carter'ın savunduğu düşünce Tikrit operasyonunun diğer kentlerinde DAESH'ten kurtulması için kilit nokta olduğu düşüncesidir. Tikrit'in geri alınabilmesindeki en önemli nokta Irak güvenlik güçleri, Sünni direnişçiler ve Şii milislerin katkılarıydı.

Tikrit'in elde edilmesinden sonra tüm dikkatler Anbar eyaletine çevrilmiştir. Bununla birlikte Anbar eyaletinin üzerinde de DAESH'in etkisinin fazlaca görülmesidir.

⁴² Sinan Şahin, "Terörizm Ve Terör Örgütleri İle Mücadele: Türkiye'nin Daeş (İşid) Terör Örgütüyle Mücadele Politikası", s.43-45.

⁴³ Kemal İnat, "Ortadoğu yıllığı DAESH'le Mücadele", Mayıs 2016.

Fakat Irak güçleri Tikrit'te kısa sürede elde ettiği başarıyı Anbar eyaletinde elde edememiştir. Buna rağmen DAEŞ'in yenilebileceği anlaşılması sebebiyle çok önemlidir.

DAEŞ, Anbar eyaletinde intihar saldırıları düzenlemiştir. Bununla birlikte şehrin kontrolünü ele geçirmiştir. Irak ordusu askeri personel veya askeri araç ve gereçler konusunda hazır görünse de savaşıma iradesinden yoksundur. Bütün bunlara istinaden Irak ordusu Şii milislerin öncülüğünde Ramadi'ye operasyon başlatmıştır. İlk başlarda Irak güvenlik güçleri kentin doğusunu kontrol altına almış olsalar da daha fazla bir ilerleme kaydedememişlerdir. Bundan dolayı da Ramadi'de gerçekleşmiş olan çatışmalardan uzun süre bir sonuç alınamamıştır. Bunun sonucunda mücadelede koalisyon uçaklarından destek almışlar ve zamanla bölge Irak güvenlik güçlerinin kontrolüne girmiştir.

DAEŞ'e karşı Irak ordusu ülkenin dört bir tarafında operasyonlar yapmış ve birçok mücadele yapılmıştır. Bu mücadelelerde konu olan en önemli bölge ise Musul'dur. DAEŞ'in Musul'u işgal etmesinin nedeni olarak Irak güvenlik güçlerinin yetersizliği görülmektedir. Bu durumda halk tarafından büyük bir hayal kırıklığına neden olmuştur. Musul bölgesinde Sünni nüfusu çoğunluktadır. Bundan dolayı da Peşmerge ve Irak ordusu bölgeyi geri almak için çabalamaktaydı. Koalisyon güçleri de mart ayında Musul'a saldırıyı başlatarak birçok milis kuvvetini ortadan kaldırmıştır. Musul operasyonuna Türkiye'nin de desteği olmuştur.

Savunma Bakanı, yapılacak bir operasyonda Türkiye'nin Irak'ın yanında olacağını ve her türlü istihbarat ve lojistik desteği sağlayacağını söylemiştir.

Başbakan Abadi, güvenlik güçlerinin hazırlıkları tamamladığını ve birkaç ay içinde Musul operasyonunun başlayacağını söylese de operasyon uzun zaman gerçekleştirilememiş ve bekletilmiştir. Musul'da etkili bir sonuç alınabilmesi için ilk öncelikle örgüt desteğinin ortadan kaldırılması ve bağlantılı olan yolların ele geçirilmesi gerekmektedir. Bu maksatla birçok çalışma yapılmış fakat örgütün iletişim ağı kesilmeliydi. Rapora göre DAEŞ, 2015 yılında kontrol ettiği toprakların (Suriye ve Irak) toplam 12.800 km²'lik kısmını kaybetmiştir.⁴⁴ Ambar vilayetinin Irak güvenlik güçlerinin etki alanına girmesi ile birlikte bu durum DAEŞ'in varlığına bir tehdit oluşturmuştur.

⁴⁴ İnat, **a.g.e.**, 2016.

2.6. Şii Milislerin Faaliyetleri

Şii milisler yıllar içinde Irak topraklarında genel olarak güç elde etmiştir. Bundan dolayı da DAEŞ'e karşı çoğu kent ve eyaletlerde mücadelelere katılmıştır. Fakat bilinmelidir ki operasyonlarda genel olarak Şii milisleri Irak ordusuyla beraber mücadele vermiştir. Bu süre zarfında Maliki'nin yerine Abadi gelmiştir. Fakat Abadi, Şii milislerinin Irak'ın güvenliği ve siyaseti üzerindeki etkisini azaltmamış, bilhassa tam tersine daha da çok artırmıştır.

Özellikle sayılarının on binleri aştığı söylenen HaşdiŞaabi milisleri, DAEŞ'e karşı mücadelede Irak ordusunun yanında başarılarla imza atmıştır. Fakat buna istinaden Şii milislerini gündeme getiren onların DAEŞ'le mücadelesi değil de daha çok bölgede gerçekleştirmiş oldukları şiddet ve yağma olmuştur. Buna istinaden varılan sonuç; Şii milislerinin sebep olmuş olduğu güvenlik sorunlarıydı.

Bu söz konusu güvenlik sorunlarından ilki Tikrit'te gerçekleşmiştir. Nisan ayında Tikrit Şii milislerin eline geçmiş ve bu zaman zarfında ciddi anlamda insan hakları ihlalleri gerçekleştirilmiştir. Şii milisler sivil halkın mallarını gasp ederek onların evlerini ateşe vermiştir. Bundan dolayı da DAEŞ'le mücadeleye gölge düşürdüğü gözler önüne serilmiştir.

Uluslararası AF örgütü yetkilisi Donatello Ravera iddiaların doğru olduğunu ve Şii milislerin yargısız infazlar gerçekleştirdiğini vurgulayarak, bu insan hakları ihlallerini araştırdıklarını söylemiştir. Şii milisler bu katliamları gerçekleştirirken ev yakma ve yasadışı olaylarla sınırlı kalmayarak sivil halkları evlerinden alarak katletmişlerdir. Fakat buna istinaden Irak güçleri bu saldırıları sadece izlemekle sınırlı kalmışlardır. Yaşanan bu katliamlardan dolayı, Şii milislerine beslenen öfke ve uluslararası arenada büyük bir tepki oluşmuştur. Şii milisler yaptıkları katliam ve işkenceler ile dünya kamuoyunda büyük tepkiler almıştır. Fakat zafer kazanma arzusunda olan Irak hükümeti şii milislerin katliamlarını görmezden gelmiştir.

İnsan hakları izleme örgütü, Eylül ayında DAEŞ'in kontrolünde kaldığı süre boyunca ve DAEŞ'den geri alınırken militanların Tikrit'te gerçekleştirmiş olduğu insan hakları ihlallerini içeren bir rapor hazırlamıştır.

ÜÇÜNCÜBÖLÜM

IRAK TÜRKMENLERİ VE TÜRKİYE’NİN IRAK SİYASETİNE ETKİSİ

3.1. Irakta Türkmen Varlığı

Irak'ta ki Türkmen varlığına değinmeden önce Türkmen tanımına bakacak olursak Türkmen kelimesinin kökeni hakkında birçok dil bilimcinin birbirinden farklı tezler öne sürerek bu kavramı tanımlamaya ve kökenini araştırma yoluna gittiğini görebiliriz. Bunlardan ilki ve de belki de en önemlisi Türkmenlerin Türk boylarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tezi birçok çeşitli ilim adamları Türk tarihinde öne sürmüştür. Ayrıca dikkat edilmesi gereken en önemli husus ise 11. Yüzyılda Oğuz boylarına verilmiş olan isim olmasıdır. Bu isim Türk Tarihi incelendiğinde Selçuklu döneminden itibaren kullanıldığı göze çarpılmaktadır. Gerek Irak veya Anadolu olsun Türkmen veya Türk kelimeleri birbirinden bağımsız değildir. Aslında bahse konu olan halk aynı kandan aynı candan aynı boydan olan bir milletin farklı coğrafyalarda bulunması sebebiyle farklı şekilde isimlendirilmesidir.

Araştırdığımız kaynaklara bakıldığında Türkmen kelimesi hakkında çeşitli birçok tanımların yer aldığı görülmektedir. Bu yapılan çeşitli birçok tanımın anlamlarına değinecek olursak; Türkmen kelimesinin Türk Tarih'in de ilk kez 11. Yüzyılda Kaşgarlı Mahmut'un Divan-ı Lügat-it Türk adlı eserinde rastlanıldığı dikkatleri çekmektedir. Bu isim Türklerden Müslüman olanlara bu ad verilmiştir. Bu hususun ortaya çıkmasının "Türk" ve "iman" şeklinde bir açıklaması mevcuttur. Çeşitli isim üzerine ortaya atılan anlamlardan yola çıkarak Türkmen kelimesinin Türklük, töreli ve miğfer gibi anlamları olduğunu da görebilmek mümkündür. O dönemlerden sonra günümüze kadar gelmiş olan iki görüş mevcuttur.

Bu görüşlere bakıldığında öncelikle Farsça da yer almış olan "man" ekinden türemiş olan Türk'e benzemek olarak karşımıza çıkmakta diğeri ise Türkmen kelimesinin aslında köken olarak Türk-i imandan geldiği görüşü olmasıdır.

Irak bölgesinde Türkmenlerin nüfusu doğru düzgün bir sayım olmamasına rağmen 2 milyondan fazla nüfus göze çarpılmaktadır. Unutmayalım ki korkutma, göç ettirme, ilâveten millî istatistik belgelerin değiştirilmesinden vb. uzak tutulursa o zaman Irak'ta nüfus artışı doğal durumda her yıl %3-4 olacak verilen çeşitli oranlara göre Irak Türkmenleri Irak'ın genel nüfusunun içinde 1957-2000 tarihleri arasında olduğunu açıklıyor.⁴⁵

⁴⁵ Can Latif, " *Irak Türkmenleri: Irak'ta Gerçek Türkmen Nüfusu*", TASAM, 25 Ekim 2004.

Irak bölgesinde yaşayan ve Irak Türkmenleri olarak bilinen bu söz konusu topluluğa Irak hükümetleri belli bir süre Türkmen olarak isimlendirmekten kaçınmışlardır. Bu söz konusu durumun sebebi incelenecek olursa eğer bu durumun aslında Irak Devletinin kuruluş nedenleriyle birlikte bu süre içerisinde ortaya çıkan kaygılarıyla da ilgili olduğu düşünülmektedir. Türkmenlere Türkler olarak hitap edilmekteydi. Lozan konferansı olduktan sonra İngiliz olan bir heyet Türkmen topluluğunu Türkmenler olarak seslenmiştir. 1. Dünya savaşından sonra Türkmen bölgeleri Türkiye'den alınarak Irak bölgesine bırakılmıştır. Bu dönemden itibaren Türkmenler Irak nüfusuna dahil olmuşlardır. Fakat unutulmamalıdır ki Türkmenler yaşadıkları coğrafyada Türk diye adlandırılmıştır. Bu halk ülkesine bağlı olduğu gibi Türkiye ile de kardeşlik bağı hala devam etmektedir. Irak'ta yaşayan Türklerin Türkiye ile kan ve kültür bağları mevcuttur. Bu unutulmamalıdır ki çünkü resmi olarak bu söz konusu topluluklara Türkmen denilmekteydi.

Türkmenlerin yoğun olarak Irak bölgesine girmeleri ve Irak' yerleşmeleri Abbasi Arap imparatorluğu döneminde gerçekleşmiştir. Moğol saldırılarından kaçan milyonlar Abbasi İslam Emirliğine sığınmıştır. Ayrıca Türkmenlerin nüfusunun bu dönemde yoğunlaşmasından dolayı da Memun'un tahta geçmesi kolaylaşmıştır. Türkmenler bu dönemden itibaren bölgede hem Bağdat'ın korunmasını hem de Memun'un korunmasını sağlamışlardır. Osmanlı egemenliğine kadar geçecek olan dönemler boyunca Türkmenler bazı devletleri kurmuşlardır. Bu Türkmenler tarafından Osmanlı egemenliğine kadar kurulan devletler Büveyhiler Dönemi (935-1055), Selçuklular Dönemi (1055-1194), Atabeyler Dönemi (1127-1233), İlhanlılar Dönemi (1258-1344), Celayirliiler Dönemi (1339-1410), Karakoyunlular Dönemi (1411-1468), Akkoyunlular Dönemi (1468-1508) ve Safeviler Dönemi (1508-1534).⁴⁶

Irak bölgesine Türkmenlerin en yoğun göç ettiği dönem Selçuklular dönemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Selçuklular Irak bölgesine hâkim olmuştur. Selçukluların bu söz konusu hakimiyeti ele geçirmesi ile birlikte egemenlik altına alınmış olunan bölgeler Türkmenler tarafından yönetilmeye çalışılarak hakimiyet Türkmen beylerinin eline geçmiştir. Irak Türkmenleri Osmanlı döneminde ise en yoğun ve etkili olarak devlet kademesinde görev aldılar.

Irak Türkmenleri tam olarak bin yılı aşkın süre içerisinde Irak bölgesinde faaliyet göstermişlerdir. Yaşam gösterdikleri alanlar genellikle bakıldığında Irak bölgesinin kuzeyinden orta bölgesine, Kuzeybatısından Güneydoğusuna kadar uzanan bölge olmuştur. Günümüze bakıldığında ise Türkmenlerin yoğunlaştıkları alanlar Musul,

⁴⁶Doğan Soner, *"Irak Türkmenleri"*, Araştırma 68, İNSAMER, Haziran 2018.

Kerkük, Erbil, Diyala ve Selahattin sınırları ile birlikte Bağdat'ın birkaç bölgesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Son yıllarda ki artışla birlikte Irak seçimlerine de baktığımızda Irak nüfusu yaklaşık 35 milyon olarak kayıtlara karşımıza çıkmaktadır. Bu nüfusa göre bakıldığında ise Irak Türkmenlerinin net nüfus oranı bilinmese de Irak içinde ciddi bir nüfusa sahip oldukları görülmektedir.

Musul bölgesine genel olarak bakıldığında Irak bölgesinin en büyük ikinci nüfus yoğunluğu bakımından ise en kalabalık ikinci şehri olarak karşımıza çıkmaktadır. Musul bölgesi Arap, Türk ve Kürtlerden oluşan bir bölge olmuştur. Irakta birçok ilçe de Türkmen nüfus öne çıkmaktadır. Buna ek olarak genel olarak vilayete baktığımızda birçok kırsal alanda yüzlerce Türkmenlerinde yaşadığı görülmektedir. Merkez nüfusunun tamamen Türkmenlerden oluştuğu ilçesi Telafer olmasından dolayı Türkmenler açısından büyük önem teşkil etmektedir. Bu ilçede aşiret yapısı egemendir. Bu neden dolayı da kafalarda soru işareti kalmasına rağmen her aşiretin içerisinde Sünni, Şii ve Bektaşî nüfusu bulunmaktadır.

Kerkük vilayetine bakıldığında ise Irak Türkmenleri için bölgede en önemli olan Irak bölgesinin şehri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca fark edilmesi gereken en önemli nokta Türkmenler için sembol şehir olmasıdır. Tarihe bakıldığında aslında bu söz konusu şehir Kerhine ve Kerhine isimleriyle de bilinmektedir.

Şehrin tam olarak konumu Irak bölgesinin kuzeyi ve ortasında yer alan bir bölgededir. Petrol rezervleri açısından hem zengin hem de önemli bir şehirdir. Son yıllara kadar ki dönemlere bakıldığında nüfus açısından bölgede çoğunluğu Türkmenler oluşturmaktaydı. Fakat Araplaştırma politikası ile birlikte demografik yapılar da ciddi değişimler olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu politika sonucunda ise şehrin adı El-Tamim olarak değiştirilmiştir. Arap etkisi sürekli artmıştır. ABD işgaliyle beraber adeta şehir Kürtleştirilmeye çalışılmıştır.

Kerkük şehri aslında bakıldığında Irak bölgesinin bir minyatürü şeklinde olarak görülmektedir. Irak Türkmenleri bir ilçe haricinde diğer ilçelerde yoğunluklu olarak yaşamaktadır. Bu hariç tutulan ilçesi ise Havice olmuştur. Irak bölgesinin Diyala şehrine baktığımızda çoğunluk nüfusunun Araplardan oluştuğu görülmektedir. Nüfus çoğunluğunun Araplardan oluşmasından dolayı Türkmen ve Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bir vilayet olması da gözden kaçmamaktadır. Söz konusu vilayet beş ilçeden oluşmaktadır. Bunlar Bakuba, Halis, Hanekin, Mendeli ve Şahraban'dır (Mikdadiye).⁴⁷ Fakat dikkat edilecek en önemli nokta ise bu ilçelerin tamamında Irak Türkmenlerin yaşıyor olmasıdır.

⁴⁷Soner, *a.g.e.*, 2018.

Irak bölgesinin diğer önemli bir vilayeti olan Selahattin vilayetini inceleyecek olursak eski bir Türkmen yerleşim yeri olduğunu görmekteyiz. Fakat bu bölgede Baas rejiminin hâkim olması dikkatleri çekmekteydi. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Kerkük bölgesine bir ziyaret düzenlemiş ve bu söz konusu ziyareti sırasında Kerkük bölgesine bağlı olarak bulunan Tuzhurmatu ilçesini bu söz konusu bölgeye bağlayarak il haline getirmiştir. Tuzhurmatu Irak Türkmenleri için önemli yerleşim yerlerinden birisi olmuştur. Irak bölgesinin önemli yerleşim yerlerinden biri olan Bağdat vilayetine baktığımızda ise Bağdat'ın önemli sayıda nüfusunun Türkmenlerden oluştuğunu görmekteyiz. Fakat bu durum Türkmenlerin Irak bölgesinde hüküm sürdüğü zaman içerisinde gerçekleşmiştir. Zaman içerisinde ise söz konusu Irak Türkmenleri baskı görerek bazıları Araplaşmış bazıları ise göç etmek zorunda kalmıştır.

Irak bölgesinde Erbil şehri tam ülkenin kuzey bölgesinde yer almaktadır. Şehir ülkenin Kuzeyi tarafından bakıldığında Türkiye ile fakat doğudan bakıldığında İran ile sınır komşusu olan bir şehirdir. Irak Türkmenleri açısından tarihe bakıldığında 1990'lı yıllara kadar şehrin merkezindeki en yoğun nüfusa sahip olan grup Irak Türkmenleri olmuştur. Bu söz konusu nüfus daha çok şehrin iç kısımlarında yerleşik hayatta yaşamışlardır.

2006 yılına kadar olan zamana kısaca göz atıldığında dikkat edilecek göze çarpan en önemli nokta Erbil kalesinde oturan Türkmen nüfusu olmaktaydı. Bu söz konusu zaman dilimine kadar olan sürede Erbil Kalesinde nüfusun çoğunluğunu Türkmenlerin oluşturduğu bir topluluk yaşamaktadır. Bu söz konusu zaman dilimi itibariyle Erbil'de bulunan nüfus oranları incelendiğinde nüfusun çoğunluğunu Türkmen gruplarının olduğu ortaya çıkmaktadır.

Irak Türkmenlerinin durumu ülke tarihine bakıldığında 1. Dünya savaşını Osmanlı devletinin kaybetmesinden sonra Irak üzerinde Türkmenlerin egemenliğinin ortadan kalktığı görülmektedir. Akabinde gelişen Lozan görüşmelerinde İngiltere, Irak'ta bulunan Türklerin Anadolu'nun uzantısı sayılmaması için Türkmen kavramını kullanmıştır.⁴⁸

1958 yılında ise Irak bölgesinde gerçekleşen bir darbe söz konusu olmuştur. Bu darbe ile birlikte Irak yönetimi ile Ankara yönetimi arasında bir gerginlik ortaya çıkmıştır. Bu oluşan gerginlikten Irak Türkmenleri de etkilenmiştir. Fakat dikkat edilecek nokta şudur ki Türkiye ile bağlarını kesmek istemelerinden dolayı Türk kavramı yerine Türkmen kavramı kullanılmaya başlanmıştır.

⁴⁸Soner, a.g.e.,2018.

Fakat unutulmaması gereken en önemli nokta Türkmen gruplar ne kadar ayrı tutulmamaya çalışılsa da aslında Türk kavramıyla eşit statüye sahip olan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bundan anlaşılması gereken önemli nokta Türk kavramı ile Türkmen kavramının aynı değerde eşit olduğudur.

Savaşlar periyodu neticesinde Irak bölgesi değerlendirildiğinde dikkat edilecek en önemli husus mandaterlik kavramı olmuştur. İlk olarak Birinci Dünya savaşından sonra Irak hükümeti göz önüne alındığında Irak söz konusu dönem içerisinde İngiltere vesayeti altında tarihe girmiştir. Bu süreç 1932 yılına kadar devam etmektedir. Bu söz konusu döneme kadar olan süre zarfında ise ilk kurulmuş olan ve Milletler Cemiyeti olarak karşımıza çıkmakta olan uluslararası kuruluş şemsiyesi altında Irak bölgesi İngiltere mandaterliği altında yönetilmeye devam etmiştir.

Ne kadar ülke bağımsızlığını ilan etmiş olsa da unutulmamalıdır ki İngiltere merkezli politika izlenmiştir. Tarihe bakıldığında Türkiye ile birlikte Irak iyi komşuluk ve sınır anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşmaların metinlerinde Irak bölgesinde yaşayan Irak Türkmenleri ile ilgili herhangi bir maddenin yer almamaktadır. Bunun da sebebi Türkiye'nin Irak Türkmenlerini Irak vatandaşı olarak görmesi olabilir.

Bu söz konusu durum hayati önem arz etmektedir. Bununda asıl nedeni günümüze kadar devam etmiş olan baskı, şiddet, ayrımcılık, dışlama ve birçok haklardan yoksunluk gibi birçok toplumu rahatsız edebilecek sıkıntılı durumlar ortaya çıkmaktadır.

Osmanlı devletinden sonra Arap dünyasının sınırlarını oluşturan hegemon kuvvet İngilizler olarak karşımıza çıkmıştır. Bunun yanında Irak devletinin tutumları ise tarihe ve yaşananlara bakıldığında keyfi olarak görülmüştür. Irak Osmanlı devleti zamanında üç bölge olarak yönetilirken İngilizler ise Irak'ı tek bölge olarak yönetmeye çalışmışlardır. Fakat dikkat edilmesi gereken nokta İngilizler bu tutumunu sergilerken hiçbir amaç veya çıkar gözetmemişlerdir. İngiltere planlarını daha çok ülkeyi korumak adına yapmıştır.

Özellikle Basra bölgesinde bulunan petrolerin güvenliğini sağlamak adına ve bölgeyi Hindistan sömürgesinden korumak adına yapmıştır. Fakat bölgede bulunan hiçbir etnik kimlik unsurları hiçbir şekilde dikkate alınmamıştır. Sadece coğrafi şartlar göz önüne alınarak dikkat edilmiştir.

İngiltere için petrol çok önem arz eden noktadır. Özellikle birinci dünya savaşından sonra petrolün İngiltere için önemi artmıştır. Fakat İngiltere savaş bittikten sonra bu durumu kabul etmemiştir. İngiltere Irak'ı ele geçirmeye ve tahakküm kurmaya çalışmıştır. Bu durumu yaratmasındaki amaç ise hayati öneme ve değere sahip olan petrol kaynakları ve Hindistan'ın güvenliğini sağlamaktır.

Mart 1921'de Kahire'de Semiramis Oteli'nde toplanan İngiliz Müstemlekeler Bakanı W. Churchill, PercyCox ve onun Doğu işleri sekreteri GertrudeBell'in katılımı ile Irak kralı için en uygun adayın Faysal olabileceğine kanaat getirdiler.⁴⁹ İngiltere yapmış olduğu bir açıklamaya istinaden Irak hükümetine karşı söylediği tehdit içerikli sözleri şu şekilde idi. Eğer anlaşma yapılmazsa Musul bölgesini Türkiye'ye vereceği yönünde idi. Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere İngiltere hükümeti bir anlaşma istiyor ve bu nedenle de anlaşmaya zorlamak adına Irak hükümetini tehdit ediyordu.

Irak kabinesi bu durum üzerine ciddi anlamda endişe ediyordu. Irak kabinesi anlaşmayı onayladı. Bundan dolayı da manda yönetiminin süresi uzadı. Dönemin şartları göz önüne alınarak 1932 yılında Irak Milletler Cemiyeti'ne tam bağımsız bir ülke olarak üye oldu.

Tarihe bakıldığında ilk akla gelen ve ortaya çıkan Musul sorunu olduğundan dolayı bu söz konusu sorunu inceleyecek olursak Mondros anlaşmasının imzalandığı dönemde Türkmen nüfusunun bölgede yoğun bir şekilde bulunduğu görülmektedir. Musul sahip olduğu jeopolitik konumundan dolayı Asya, Avrupa ve Afrika arasında çok önemli bir kavşak noktası haline gelmiştir. Musul bölgesinde bereketli topraklar ve birçok yer altı zenginlikleri mevcuttur. Bu nedenden dolayı kıtaların odak noktası haline gelen ve bütün dikkatleri üzerine çeken bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgenin jeopolitik ve stratejik konumu yüzyıllardan beri Osmanlı Devleti tarafından özenle ve dikkatle korunarak muhafaza ediliyordu. Fakat Birinci Dünya savaşından sonra ise durum değişmiştir.

SykesPicot anlaşması birinci Dünya savaşından sonra imzalanarak Musul artık Ortadoğu bölgesinin kanayan bir yarası haline gelmiştir. Petrol artık hayati önem taşıyan bir yeraltı zenginliği olarak birinci dünya savaşından sonra ortaya çıkmıştır. Bu durumun sonucunda ise Musul kanayan yara durumuna gelmiştir. Musul zengin petrol kaynaklarına ve önemli dikkat çeken stratejik ve jeopolitik öneme sahip olmasının yanında İran ile Mezopotamya arasında doğal bir geçiş noktası olmuştur. Bütün bu nedenlerden dolayı ise İngiltere açısından çok büyük önem arz eden bir bölge haline gelmiştir.

İngiltere'nin istediği ve planladığı şey aslında stratejik ve jeopolitik öneme sahip olan bölgeyi ele geçirerek hem bölgedeki kontrolü ele geçirmek hem de etkinliğini en iyi şekilde sürdürmek istiyordu. Aslında İngiltere'nin diğer bir derdi de Hindistan yolunun emniyetini en iyi şekilde sağlayabilmektir.

Bu nedenlerden dolayı da bu söz konusu bölgeyi Bağdat ve Basra'yı içine alan bir bölge coğrafyasında kurmuştur. Aynı zamanda Irak devletinin mandater devleti

⁴⁹Soner, *a.g.e.*, 2018.

durumunda olduğu da gözlerden kaçmamalıdır. Ayrıca dikkat edilmesi gereken diğer bir noktanın da mandater devleti konumunda olan Irak'ı sınırları içerisinde tutmak istemesi olmuştur.

İngiltere Mondros Mütarekesi sonucunda ise bu mütarekenin kimi maddelerini ileri sürerek Musul'u işgal etmiştir. Musul Misak-i Milli kararları içerisinde yer alıyordu çünkü savaş bittiğinde henüz işgal edilmemişti. Musul meselesi Türkiye ve İngiltere arasındaki yapılan görüşmeler boyunca çözülmeye çalışılacak fakat çözülemediği takdirde meselenin Birleşmiş Milletlere götürülmesine karar verilmiştir.

Bu söz konusu meselenin çözümü ise İstanbul'da gerçekleştirilen Türkiye ile İngiltere arasında olan Haliç Konferansı ile başlamıştır.

Fakat İngiltere'nin uzlaşmaz tavrı ve buna ek olarak Musul yanı sıra Hakkâri bölgesini talep etmesinden dolayı da Haliç Konferansından bir sonuç alınamamıştır. Bu konu üzerine İngiltere bu meseleyi Milletler Cemiyetine götürmüştür. Ve görüşmeler Musul konusu üzerine Milletler Cemiyeti ile devam etmiştir. İngiltere Türkiye'ye ultimatolar verdi. Sonuç itibarı ile gücünü kullanan İngiltere Musul'u resmen işgal etti. Bu dönem Türkiye'nin İngiltere gibi büyük bir güç ile mücadele edebilecek gücü yoktu.

Türkiye'nin isteği doğrultusunda ise alınan ve yapılan hareketler göz önünde bulundurularak BM, "Milletler Cemiyeti" olarak bilinen geçici Türkiye-Irak sınırını belirledi. Musul meselesini incelemek üzere ise bir komisyon Ankara'ya gelerek rapor öne sürdü. Fakat Şeyh Said isyanı patlak vermişti. Komisyon konu ile ilgili raporunu cemiyete sundu. Ve cemiyet Musul bölgesini İngiliz mandası altındaki Irak'a vermeye karar verdi. Türkiye, Sovyetler Birliği ile Dostluk ve tarafsızlık anlaşması imzalayarak gündeme geldi. Bütün bunların üzerine Ankara anlaşması imzalanarak "Bürüksel Hattı" Türkiye Irak sınırı olarak kabul edildi.

3.2. Irak Türkmenlerine Yapılan Katliamlar

Osmanlı devletinin ortadan kalkmasından sonraki dönem tarihine baktığımızda Irak'ta yaşayan Türkmenler sistematik bir şekilde Araplaştırılmaya çalışılmıştır. Bu söz konusu Araplaştırma politikası Ankara antlaşmasına kadar uzanmaktadır. Fakat dikkat edilmesi nokta şudur ki bu Türkiye ile Irak arasında yapılan anlaşmada hiçbir şekilde Türkmenlerin özlük haklarına yer verilmemiştir. Bu durum sonucunda ise Bağdat yönetiminin eli çok fazla güçlenmiştir. Bu durumda ülkede baskı kuvvetlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu süre zarfında Irak Türkmenleri birçok şiddet ve zulme maruz kalarak yaşam mücadelesi vermeye çalışmıştır.

Bu katliamlardan tarihe leke olarak geçen olaylar ise Kerkük Katliamı, Gavurbağı Katliamı, Kerkük Katliamı ve Altın köprü Katliamı olmuştur. Son olarak

tarihe baktığımızda ABD işgalini görmekteyiz. Bu işgal ile birlikte çok sayıda Türkmen siviller hedef alınarak öldürülmüştür. Öncelikle bu yaşanan katliamlara bakıldığında ve kronolojik sıra ele alındığında karşımıza Kerkük Katliamı çıkmaktadır. Bu katliam Irak Türkmenlerin ana vatanından ayrıldıklarında gerçekleştirilmiş olan bir soykırım olarak tarihe geçmiştir. İngilizler tarafından Levy adı verilen Teyyari(Asuri askerlerinin başlattığı bu olay, bayram hazırlığı yapan Kerküklülerin Büyükbazar denilen yerde esnaftan biri ile tartışmaya girmesi ile başlamıştır.⁵⁰

Bu olay sonucunda tartışma kısa bir süre içerisinde kavgaya dönüşerek bu kavganın da bir askerin yaralanmasına neden olduğu görülür. Diğer biriside kaçmaya başlayarak yanına cephane ve asker alır Pazar yerine geri döner. Fakat bunu gören halk kendilerini korumak adına askerlere karşılık vermektedir. Rastgele ateş açmaya başlayan bu askerler yüzünden birçok sivil hayatını kaybetmiştir. Bu söz konusu sivillerin çoğunluğunu ise kadın ve çocuk oluşturmaktaydı.

Ayrıca bunlara ek olarak Pazar yerini ateşe vermişlerdir. İngiliz Komiseri bir taraftan ülkede katliama neden olan askerlerin cezalandırılması konusunda açıklama yapmış olsa da bir taraftan da iki yıl gibi bir zaman dilimi geçmeden katliama neden olan bu söz konusu suçlu askerlerin affedilmesi üzerine Irak hükümetine karşı girişimlerde bulunmuştur. Fakat burada dikkatleri üzerine çeken nokta Bağdat yönetimi olmuştur. Bununda nedeni bütün olayları yokmuş gibi varsayarak hiçbir ceza uygulamamış olmasıdır.

Akla gelen ikinci katliam ise Gavurbağı katliamı olmuştur. Bu katliam ikinci dünya savaşından sonra ki yılda gerçekleşmiştir. Irak hükümeti bu dönemlerde İngilizler ile işbirliği yoluna gitmiştir. Fakat bu iş birliğinde dikkatleri çeken nokta Türkmenlerin aydın kesimleri üzerinde çok ciddi baskı olmasıdır. Bu söz konusu aydın kesim üzerinde yoğun bir baskı mevcut olarak tarihte karşımıza çıkmaktadır.

Kerkük bölgesinde petrol şirketleri yer almaktadır. Bu söz konusu şirketlerde çalışan işçiler ile yöneticiler sağlık ve çalışma şartları konusunda bir iyileştirme yapılması talebinde bulunmuşlardı. Bu işçilerin çoğunluğu Türkmenlerden oluşmakta ve talepleri ciddiye alınmamaktadır. Bundan dolayı da Türkmenlerin yapacak bir şeylerinin kalmaması yüzünden protesto girişimlerine başlamışlardır. Osmanlı'dan kopuş sonrası Türkmen kitlesi gerek Irak merkezi hükümeti gerekse de İngilizler tarafından Türkiye bağı sebebiyle tehdit olarak görülmüşlerdir.

Konuya dikkatleri çekmek adına protesto gösterileri yaptılar. Bu gösterileri de düzenli olarak Gavurbağı adı verilen meydana gerçekleştirdiler. Fakat şirket yöneticileri hiç yumuşamadı ve üstelik bu grevleri dikkate almayarak olayı polislerle

⁵⁰Soner, *a.g.e.*,2018.

devretti. Polisler ise birkaç kişiyi gözaltına alarak işçi kesiminden tepki gördüler. Bu tepki karşısında ise polisler ateş açarak bu tepkilere cevap verdiler. Bu barışçıl hak arama gösterileri sonucunda ise birçok işçi hayatını kaybederken birçok işçi de olay yerinde yaralandı.

Tüm bu katliamların arkası elbette ki kesilmedi. Tarihe baktığımızda bu iki katliama ek olarak karşımıza çıkan Kerkük Katliamı gelmiştir.

Ülkede 1. Dünya savaşından sonra İngiliz yanlısı bir politika bir politika uygulanmıştır. Bu durumda ordu içerisinde sınırların gerilmesine neden olmuştur. Bu söz konusu dönem içerisinde Arap milliyetçiliğinin de yükselişe geçmiş olması gözlerden kaçmamaktadır. Bu durum sonucunda da Irak ordusu içerisinde mevcut yönetime karşı tepkiler ortaya çıkmaya başlamıştı. Milliyetçiliği benimsemeyen subaylar solcu gruplar ile iş birliği yapmıştır. Bu iş birliğinden dolayı ise kısa süre sonra subaylar bir darbe ile ortaya çıkmıştır.

Tüm Iraklı vatandaşlar gibi Irak'ta yaşayan Türkmenlerde eşit bir şekilde yaşam süreceklerini ve buna ek olarak da Cumhuriyetin onlar için bir şans olabileceğini düşünmüşlerdir. Fakat görülen o ki bu düşünceleri doğrultusunda yine Türkmenler bir hayal kırıklığına uğramışlardır. Molla Mustafa Barzani Moskova da siyasi ve askeri eğitimler almış sonrasında kuzey Irak'a döndü. Bundan dolayı da Barzani Irak bölgesine döndüğü zaman toplum karşısında bir kahraman gibi karşılanmıştır. Hemen bu olayların arkasından ise Kerkük'ü Kürdistan'ın başkenti ilan etti. Kerkük tarihsel sürece bakıldığında bir Türkmen şehriydi. Bu durum Kerküklü Türkmenler tarafından kabul edilemez bir durumdu.

Kürt ve komünist olan güçler ortalığı karıştırmak ve Türkmenleri yok etmek için ateşli silahlarla günlerce süren bir katliam başlattılar. Bu durumun akabinde sokağa çıkma yasağı ortaya atıldı. Fakat dikkat edilmesi gereken önemli nokta bu sokak yasağının Türkmenlere özgü çıkarılmış olmasıydı.

Bu durum sonucunda ise Türkmenler içerisinde bulunan ilim sahibi olan aydınlar diğer Türkmenlerden ayrı tutularak tek tek evlerinden alınarak hapse atıldılar. Bazıları işkence görerek silahların ateşi altında ölümlerine bazı Türkmenler ise yoğun işkence görerek kamyonların arkasına bağlanarak hunharca katledildi.

Katliam öyle bir şekil almıştı ki toplumdaki herkese ibret olması açısından bu katliam tüm insanlara bütün çıplaklığı ile sergilenmiştir. Örneğin; katliamda hayatını kaybetmiş olan insanların resimleri elektrik direklerine asılmıştı. Şüphesiz bu hunharca girişimlerde ki amaç Türkmenleri korkutarak onları yaşadıkları topraklardan koparmaktı. Fakat bütün bu çabalara rağmen Irak'ta Türkmen varlığı hala mevcuttur.

Fakat ne yazık ki bu olaylardan Türkiye'nin üç gün sonra haberi oluyor. Bakanlar kurulu dikkatli bir şekilde karar alarak Kerkük'te yaşanan bu katliamların

ülkede dillendirilmesini adeta engelliyor. Bunun nedeni ise Türkiye ile Irak arasındaki ilişkilerin bozulmamasını engelleme çabasıdır.

Irak Devlet Başkanı katliama neden olan bu insanlık dışı suçları işleyen kişilerin mutlak suretle cezalandırılacağı açıklamasını yapmıştır. Bu açıklamanın yapılmasının asıl sebebi ise Türkiye'ye kişilerin cezalandırılması konusunda güvence vermek istemesidir. Bu konuda Türkiye'ye bir elçi vasıtasıyla bu güvenceyi vermeye çalışmıştır. Gerek Irak hükümeti gerekse Türkiye olaylar karşısında temkinli davranma yoluna gitti.

Komşu bir ülkede gerçekleşen ve tarihe damgasını vuran katliamın Altın köprü katliamıdır. Saddam Hüseyin süre içerisinde Kuveyt'i işgal etmiştir. Bu söz konusu işgal üzerine ülkenin kuzeyinde bulunan Kürtler isyan etmişler ve bu isyan akabinde kendileri için özerklik talep etmişlerdir. Fakat Saddam Hüseyin bu taleplere hiç kulak asmadığı için körfez savaşı patlak vermiş oldu.

Bu savaşın sonucunda da kısa bir süre içerisinde Irak bölgesi yenik düşerek bozguna uğramış oldu. Hem Irak –İran savaşında hem Irak'ın Kuveyt işgalinde hemde ABD'nin Irak'ı işgalinde Kürtler Irak'ın ayaklarına vurulan pranga oldular. Sürekli isyan ederek ülkeyi zor durumda bıraktılar. Kürtler bu durumu fırsat bilerek isyan bayrağını çekerek taleplerde bulunmuşlardır.

Irak ordusu kısa sürede toparlanarak içeride yaşanan iç isyanları önlemek için harekete geçti. Fakat Kürtlere karşı harekete geçecek olan bu söz konusu topluluk Türkmenleri de Kürtlerin yanında hedef tahtasına oturttu. Irak ordusu insanlar arasında hiçbir ayırım yapmadan herkesi ateş altına tutarak büyük bir katliama imza atmış oldu. Askerler Kerkük bölgesine doğru yönelmeye başlamış ve bunu gören Kürtler ise şehri boşaltıp kuzeye kaçtılar. Irak ordusunun bu girişimi sonrası birçok sivil yolda hayatını kaybederek büyük bir soykırımın ortaya çıkmasına neden olmuştu.

28 Mart 1991'de Altın Köprü'yü ordu birlikleri ele geçirdi ve 100'e yakın insanı ayaklanmaya karıştıkları gerekçesi ile kurşuna dizdiler.⁵¹

Erbil bölgesine giren Irak ordu birlikleri bölgeye hakim oldu. Bu bölgeye göç eden Türkmen politikacılarda yer almaktaydı. Irak ordusu bütün önde gelen Türkmen aydınları ve Türkmen politikacılarını toplu halde Bağdat'a götürülerek hapse attı. Bu durum sonucunda da birçok insan idam edilerek öldürüldü.

3.3.Türkiye'nin Türkmen Politikası

Osmanlı devletinden sonra ortaya çıkmış olan Irak devleti devletlerin birçok oyununa yer tutacak olan bölgeyi oluşturmuştur. Gerek jeopolitik gerekse de stratejik

⁵¹ Soner, **a.g.e.**, 2018.

konumu dolayısı ile devletler kendi çıkarları doğrultusunda bu yeni kurulmuş olan ülke üzerinde birçok oyun sergiledi. Irak adeta devlerin savaş alanına sahne oldu. Kısacası devletlerin oyunları için seçilmiş bir coğrafya ortaya çıkmıştır. Farklı demografik yapılardan oluşan farklı etnik grup ve inancın hakim olduğu bölge aynı zamanda karıştırılmak için ideal bir duruma da haizdi. Bu durumda Irak kimliğinin kabullenilmesinde epeyce bir zorluk çıkacağı barizdi.

Bu zor durumu gerçekten yaşayarak büyük bir çaba yaratmaya maruz kalan Irak Türkmenleri dikkatleri çekmektedir. Bununda asıl nedeni Irak Türkmenlerinin Türklük kimliklerine sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu yüzden de 1920'li yıllardan beri en çok ezilen, şiddete maruz kalan topluluk olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Türkiye ile yakın bağlar kurmuş olması ise Irak hükümetlerinin dikkatlerini epeyce çekmiştir. Bundan dolayıda ikili ilişkiler gerçekleştiğinde de Türkiye'nin karşısına çıkartılacak olan konulardan ilki Türkmen meselesi olmuştur.

Millî mücadeleden sonra Türkiye'nin sergilemiş olduğu tutum ve politika uluslararası ilişkilerinin çok yönlü olduğu ve farklı değişkenlerinde yer aldığını bizlere göstermiştir. Avrupalı emperyalist devletlerin açgözlülükle çizdiği coğrafyamızın sınırlarının ötesinde hep kardeş feryatları yükselmiştir. Ne yazık ki Osmanlı sonrası islam toplumuna sahip çıkacak güçlü bir devlet kalmamıştır. Bu yüzden de emperyalist ülkelerin insafına kaldı halklarımızın kaderi.

İmparatorluğun yer aldığı topraklarda birçok yeni devletler kurulmuştur. Fakat unutulmaması gereken ve dikkatleri çeken en önemli nokta soydaş olan insan topluluklarının bu devletlerde azınlıkta kalması olmuştur. Bu durum ise Türkiye ile bu söz konu kurulan devler arasındaki politikaları belirleyecektir. Bundan dolayı da bu söz konusu durum neticesinde azınlık sorunu Türkiye ile diğer ülkeler arasındaki politikaların gidişatını etkilemesine neden olmuştur. Burada azınlık sorunu aslında politikaların belirlenmesinde odak nokta sayılmıştır.

Ankara yönetimi Cumhuriyet ilan edildikten sonra Batılılaşma politikası başlatmıştır. Bu durumun nedeni de çağdaşlaşma politikasını gerçekleştirmek amacı olmuştur. Bu durumdan dolayı da Osmanlı geleneklerinden uzaklaşarak yeni devlet yönünü Orta Doğudan Batıya çevirmiştir. Musul ve Kerkük meselelerinde ilk başlarda buraların kendisinde kalmasında ısrarcı olan Türkiye, İngiltere'nin çabaları karşısında yeni bir anlaşmazlığı göze alamayarak bu yöndeki taleplerinden vazgeçmiştir.⁵²

⁵²Soner, *a.g.e.*, 2018.

3.4. Irak Türkmen'lerinin Siyasal Mücadelesi

Osmanlı devletinden sonra Irak hükümetinin kurulması ile birlikte Irak Türkmenleri kendilerini azınlık olarak görmeye başlamışlardır. Irak Türkmenlerinin önemi anlaşılmaya başlanmıştır. Bununda nedeni Türkmenler olmadan Irak tarihi yazılamayacağı görüşü olmuştur. Bu durumu fark eden başta İngilizler olmuştur. Bu sebepten dolayı da Irak bölgesinden Türkmenleri ortadan kaldırmak için planlar yapmaya başlamışlardır. Bütün bu eğilimlerini gerçekleştirmek adına hem anayasa da hem de sosyal alanda birçok sorun çıkartılmasına zemin hazırladılar.

Mustafa kemal zamanına yani tarihe kısaca bakıldığında bu iki ülke arasındaki ilişkilerin iyi olması önemli bir yer tutmaktadır. Bu konuda dostluklarının gelişmesi ikili ilişkilerin iyi gitmesi iki ülke açısından da önem arz etmektedir. Fakat bu durum hiçbir şekilde Türkmenler konusunda bir önem arz etmemekle birlikte Türkmenlere herhangi bir yararı da söz konusu olmamıştır.

Bu dönemden itibaren Irak Türkmenleri üzerinde yer almış olan baskılar daha da artış göstererek Türkmenlere yarardan çok zarara neden olmuştur. Iraklı Türkmenlere kraliyet döneminde bazı haklar verilmiştir. Fakat dikkat edilmesi gereken nokta verilen bu hakların bile göstermelik oluşudur. Uygulamada ise hiçbir hak görememişlerdir.

Irak'ta İngiliz danışmanlarının hazırladığı bir anayasa mevcuttur. Bu anayasa Londra'nın emri doğrultusunda şekillenmiştir. Anayasa ayrıca kurucu meclis tarafından da gözden geçirilmiştir. Kral Faysal'ın bu anayasayı kabul etmesiyle anayasa yürürlüğe girmiştir. Anayasanın bir maddesinde ilgi çekilen nokta etnik grupların ana dillerine göre uygun olarak okul açma maddesiydi. Anayasanın 17. Maddesine bakıldığında ise istisnalar dışında resmi dilin Arapça olması idi. Bütün bunlara ek olarak ise bölgede nerde Türkmenler yoğun olarak yaşıyorsa eğitim gördükleri dil ne olursa olsun ana dil olacaktır.

Irak cemiyeti İngiliz mandası altından çıktıktan sonra Milletler Cemiyetine üye olması ile birlikte Irak cemiyeti bir deklarasyon yayınladı. Başbakan Nuri Said tarafından yayımlanan bu deklarasyon ile Irak'ın temel kanunları kabul edilmekte; hiçbir kanun, tüzük ve düzenlemenin deklarasyon metninde yer alan maddelerle çelişmeyeceği, bunların üstünde yer alamayacağı belirtilmekteydi.⁵³ Bu durumda Irak Türkmenleri başta olmak üzere ülkede var olan azınlıklara haklar tanıyarak ışık olmuştur. Bu nedenden dolayı Irak Türkmenlerinin bütün hakları güvence altına alınarak malları mülkleri korunarak yoğun yaşadıkları yerlerde Türkmen halklarına memurluk yapması konusunda birçok haklar güvence altına alınmıştır.

⁵³Soner, *a.g.e.*,2018.

Fakat Arap milliyetçiliğinin öne çıkmasından dolayı alınan hiçbir karar uygulamaya konulmadı. Türkmenlerin kültürel ve sosyal alanda bütün yapacakları faaliyetler kısıtlanarak kültürel ve sosyal alanda faaliyet kurmak isteyen dernekler kurma ve kendi dillerinde hem yayın yapma, hem de ders verme girişimleri yasaklanmıştır.

Sonra ki dönemde Irak ve Türkiye arasında Sadabat Paktı imzalanması söz konusu oldu. Bu duruma Irak Türkmenleri çok heyecanlanmıştır. Birinci dünya savaşından sonra Türklerin Kerkük'e gelmesi ilk olacaktı. Nuri Sait Paşa, Türk heyetiyle birlikte Bağdat'a dönmüştür. Paşa Bağdat bölgesine döndüğünde ilk yapmış olduğu iş Kerkük bölgesinde gerçekleştirilen ve Türkmenlere karşı yapılmış olan katliamların suçlularını bulmak olmuştur. Bu katliamı gerçekleştirerek sırf Türkmen halkına göz dağı vermek adına fiili olarak insanların cansız bedeninin meydanda sallandırmaya kadar yapılmış olan bu insanlık dışı hareketlilerin cezalandırılacağını belirtmiştir. Türkiye Irak ile birlikte Bağdat Paktı'nı imzalamıştır. Bu imzalanan Pakt Türkmenler açısından olumlu ve büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır. Fakat unutulmamalıdır ki Türkmenlerin memnuniyetle bu söz konusu paktı karşılamaındaki asıl neden Türkmenlerin kendi hakları adına işkence, şiddet, ayrımcılığın ortadan kalkacağına ve kendilerine bazı haklar tanınacağına inandıklarına dair düşünce olmasıdır.

Irak Türkmenleri kültürel anlamda faaliyetlerini devam ettirebilmek adına çok büyük çaba sarf etti. Bunun yanında Türkçe öğretimine büyük önem vererek bütün baskılara karşı direnmiştir. İlk olarak Irak radyosu kuruldu. Fakat dili Arapça olmuştur. Daha sonra ise yayın dilleri artarak Kürtçe, Süryanice ve Türkmençe olarak yayınlar yapılmaya devam edilmiştir.

Irak Türkmenleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği, Irak Türkmenlerinin ilk sivil toplum örgütü olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkmen geçmişine bakıldığında karşımıza Baas rejimi çıkmaktadır. Ve bu rejimden dolayı Türkmenlerin çekmiş olduğu zorluklar halkın sesi olmuştur. General Hasan El-Bekir bir darbe ile devrilmiştir. Bu söz konusu devrilme sonucunda ise milliyetçi Baas iktidarı başlamış oldu.

Devrim Komuta Konseyi'nin 1970 yılında aldığı karar ile "Irak Türkmenlerinin Haklarına İlişkin Kararname" ile ilkokullarda "Türkmençe" öğretilbileceği, Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir Türkmen Eğitim Müdürlüğü kurulabileceği belirtilmiştir.⁵⁴

Saddam Hüseyin daimi bir şekilde Kerkük bölgesinin Araplaştırılmasını istiyordu. Ve bu konuda Iraklı Türkmenlere birçok zulüm yapmasının yanında Araplaştırma politikası dolayısı ile de birçok baskı uygulamıştır. Fakat bu konu

⁵⁴Soner, *a.g.e.*, 2018.

doğrultusunda yani Kerkük bölgesinin Araplaştırma durumu için birçok nedenleri olduğunu öne sürmüştür.

Kendisine göre nedenleri şöyledir: “Kürtler bölgedeki petrol sahalarına sahip olmak için Kerkük’ü istiyorlar. Türkiye’nin de emperyalist niyetleri bağlamında Musul’u geri alma hayalleri var. Türkiye’nin bu hayaline ulaşabilmesi için Türkmen kartını kullanıyor. Bu söz konusu durumdan dolayı Türkmen ve Kürtler zorunlu göç politikası uygulanacaktır. Fakat bu söz konusu politika izlenirken dikkat edilecek en önemli husus şehrin yerleşik halkı ile sonradan şehre göç etmiş olan halk arasında ayırım yapılmadan gerçekleştirilecek olması hususu idi.

Saddam Hüseyin millileştirme politikası adı altında birçok köy ve kasaba gibi yerleşim adların değiştirerek aslında Türkmenlerin kafasından Türkçe dilini yok etmeye çalışmıştır. Bu konu üzerine de birçok çaba göstererek birçok düşünceler üretmiş ve planlarını uygulamıştır.

Saddam Hüseyin İran ile ansızın bir savaşa sürüklenmiştir. Ve bu savaş doğrultusunda da Türkmenler büyük baskı ve şiddete maruz kalmışlardır. Irak yönetimi Irak Türkmenleri konusunda birçok politika izlemiştir. Fakat savaş dönemi sırasında birçok önde gelen Irak Türkmenlerini özellikle ilim, bilim, aydın ve politikacı olan Türkmenleri idam etmiştir. Irak Türkmenleri savaşı en acımasız kurbanları olmuştur.

İran -Irak savaşı boyunca Araplar Türkmen bölgelerine yerleştirilmeye devam etmiştir. Bu amaç doğrultusunda 1980’li yıllara arasında Devrim Komuta Konseyi adı verilen topluluk tarafından bir karar alınmıştır. Bu alınmış olan karar sonucunda ise nüfus kaydını Kerkük’e taşıyan ve Kerkük bölgesinde alınan nüfusla yerleşen Araplara karşılık beklenmeden dinar ve arsa verilecektir.

Türkmenler konusunda evlenmeleri göz önüne alındığında Türkmen kızları ile evlenen Araplara iş yeri açmaları konusunda ve kredi konusunda kolaylık sağlamışlardır. Yaşanılan tüm zorlukların üstesinden gelebilmeleri ve bu tür zorluklar ile baş edebilmeleri için Türkmenlerin Irak bölgesinde etkin bir güç olarak rol alıp sahneye çıkması gerekmektedir. Fakat unutulmamalıdır ki teşkilatlanma zayıftır. Ve bundan dolayı da ses çıkma durumu biraz daha zorlaşmıştır. Bunun sonucunda Türkmenler çeşitli alanda ve çeşitli şekillerde kurum ve kuruluş kurarak bir araya gelmeyi başardılar.

3.5.Türkiye’nin Kürt Açılımı ve Kuzey Irak Açılımı

Türkiye Irak’ta yapılan ABD işgalinden sonra kuzey Irak bölgesini kırmızı çizgi olarak görmüştür. Kürtler Türkiye’ye bu konuda tepki göstermesinin yanı sıra daha

birçok konu doğrultusunda da Kürtlerin tepkilerini üzerlerine çekmiştir. Örneğin Kürt devletlerinin kurulmasını istememesi ya da PKK terörüne karşı gerek havadan gerek karadan operasyonlar düzenlemesi (askeri) gibi durumlar Kürt vatandaşların tepki göstermelerine neden olmuştur. Türkiye'nin gündeminde uzun süredir tartışılan Kürt açılımının (Demokratik açılım), Kuzey Irak Kürt Yönetimi'ne olumlu yansması beklenirken, 6 Ekim 2009 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM), Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) sınır ötesi operasyonlarına imkân tanıyan tezkerenin süresi bir yıl daha uzatılmıştır.⁵⁵

Bir de terör açısından olaylara bakıldığında TBMM Genel Kurulunun Kuzey Irak'tan kaynak olarak ortaya çıkmış olan terör örgütünü ve bu terör örgütünün yaptığı operasyonlar ve terör örgütlerinden algılanan tehditleri etkisiz hale getirmek amacı doğrultusunda hükümete verilmiş olan yetki bir yıl daha uzatılmıştır. Bu nedenden dolayı da Iraklı Kürtlerden tepkiler artmıştır. Kürtler artık terör örgütleri konusunda yapılması ve alınması gereken önlemleri diyalog şeklinde alınması gerektiğini düşünmektedir. Kürt yönetimi, Türkiye'ye karşı daima eleştiri yaparak hep ve tepki göstermiştir. Kürt yönetimi söz konusu üçlü mekanizma dahilinde sürekli olarak Türkiye'yi korkutma ve tehdit etme eğiliminde bulunmuştur. İddia ettiği konu ise bu bahsedilen üçlü mekanizma içerisinde Kürt devleti olmazsa bu söz konusu mekanizmadan yanıt alınması çok zor olacağı görüşüdür.

Bu bahsedilen mekanizma için Erbil'de toplantı yapılarak Kürt devletinin de toplantıya katılması doğrultusunda Ankara yeşil ışık yakmış oldu. Türkiye bu konuda hem iç politika hem de dış politika konusunda çok fazla çaba sarf ederek Erbil'e sık sık ziyaretlerde bulunmuştur. Erbil bölgesine karşı hem içişleri bakanlığı hem de dışişleri bakanlığının önemli ziyaretleri gerçekleşmiştir. Fakat öyle bir durumdur ki bütün bu ziyaretlerin yapılmasına rağmen ve büyük bir çaba gösterilmesine rağmen elle tutulabilir net somut bir gelişme henüz elde edilememiştir.

21 Aralık 2009 tarihinde İçişleri Bakanı Beşir Atalay'ın üçlü mekanizma toplantısına katılmak üzere Bağdat ve Erbil yönetimi ile temaslarının ardından, PKK'nın tasfiyesine yönelik kısa vade de bir sonuç beklenmediği yönündeki açıklaması, bu konuda ki kuşukları artırmaktadır.⁵⁶

Türkiye'nin başkentinden üst düzey makamlara sahip olan bakanlar kurulları, cumhurbaşkanları ve başbakanların Kuzey Irak'a doğru gerçekleştirmiş olduğu bu üst düzey ziyaretler tarihi bir önem taşımaktadır. Davutoğlu Erbil ziyaretini gerçekleştirmiş ve bu ziyaret ile birlikte bu Türk hükümetimizin başlatmış olduğu Kürt açılımı adı

⁵⁵Ali Semin, *"Türkiye'nin Irak Politikası Işığında Kuzey Irak Açılımı"*, Bilge Strateji, Cilt 3, Sayı 5, Güz 11.

⁵⁶Semin, *a.g.e.*, s.11

altındaki proje yer almıştır. Ve gündem de olan asıl soru Kürt Açılımı projesinin altında yatan temel hedefin ne olduğuydu. Hedef aslında Irak'ın Kuzey bölgesinde yer alan Kürt yönetimini tanımak Irak'ın parçalanmasına yeşil ışık yakmak mıydı? Akıllara gelen ve soru işareti olarak gündemi meşgul eden konu işte tamda bu olmuştur.

Bu ifadeyle aslında anlatılmak istenen şey Iraklı Kürtlerin kendilerine sordukları soru olmuştur. Bu söz konusu sorunun içeriğine bakıldığında ise dikkat edilmesi istenilen noktanın Türklerin Kuzey Irak bölgesine mi yoksa kendi Kürtlerine mi açıldığı sorusunu gözler önüne sermektedir. Bu düşüncenin de altında yer alan neden veya düşünce Kürt liderlerinin Türkiye'nin Kürtlere yönelik herhangi bir düşünce, proje ya da bir iddia ortaya koyması durumunda bu durumu Kürt liderleri kendileriyle koordine olabilecek şekilde ilerlemesini talep ve iddia etmektedir. Bu bir iddia olsa da Türkiye Kürt açılımı yaparken bile üst düzey insanlardan oluşan topluluk dahilinde önemle bu ziyaretleri gerçekleştirmiş ve bu durumdan da anlaşılacağı gibi koordine karşılıklı diyaloglar doğrultusunda ilerleme gerçekleşmiştir. Fakat dikkat edilmesi gereken ve gözlerden kaçmayan bir husus söz konusudur. Kapatılan Demokratik Toplum Partisi'ne (DTP) mensup grubun, Kürt açılımı projesinin başarılı olması için sürekli olarak Abdullah Öcalan'ın muhatap alınması gerektiğini savunmalarına karşın ne Mesut Barzani ne de Celal Talabani'den, Kürt açılımı konusunda Öcalan'ın dikkate alınmasına yönelik bir talep gelmemiştir.

Bu yukarıda bahsedilen durum ise bize bazı düşünceleri ifade etmektedir. Türkiye için önem arz eden ve hassas oldukları konularda Kürt liderleri tepkisiz kalmakta ve hiçbir şekilde müdahil olmamaktadır. Kürt açılımı ile birlikte Türkiye'nin Kuzey Irak Kürt Yönetimi ile ilişkilerinin normalleşme sürecine girmesinin ilk adımı olması bakımından önemli bir gösterge de, 2009 Haziran ayında Kürt yönetiminin Erbil'den çıkardığı petrolü, Kerkük, Ceyhan (Kerkük -Yumurtalık) petrol boru hattı aracılığıyla Türkiye üzerinden dünya pazarlarına ihraç etmeye başlamasıdır.⁵⁷

Bütün bu gelişmeler doğrultusunda Türkiye'nin yapmış olduğu politikalar, görüşmeler ve diyaloglar ışığında Iraklı Kürtler artık Türkiye için fazla tepki göstermemeye çalışarak davranmışlardır. Ve Türkiye'nin Kürtlere karşı vermiş oldukları tepkiler doğrultusunda ise Kürtler Türkiye'ye karşı bir tepki göstermek yerine memnuniyetle Türkiye'yi karşılamışlardır.

Türkiye bu konu doğrultusunda hem Kuzey Irak konusunda temkinli adımlar atarak hem de sorunları alttan alta çözme derdine girmiştir. Bu durumu da

⁵⁷Semin, **a.g.e.**, s.11

gerçekleştirmek adına Kürt Türk ayrımı söz konusu olmadan kamuoyundan tepki almayacak şekilde iyileştirme çabasına girmiştir.

Bölgeye Recep Tayip Erdoğan Irak'a Özel temsilcisi göndermiştir. Fakat bundan önce hali hazırda olan Bağdat Büyükelçisi Murat Özçelik Kuzey Irak Kürt yönetim başkanı Mesut Barzani ile daha önce görüşmeyi gerçekleştirmiştir. Bu yapılmış olan görüşme neticesinde Ankara ile Erbil arasındaki söz konusu ilişkiler belli bir düzeye yerleştirilerek temel taşları oluşturulmuştur. Fakat bu sürecin akabinde bakanlar düzeyinde de ziyaretler gerçekleştirilmeye başlatılmıştır. Bu ziyareti gerçekleştirenler Dışişleri Bakanı Davutoğlu, İçişleri Bakanı Beşir Atalay, Ticaretten Sorumlu Devlet Bakanı Zafer Çağlayan, Milli Eğitim eski Bakanı Nimet Çubukçu ve Maliye Bakanı Mehmet Şimşek olarak gündeme gelmiştir. Bütün bu ziyaretler neticesinde Erbil bölgesinde Konsolosluk açılarak aktif hale gelmiştir.

Zaman içinde ziyaretler Erbil bölgesini önemle devam etmektedir. Fakat bu ziyaretleri gerçekleştiren Cumhurbaşkanımız Recep Tayip Erdoğan olmuştur. Türkiye, Kuzey Irak konusunda çok sorun yaşamasına rağmen gerçekleştirilecek olan politikalar doğrultusunda ve çözümlenmesi beklenen konular doğrultusunda hassas bir öneme sahip olan ülkedir.

Türkiye baştan itibaren tarihe bakıldığında günümüz de dahil hem kendi ülkesinin düzen, istikrar ve güvenini sağlama peşindeyken bir taraftan da dünya düzenini, istikrarını ve güvenliğini sağlama yolunda birçok adımlar atarak birçok politikalar ve tehditler konusunda birçok ülkeler tarafından hayati öneme ve konuma sahip bir ülke durumuna gelmiştir. Fakat unutulmamalıdır ki Türkiye bu tehdit ve sorunlarla baş etmeye ve herkesin istikrar ve güvenliği doğrultusunda hareket etmeye çalışsa da oluşan tehdit, savaş yada iki ülke arasında yapılan çatışmalardan sahip olmuş olduğu stratejik konumu nedeniyle çoğu zaman olumsuz yönde etkilenmiştir. Türkiye'nin güvenlik algısı oluşumuna bakıldığında bu güvenlik algısı çerçevesinde genelde Irak, özelde ise Kuzey Irak bölgesi birçok bakımdan hayati öneme sahip bir konumda yer almaktadır.

Fakat unutulmaması gereken bir nokta da Birinci Dünya savaşından sonra Irak, Türkiye için çözülemeyen bir sorun haline gelmiştir. Birinci körfez savaşı gerçekleştikten sonra birçok denge ülkeler arasında özellikle de Irak ve Ortadoğu bölgesinde değişmeye başlamıştır. Bunun yanında tarihe bakıldığında diğer önemli olay Kuveyt'in işgali olmuş ve bunun bir dönüm noktası olduğu iddiaları ortaya atılmıştır. Bu durum sonucunda Irak'ta ki bütün dengelerin değişmesi ile beraber Irak'ın bugünkü var olan ve geldiği durumunun meydana gelmesine ve birçok aksaklığın yaşanmasına neden olmuştur.

Bir taraftan Saddam yönetiminden koparılan Kuzey Irak, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararıyla “güvenli bölge” ilan edilirken, diğer taraftan da Irak’a uygulanan “ambargo” ülkeyi önemli ölçüde etkilemiştir.

Irak’la ilgili birçok senaryo ortaya atılmıştır. Bu söz konusu senaryolardan biriside bölünme için yapılan senaryo olmuştur. Bu adı geçen senaryonun asıl amacı ve nedeni aslında hem Irak halkına hem de bölge ülkelerine yönelik psikolojik bir savaş izlenimi vermiş olmasıdır. Türkiye, Irak’ta gerçekleşen bütün bu olaylardan hem Türkiye’nin hem de diğer dünya ülkelerinin etkilenmesinin normal olduğunu savunmaktadırlar. Bunun da asıl nedeni Türkiye’nin de Irak’ı nitelendirdiği gibi ülkenin arka bahçesi olduğu gerçeğidir. Habur sınır kapısından elde edilen gümrük gelirlerinin paylaşımı konusunda anlaşmazlık seçimlerin sonrasında Celal Talabani liderliğindeki Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) ve Mesut Barzani liderliğindeki Kürdistan Demokratik Partisi (KDP) arasında bir çekişme yaşanmasına yol açmıştır.⁵⁸ Fakat bütün bu olaylar doğrultusunda dikkatleri çeken ve bütün ülkeler arasındaki dengeleri değiştiren en önemli olay ABD ülkesinin Irak’ı işgal etmesiyle başlayan ikinci Körfez savaşı olmuştur. Bu söz konusu işgal ile birlikte Irak ve Türkiye arasında çatışmalar yaşanarak iki ülke birbiriyle gerilmeye doğru gitmiştir.

Terör olayları bir taraftan gerilimde rol oynarken uzun zamandır Fırat ve Dicle’nin suyunun paylaşımı konusunda anlaşma yapılmamış olması da iki ülke arasında ki sorunların temelinde yatan sebeplerdir. Bu söz konusu savaşta en önemli neden aslında ülkeler arasında açığa çıkan kendi çıkar çatışmaları olmuştur. Bu söz konusu çıkarları etkileyen ise Irak bölgesinin sahip olmuş olduğu jeopolitik ve stratejik konumudur. Birçok terör örgütleri ülkede eğilim göstermiştir. Bunların başında en önemli olan PKK terör örgütü olmuştur. Başta bu söz konusu örgüt olmak üzere diğer örgütlerinde hareketlerinde aslında dikkat çeken nokta Kürtlerin Türkmenlere yönelik baskısı olmuştur. Bunun neticesinde ise karşımıza çıkan olgular aslında Türkiye ile Iraklı Kürtler arasında geçen sorunlar olmuştur. Bu olaylar sonucunda ise iki ülke arasındaki sorunlar tek tek ortaya çıkmaya başlamıştı. Irak’ın etnik ve mezhepsel yapısı sebebiyle sorunlarını kısa vadede çözebilme durumu çok zor görünmektedir. Öte tarafta Türkiye ile yaşadığı PKK ve su sorunu da uzun yıllar daha barışı arayacağımızın işareti gibidir.

⁵⁸Semin, **a.g.e.**, s.11

SONUÇ

ABD'nin Irak'a 2003 yılında yapmış olduğu müdahale 21. Yüzyılın en önemli ilk uluslararası politika sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle ikinci dünya savaşından sonra Birleşmiş Milletler gibi önemli uluslararası bir örgütün kurulmasıyla birlikte caydırıcılık gibi faktörlerin ortaya çıkmasıyla birlikte bu tür işgal olguları daha az görülmeye görüldü. Fakat soğuk savaş döneminin sona ermesiyle birlikte ABD'nin tek ve süper güç olarak ortaya çıkması ABD'nin büyük bir hegemonyaya sahip olmasını sağlamıştır. Bu hegemonik güç sayesinde ise Irak gibi bir Ortadoğu ülkesini askeri, siyasi, ekonomik ve hatta idari olarak kontrol altına almaya çalışıyordu. ABD öncelikle bu planını Afganistan üzerinde uygularken daha sonra Irak üzerinde uygulamaya başlamıştır.

ABD hem Afganistan da hem de Irak'ta ulus devlet yaratmak için projeler ortaya koyarak harekete geçmeye başladı. ABD'nin Irak'a yaptığı müdahaleye bakıldığında Irak'ın modernleştirilmesi için bir süreci de beraberinde getirmiş oldu. Fakat bu hedeflerini gerçekleştirmek için ABD'nin kullanmış olduğu metot emperyalist bir politikaydı.

ABD'nin Emperyalist bir güç olarak nitelendirilmesinin asıl nedeni Irak gibi bir ülkenin askeri yollarla işgal edilerek ülkede yönetimin değiştirilmesidir. Bunun yanında ABD'nin kendine özgü politikalarını, yönetim biçimlerini ve idari anlayışını kuvvet kullanarak bu ülkeye dayatması ve zorla uygulamaya çalışması da bize ABD'nin emperyalist bir hareket uygulayan işgalci bir devlet olduğunu göstermektedir.

ABD, bu süreç içerisinde büyük bir önemi Kürtlere vermiştir. İşgal öncesi ülkede özellikle muhalif kesimleri silahlandırıp yanına çeken ABD aynı yöntemi Afganistan işgali sırasında da denemiştir. Fakat unutulmamalıdır ki o bölgede yaşayan Sünnileri ve Türkmenleri saf dışı bırakmıştır. Bu durumda önemli bir hâkimiyetin Kürtler üzerinde sağlandığını bizlere göstermektedir. Irak'ın sahip olmuş olduğu askeri, siyasi, ekonomik ve idari durum ABD'nin kontrolü altına geçmiştir. ABD kuzeyde Kürtleri güneyde ise Şii'leri kuklası olarak kullanmış böylece koca ülkeyi çok az bir asker kaybıyla ele geçirmeyi başarmıştır.

Yeni Irak yönetiminin dış politikası ABD'nin denetimi altına girmiştir. Irak'ta ortaya çıkan demokratikleşme ABD destekli olmuş böylece demokrasi vaadiyle Irak'ın azınlık grupları ABD'ne biat etmiştir. Fakat akıllara takılan en önemli soru acaba ABD, demokratikleşme adı altında emperyalizmi mi hedefliyor yoksa emperyalizm adı altında demokratikleşmeyi mi hedefliyordu.

ABD'nin Irak'a karşı müdahalesinde Irak'ın hiçbir şekilde ABD'ye yönelik fiili yapılmış bir saldırısı söz konusu değildi. Üstelik El Kaide veya bombalama işini yapan gruplarla alakası yoktu. Hatta ABD saldırısını yapanlar bile Irak vatandaşı değildi. Bu

sebepten dolayı da ABD'nin yaptığı bu işgalin nedenleri ve sonuçları düşünülduğünde önleyici meşru müdafaa konusunda Irak bölgesine askeri saldırılarda bulunması ve fiilen işgal etmesi uluslararası hukuka aykırı bir durum olarak görülüp bütün uluslararası arenada ve uluslararası örgütler tarafından büyük çapta eleştirilmesine neden olmuştur.

BM anlaşmasında yer alan eşitlik ilkesine göre bu müdahale değerlendirildiğinde bir devletin kendi özel istekleri sebebiyle ve hiçbir şekilde sisteme yansımaları olmayan bir tehdit de karşı başka bir ülkeye saldırması BM bu söz konusu ilkesine aykırı bir davranış olmaktadır. Uluslararası hukuk bakış açısı ile bakıldığında ABD'nin öne sürmüş olduğu sebepler doğrultusunda bir ülkeye askeri müdahalenin başlatılması yanlış bir davranış olarak öne çıkmaktadır. Uluslararası hukuk bu bağlamda silahlı kuvvet kullanımına izin vermemektedir. Bu askeri müdahale uluslararası arenada barış ve güvenliği tehdit eden bir durum ortaya çıktığında karşımıza çıkmaktadır. Oysa Irak işgalinin hiçbir haklı gerekçesi yoktu.

ABD : AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ
BM : BİRLEŞMİŞ MİLLETLER
BMGK : BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ
NATO : KUZEY ATLANTİK ANTLAŞMASI ÖRGÜTÜ
AB : AVRUPA BİRLİĞİ

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ARSLAN M. ve ÇİLOĞLU Barış, “**Irak Ekonomisinin Savaş Sonrası Durumu ve Modern Irak Ekonomisinin İnşası**”, **Irak Krizi (2002-2003)**, Asam Yayınları, 2003.

ATTAR Ali Rıza Şeyh, **Kürtler: Bölgesel ve Bölge dışı Güçler**, Anka Yayınları, İstanbul, 2004.

DAVUTOĞLU Ahmet, “**Dünya Sisteminin Yeniden Yapılanması ve Uluslararası İlişkiler**”, İzlenim, Şubat 1993.

DAVUTOĞLU Ahmet, “**Stratejik Derinlik**”, İstanbul, Küre Yayınları, 2003.

DEDEOĞLU Beril, “**Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine**”, Uluslararası ilişkiler, 2004.

FENG Z., “**IraqWarltsImplicationfor International StratejicPatterns**”, **World Economicsand International Politics**, Say.11, 2003.

KARDAŞ Şaban, “**RegimeChange, NationBuildingandDemocratization: AmericanDiscourse on IraqReconsidered**”, **ForeignPolicy**, Vol.30, No:1-2, 2003

ŞAHİN Mehmet ve TAŞTEKİN Mesut, “**2.Körfez Savaşı**”, Platin Yayınları,2006.

ŞENEL Muzaffer, “**Avrupa Birliği'nin Ortadoğu Barış Sürecine Etkileri**”, Küre yayınları, İstanbul, 2003.

YETKİN Murat,“**Tezkere (Irak Krizinin Gerçek Öyküsü)**”, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2004.

MAKALELER

AKKOYUNLU Nilüfer, “ **Değişen Dünya Düzeninde İran Jeopolitiği**”.

AKSOY Merve, “**Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı Bağlamında Bush Doktorini ve ABD'nin Irak'ı İşgali**”, İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, İstanbul, Ocak 2016.

AYDIN Mustafa, ÖZCAN Nihat Ali ve KAPTANOĞLU Neslihan, “**Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak'ın Geleceği ve Türkiye**”.

AYHAN Veysel, “**Ortadoğu'da ki Şii-Sünni Gerginliği ve Türkiye**”.

BM, “**The West May Be Cracking, Europe andAmerica**”, Ağustos 8, 2002.

ÇETİNSAYA Gökhan, “**İşgalin 6.Yılında Irak**”, s.19.

ÇİTLİOĞLU Ercan, “**İran'ı Anlamak**”, 2015.

DAĞ Ahmet Emin, “**Irak Raporu 2015**”, İHH,s.8.

DEMİRCİOĞLU Aytakin, “**İBN Haldun’un Mukaddimesi Bağlamında Şiilik ve Alevilik**”.

DODTER Barış, “**Bir Bölgesel Güç Olarak İran’ın Ortadoğu Politikası**”, Ağustos 2012, Cilt 4, Sayı 44.

EFEĞİL Ertan, “**Bush Doktrini ve Dünya Güvenliğine Etkileri**”, s.109.

ERKMEN Serhat, “**İrak’ta İşgal Sonrası Siyasal Yaşam ve 2010 Parlamento Seçimleri**”, Orta Doğu Etütleri, Cilt 2, Sayı3, Temmuz 2010, S.107-145.

İNAT K., “**İrak: ABD ve Saddam Hüseyin İş birliği ile Gelen Yıkım**”, Dünya Çatışmaları, Çatışma Bölgeleri ve Konuları, Ankara, Nobel Yayıncılık, s.9-99.

İNAT Kemal, “**Orta Doğu Yıllığı DAES ile Mücadele**”, Mayıs 2016.

İNAT Kemal, KURT Veysel, YEGİN Abdullah, GÜRLER Recep Tayyip, ÖZDEMİR Ömer Behram, SELCAN Ayşe, AKDOĞAN İsmail, “**İran Suudi Arabistan Rekabetinin Bölgesel Yansımaları**”, Ocak 2016, Sayı 148.

LATİF Can, “**İrak Türkmenleri: Irak’ta Gerçek Türkmen Nüfusu**”, TASAM, 25 Ekim 2004.

OKUR Mehmet Akif, “**Uluslararası Hukuk ve Irak Savaşının Meşruiyeti**”, KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi”, Cilt X, Sayı.2, Güz 2008, s.9-27.

ONAT Hasan, “**Şiiliğin Doğuşu Meselesi**(Birinci Hicri Asır)”.

ORALLI Levent Ersin, “**Güvenlik Politikaları Bağlamında AB-ABD İlişkileri ve Irak Savaşı**”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 9 / 3 (2007). 225 – 248.

OVALI Şevket ve ÖZDİKMENLİ İlim, “**İrak Savaşı Sonrasında Liberal Dünyanın Yapay İkiliği**”, Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi, Cilt 5, Sayı 19, 2005, S.89-118.

ÖZŞİMŞİR Şafak, “**İrak Savaşı, Ekonomi ve Petrol**”, TUIÇ Akademi, Uludağ Üniversitesi, 30 Ocak 2011.

RUSTAMOV Rafiq, “**İran’da İslam, Kimlik ve Dış Politika: Konstrüktivist bir inceleme**”, Ankara 2004.

SANDIKLI Atilla, SALİHİ Emin, “**İran, Şii Hilali ve Arap Baharı**”, BİLGESAM, Rapor NO: 35, İstanbul 2011.

SARI İsmail, “**1979 Devrimi Sonrası İran’ın Rejim Paradigması ve Dış Politika Yönelimleri**”.

SİNKAYA Bayram, “**2.Körfez Savaşı Sonrası Irak’taki Yönetimin Yeniden Tesisi**”, s.381-402.

SİNKAYA Bayram, “**Arap Baharı Sürecinde İran’ın Suriye Politikası**”, SETA. Stratejik Araştırma Merkezi Dışişleri Bakanlığı, “**Ortadoğu’da Artan Kutuplaşma Tehlikesi ve Türkiye**”.

ŞAHİN Mehmet, “**İran Dış Politikasının Dini Retoriği**”.

ŞANEC Kazım Mudir, “**Dinler ve Mezhepler Tarihine Bir Bakış**”, Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı\ No:2 Ekim 2013, 179-209.

TAŞDEMİR F.“**Uluslararası Anarşiye Giden Yol: Uluslararası Hukuk Açısından Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı**”,Uluslararası Hukuk ve Politika, s.2, 75-89.

TUİC Akademi, “**Geçmişten Günümüze ABD’nin Ortadoğu Politikası**”,5 Ağustos 2010.

TUİC Akademi, “**2003 ABD-Irak Ve Nedenleri**”, 30 Ocak 2011.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “No:118, 17 Temmuz 2003, 13 Temmuz 2003 Tarihinde Kurulan Irak Yönetim Konseyi Hakkında”.

Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, “**Osmanlı İnan İlişkileri ve Sünni-Şii İttifakı**”, Cilt 1,Sayı:2, 2014, S. 179-182.

Uluslararası Politika Akademisi, “**Chilcot Raporu**”, 9 Temmuz 2016.

ÖZGEÇMİŞ

Adım Ahmet ÇELİK. İstanbul'da yaşamaktayım. 2009-2013 yılları arasında Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi tarih öğretmenliği bölümü mezunuyum. 2015 yılında İstanbul Gelişim Üniversitesi'nde siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler bölümü tezli yüksek lisansa başladım ve halen devam etmekteyim. 2013-2014 yılında Özel Alfa dershanesinde tarih öğretmenliği yaptım. 2014 yılından itibaren ise Okyanus Koleji Esenkent Okyanus Fen Lisesinde tarih öğretmenliği yapmaktayım.

Bütün hayatım boyunca bu eğitimlerimin yanında bazı ödüller almaya hak kazandım. Bunlar; TÜBİTAK MARMARA BÖLGE FİNALİSTİ, Üsküdar Üniversitesi Bilim ve Fikir Festivali Türkiye birinciliği olarak ayrıca finalisti oldum.

Aldığım sertifikalara değinilecek olduğunda ise yöneticiliğe giriş 10 saatlik eğitimine katılım belgesi, 47., 48.,49. TÜBİTAK orta öğretim öğrencileri arası proje yarışması katılım belgeleri, 47. TÜBİTAK orta öğretim öğrencileri arası proje yarışması bölge yarışmasına katılım belgesi ve son olarak da Üsküdar üniversitesi bilim ve fikir festivali Türkiye birinciliği sertifikası olmuştur.